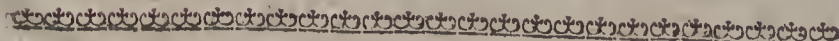

RIKSDAGEN
SVERIGES
RIKSDAG
TILL
ISLANDS ALLTING
VID
TUSENÅRSJUBILEET
1930

Författare är Jac Richardson
(se Warmholtz)
№ 2611.

Historiskt Bewis
Om
Swea och Göta Rikes
Urgamla Frihet,
Sammandragit utur Heims-Kringla
Eller
Snorre Sturlesons
Norlänska Konunga-Sagor,
Med tjänliga Anmärkningar.

STOCKHOLM,
Trykt uti Wildiska Tryckeriet 1758.

Imprimatur
N. von OELREICH.

Företal.

Uti Sturlesons Norlänska Konunga-Sagor, finnes bland andra ther beskrefna händelser, et besynnerligt ställe uti Sagan om Konung Olof Haraldson, angående Freden emellan honom och Swea Konung Olof Erichson; hwilket nogsamt utstakar, å hwad för en Grundlag Swea Rikes Styrelse warit fäst, alt ifrån äldsta Hedna tider. Swenska Historierne ommäla wäl något om thetta kriget och thes slut genom freden; men ingenstädes har hela thenna Fredshandelen blifwit så omständeligen beskrefwen, som af Sturleson. Icke onyttigt eller obehageligt torde blifwa, at samma hans Beskrifning utkomme i rätt ordning sammandragen och med tjänliga anmärkningar förklarad uti the mål, som torde behöfwa klarare ljus, så them som nu lefwa, som efterkommande til säker handledning uti Swea Rikes urgamla Grundlag. Til at nå et så nyttigt syftemål, blir alt hwad thenna

Fre-

Freden och therwid förekommande omständigheter angår, framstält efter Sturlesons egna ord, som the finnas af Isländska tungomålet uttolkade, uti then år 1697 af framledne Herr Cancellie-Rådet Peringschölds utgifna Heims-Kringla, eller Norländska Konunga-Sagor, hwar ock uti Företalet kan hämtas närmare underrättelse om Sturleson och hans skrifter med mera.

Rättelser:

Pag. 3 lin. 15 läs Römsdal
51 " " 3 " " Rikets
100 " 19 " Til
102 " " 17 " " Septalius
132 " 23 " så mycket
150 " " 19 " " VIII. Lib.
149 " 13 " p. 81.

§. 1.

Uti Swerige war gammal Landssed i Hedna tider, at yppersta offret skulle stå wid Upsala uti Göje månad, tå Konungenom offrades til Frid och Seger, och woro alle Inbyggare under alt Sweriges wälde förpliktade at ther infinna sig. Ther höls ock almäns ting öfwer hela Riket, och å samma tid war ther marknad och köpstämmo, hwilken påstod en hel wecka. Sedan Christendomen i Swerige inkommit, hölts ther lika fult Laga ting och marknad. Men sedan Christendomen öfwer alt war i riket antagen, och Konungarne öfwergåfwo sit säte wid Upsala, blef marknads tiden i så måtto förändrad, at then hölts wid Kyndelmäsšo: hwilket alt sålunda blifwit hållit som ännu sker, at marknaden icke längre warar än tre dagar.

§. 2. Sweriges wälde ligger i många delar. En del är Wästergötland, Wärmeland och Mark, samt alt hwad ther under lyder; och är thet så widsträkt rike, at under thes Biskop äro 1100 Kyrkor. Andra delen är Östergötland, hwar et annat Biskopsdöme är, hwartil höra Gotland och Öland, hwilket alt utgör tilsammans et mycket större Biskopsdöme. Uti sielfwa Swerige är en del, som heter Södermanland, hwar et Biskopsdöme är. Sedan är Wästmanland, eller Fiädrundaland, som är et Biskopsdöme. Thernäst är tredje delen sielfwa Swerige, som heter Tiundaland. Then fierde Attundaland. Femte Sialand (Roslagen) med alt hwad thertil hörer, och ligger öster ut med hafwet. Tiundaland är förnämligast och bäst bebygt i Swerige, under hwilket lyder hela riket. Ther är Upsala Konunga sätet, Ärke-Biskops stolen, och theraf hafwa Upsala öden sådt sit namn: med hwilket förstås Konungens oföränderliga ägendom. Uti hwar och en af theßa Landsdelar äro Laga ting förordnade, och hwart och et har sin särskilta Lag öfwer mångahanda mål stadgad. Öfwer hwar och en Lagsaga är en Lagman, som mäst räder bland bönderna, ty thet skal Laggilt hållas, som han räder och dömer. Men när Konungen, eller Jarlen, eller Biskopparne fara öfwer landet, och hålla Ting med Almogen, tå swarar Lagmannen å Böndernas wägnar, hwilka följa honom så manstarkt, at knapt wåga sig wäldsmän at komma å theras Ting, utan Bönderne och Lagmännen gifwa them härtil lof. Alla mål, som Lagarne icke äro ense om, skola jämföras med Upsala Lagen, och therefter jämkas; och alle andre Lagmän skola wara hans undermän,

som

som är Lagman öfwer Tiunda land. Å then tiden war på Tiunde land en Lagman, som het Thorgny, hwars Fader ock kallades Thorgny Thorgnyson, hwilkas förfäder hwar för annan warit Lagmän öfwer Tiunda land uti många Konungars lifstid. Thenne Thorgny war tå ålderstigen, och hade omkring sig mycken Hofbetjäning: han hölts före wara then wisaste man uti Swea Rike, och åfwen Ragwald Jarls Frände, såsom ock hans Foster=Fader.

§. 3. Under hans tid upkom stor owänskap och ofrid emellan Konung Olof i Swerige, som kallades Skot=Konung, och Olof Haraldson Konung i Norige. Orsaken thertil war, at Konung Olof i Swerige wille åga fyra härader uti Trändhem, tillika med Sun= och Normöre samt Womsdal, och östra Ran rike alt från Göt elfwen til Swinasund, hwilka landskaper han fådt på sin del, när Noriges rike deltes honom, Konung Swen i Dannemark och Erik Jarl emellan, sedan the slagit Olof Trygwason Noriges Konung. Konung Olof theremot wille icke lämna androm någon del af Noriges rike, sedan han thet wunnit, och under sit wälde lagt. The Swenske och Norske ledo mycket wid thenna ofriden, hwarföre the wille hafwa fred och wänskap Konungarna emellan. Många sändebud gingo emellan Olof Noriges Konung och Ragwald Jarl, samt thes hustru Ingeborg Trygwes dotter. Hon winlade sig med största flit at hålla med Konung Olof, och främja hans sak til thet bästa, hwaruti hon betedde sig mäkta ifrig. Thertil halp mycket then frändskap, som emellan henna och Konung Olof war, och för thet andra, at hon icke så snart kunde bortglömma thet Konungen i

Swerige hade hulpit til Olof Trygwasons hennes Broders frånfälle från riket, och för sådan saks skull, tykte hon sig åga skäl til at råda för Norige. Jarlen wardt genom hennes trägna intalande mer och mer benägen til wänskap med Konung Olof. Thet kom ock thermed så wida, at Konungen och Jarlen blefwo om et möte ense. The kommo ock tilsammans wid Elfwen, och rådslogo om många årender, och mycket om thet mißförstånd, som upkommit emellan Noriges Konung och Swea Konung, och beklagade the hwad som ock sant war, at å ömsa sidor så wäl hos Wikboerna, som Götherna war största lands fördärf i thy, at them emellan ej kunde wara trygg och säker kiöphandel. Och änteligen blefwo the således ense med hwarandra, at them emellan skulle wara frid alt intil andra sommaren. Wid the skildes åt förärade the hwarandra gåfwor, och gjorde sig emellan god wänskap. Medan alt sålunda förelop, fattade Olof Swea Konung så stort otycke för Konung Olof Haraldson, at ingen djerfdes uti Konungens närwaro nämna honom wid sit rätta namn, utan kallade the honom then Digra, eller tjocka mannen, och alt stadigt, så ofta om honom något rördt blef, taltes om honom ganska illa.

§. 4. Bönderne i Wiken rådslogo sig emellan, at endaste medlet til theras wälmågo wore, at Konungarne gjorde wänskap och frid med hwarandra; ty the skulle må ganska illa therwid, om Konungarne länge härjade in på hwars andras Landskaper. Men ingen war, som tordes inför Konungen frambära en sådan böndernas klagan. The bådo therföre Biörn Stallare, (Marskalken) at han wille framhafwa thetta årende inför

Konun-

Konungen, til at förmå honom skicka Sändebud til Konungen i Swerige, at bjuda honom på theras Konungs wägnar förlikning. Biörn war härtil i förstone trög, och bad sig undan en sådan förrätning, men för många sina wänners förbön skull, lofwade han på sidstone at wilja för Konungen framdraga ärendet, änskönt han sade sig förut kunna spå, thet Konungen månde härdeligen uptaga thet han uti något mål skulle wåja för Swea Konung. Then samma sommaren kom Hialte Skäggiason efter Konung Olofs kallelse från Island, och skyndade sig genast til Konungen, af hwilken han wäl blef mottagen; honom blef ock såte utwist näst intil Biörn Stallare, och altså blefwo the först diskfällar, hwarefter snarligen följde förtrogen Stalbroderskap them emellan. En tid therefter hände thet sig, när Konung Olof höllt rådslag och stämma med sit folk och Bönderna til at handla om Riks styrelsen, tå sade Biörn Stallare: hurudan är tin tanke, Konung, om then ofrid, som är emellan Olof Swea Konung och Eder? Nu hafwen I å ömsa sidor förspilt många mäns lif, men therigenom är icke än afgjort nu mera än tilförene, hwad hwarthera bör hafwa och äga af riket. Thertil med hafwen I här sutit i Riket en winter och twå somrar, och imedlertid lämnat bakom Eder hela landet alt härifrån, och långst Norr ut. Nu ledas the män wid at fördröja här längre, som hafwa sin fasta ägendom och odal gods Norder i landet. Therföre är både Ländemäns, och Krigsfolkets, och Bonde almogens åstundan, at här å må på något sätt göras ändskap. Och althenstund nu är stilleständ och frid med Jarlen och Wästgötharna, som äro oß närmast; tyckes allom

thet wara aldrabäst, at I skicken sänningebud til Swea Konung, at å Eder sida bjuda honom forlikning, hwartil många, som äro hos Swea Konung, warda wäl styrkandes och hjelpandes, medan thet är å bägge sidor theras gagn och bästa, som både här och ther bygga och bo. Således ändade Biörn sit tal, som af allom berömdes. Konungen swarade: För thetta rådet, som tu här hafwer framstält, är skjäligast, at tu sielf med tin egen olycka må umgälla thet, och skal tu göra thenna Sänningebuds-Färden. Tu har sielf fromma theraf, om tu gifwit godt råd. Men åkommer tig och tit följe häraf någon lifsfara, tå wäller tu thet alt för mycket sielfwer. Thet blir ock tin Embets plikt, at uti sammankomster föra ordet angående the ärender, som jag wil hafwa framstälta. Therefter stod Konungen up, gik til Kyrkan, och låt siunga för sig Högmässa. Dagen therefter sade Hialte til Biörn; hwarföre äst tu så olustig? är tu sjuker, eller wreder å någon man? Biörn uptäkte, tå hwad honom och Konungen emellan talat war, och sade, at Konungen med fit wille sända honom til fördärf. Hialte swarade: Så är at följa Konungar. Theras män äro wäl uti stort anseende, och warda ärade mer än andre; men theremot råka the ofta i lifsfara, hwarföre man ock måste uti bäggethera händelser weta wäl at skicka sig, och äntå wara nögd med hurudan utgången blifwer: therjämte får betänkas, at Konungens lycka mycket förmår, och om alt wäl aflöper, har tu at förwänta mycken heder af thenna resan. Biörn swarade: Tu lärer tycka thenna färden wara lätt gjord; skulle tu wilja fara med mig? Ty Konungen har mig tilsagt, at jag skulle hafwa them som

å re-

å resan följa med mig. Hialte swarade: wißerligen skal jag fara med tig, om tu så wil, ty lätteligen warder jag ej mer finnandes en sådan Stalbroder, om wi nu skiljoms från hwarandra.

§. 5. Få dagar therefter när Konung Olof war på rådstämma, trädde Biörn ther fram med sina 12 män, och sade til Konungen, at the woro nu redo til at fara sändebuds färden, och at theras hästar stodo alle sadlade. Är förthenskul min begäran, sade Biörn, at få weta med hwad ärender jag skal fara, eller hwad råd tu gifwer at ställa oß efter. Konungen swarade: I skolen bära inför Swea Konung sådana mina ord, at jag wil frid sätta emellan wåra länder med the wilkor och landaskilnad, som Konung Olof Trygwason hade för mig; och skal warda stadfäst med försäkran å önisa sidor, at ingen af oß skal gå therutöfwer. Men så framt om frid skal handlat blifwa, bör alsintet nämnas om the män, som å bägga sidor satt lifwet til. Ty Swea Konung kan aldrig med penningar bota oß then manskadan, som wi af the Swänska lidit. Thermed stod Konungen up, gick ut med them, och tog fram et wäl prydt Swärd tillika med Guldring, hwilket han gaf Biörn i händer, och sade: thetta swärdet, som Ragwalder Jarl i sommars mig förärde, wil jag nu gifwa tig; til honom skolen I nu först fara, och föra til honom sådana mina ord, at han sit råd och styrko thertil wille lägga, på thet tu må wäl framkomma med hwad ärende tig är befalt: och wil jag hålla thet wara af tig wäl uträttadt, om tu får höra Swea Konungs ord, antingen han swarar ja, eller nej. Men thenna Gulring får tu åt Ragwald Jarl: ty theßa tekn månde han wäl

igen

igen känna. Sedan gik Hialte fram för Konungen, hälsade och sade: wi behöfwe thet nu högeligen, at tu lägger tin lycka til thenna färden, och önskade at både Konungen, och the sielfwe måtte i wälmågo åter finnas. Konungen sporde hwart Hialte skulle fara? med Biörn swarade han. Konungen sade: thet lärer wißerligen lända thenna färden til fromma, at tu far med them, ty tu har ofta warit lyckosam uti swåra ärender. Tu må ock säkert tro, at jag allan hog skal lägga å hwad som hälst kan gagna, och kunde wara af något wärde, och gifwer eder allom härtil min lycka.

§. 6. Biörn med alt sit sälskap red sin wäg, alt til thes the kommo til Ragwald Jarls Hof, hwar the blefwo wäl undfägnade. Biörn war en namnkunnig man, och af många så wäl til anseendet, som til talet känd, och them i synnerhet, som hade sedt Konung Olof: ty Biörn stod uppe på hwart ting, och framförde Konungens ärender. Ingeborg Jarlens hustru gik emot Hialte, och kyste honom, ty hon kände honom ifrån then tid han warit hos hennes Broder Olof Trygwason, efter som hon å samma tid ther warit. Theslikes uppräknade hon frändskap emellan Konung Olof Trygwason, och Wilborg Hialtes hustru, förthenskul blefwo the ther uti god wälfägnad. Tå Biörn en dag geck med sina följeslagare til tals med Jarlen och Ingeborg, bar Biörn fram sina ärender, och wisade the wärtekn honom i händer gifne wore. Jarlen frågade honom; hwad hafwer tig händt Biörn, at Konungen skulle söka til at komma tig af daga? och näppeligen, ja så mycket mindre kan tu uträtta thetta ärendet, som jag häller före, at hwilken sådana ord warder frambärande

för

för Konungen i Swerige, han kommer aldrig ther ifrån ostraffad. Konung Olof i Swerige är fast högmodigare, än at någon, och i synnerhet I, som ären hans owänner, skolen djerfwas för honom sielf at framställa et sådant tal, som honom emot hogen faller. Biörn swarade: uti ingen måtto har jag mig så skickadt, at Konung Olof skulle haft orsak at wara mig wred. Men med många hans rådslag är så beskaffat, ehwad the angå honom sielfwan, eller hans män, at wid them synes följa stor fara, innan the komma at fulbordas a hwad sätt thet sker, i synnerhet när the af råddhogade män företagas. Men al hans egne rådslag hafwa härtils lyckligen aflupit, och förtröste wi, at ännu skal sammaledes tilgå. Nu för Eder Jarl sanningen at säga, wil jag resa intil thes jag finner Swea Konung, och icke återwända förr än jag honom hafwer låtit höra alla the ord, som mig af Konung Olof befalte äro at flytja til hans öron, så framt sielfwa döden mig ej hindrar, eller jag sättes i så swårt häkte, at jag ej förmår min Konungs ärende uträtta, och thetta skal jag göra, ehwad I wiljen lägga någon eller ingen hug å Konung Olofs ordsänning. Tå talade Ingebårg: Snarligen skal jag uptäcka hwad mig uti hogen är, nemligen at jag wil thet, I Jarl, läggen al åhåga til at styrka Konung Olofs ordsänning, så at thetta ärendet framhafwes inför Swea Konung, ehwad han therå swara wil, änskönt wi fölle therigenom uti hans wrede, och al wår ägendom med wårt rike skulle wågas, tå wil jag thet hälre hafwa ospart, än at spörjas skulle, at tu af rådhäga för Swea Konung nederlägger Konung Olofs ordsänning.

Af tin börd och Fränders styrko, hafwer tu allan rättighet, at wara så fri, at tu altid kan frimodeligen tala hwad skäligt, och allom behageligt är at åhöra, ehwad tu talar thet inför många, eller få, rika, eller fattiga, fast än Konungen sielf hörde therpå. Härtil swarar Jarlen: Icke är thet mörkt för mig, hwad tu nu äggar mig til: låt nu så wara, tu får råda härutinnan, at jag utlofwar Konung Olofs män at följa them sålunda, at the kunna framställa sina ärender in för Swea Konung, ehwad thet honom wäl, eller illa behagar. Dock wil jag härutinnan följa mit eget råd, huru alt härwid bör tilställas. Men icke wil jag löpa efter Biörns, eller någon annan mans hastiga uptog uti et så swårt ärende. Wil jag therföre, at I fördröjen här när mig til thes jag finner beqwämligast, at låta thetta ärendet komma å god gång. När nu Jarlen hade uptäkt, at han them wille följa uti theras ärende, och til thes främjande anwända sin förmågo, tackade Biörn honom mycket för tilsägelsen, och sade sig skola rätta sig efter hans råd. Sedan fördrögde Biörn med sit sälskap hos Jarlen tämmelig lång tid.

§. 7. Imedlertid stälte sig Ingeborg mycket fägnesamt, och talade Biörn med henne om sit wärf, huruledes honom illa tyktes wara, at med theras färd så länge skulle dröja, och öfwerlade the, Ingeborg, Biörn och Hialte ofta om thetta ärendet sins emellan. Omsider sade Hialte: Jag wil fara til Konungen om I så wiljen. Jag är icke Norsker man, hwarföre the Swenska icke lära åföra mig någon Sak. Jag har spört, at Isländske män skola wara hos Swea Ko-

nung

nung wäl lidne och afhåldne, nemligen Gitsor Swarte, och Ottar Swarte, som äro mine kånningar, och Konungens Skalver. Af them lårer jag få weta, om thetta årendet skulle warda Swea Konung mißhageligt, såsom thet nu wil låta; eller om thet år något annat råd, eller wån wid at thet må winna framgång. Til min ankomst lårer jag wål finna orsak, alt som tid och tilfålle thet kunna medgifwa. Thetta förslaget hölls Ingeborg och Biörn för et thet snållaste påfund, och stadfåste thet sig emellan. Sedan gjorde Ingeborg Hialte resefårdig, och fick honom twå Wåstgöthar, them hon befalte gå honom tilhånda uti al tjånst, antingen han wille hålla them qwar, eller sånda them ifran sig. Ingebårg gaf honom theslikes Silfwer 20 marker wågna til resepenningar. Hon sånde ock ord med wånskaps tekn med honom til Ingegård Konung Olofs dotter, at hon skulle wisa al åhäga til at förfråmja hans wärf, uti hwad mål han förorsakedes tillita henne. Hialte begaf sig therefter på resan, tå han således war affårdad. När han nu kom til Konung Olof, fan han ther genast Gitsor och Ottar, som blefwo glade öfwer hans ankomst. The gingo straxt med honom infor Konungen, och gåfwo tilkånna, at en man war kommen, som war theras landsman, och en af the förnåmligaste uti theras land både til anseende och heder. The budo Konungen, at han honom wål wille undfågna. Konungen befalte emottaga Hialte, och hans följeslagare uti theras sålskap. När nu Hialte någon tid ther fördrögt, och gjordt sig hos androm wål kånd, hedrades han mycket af alla. Skalderne kommo ofta in för Konungen, ty the woro

taldjerfwe män: The suto ofta fram för Konungens högsäte, och Hialte med them, och bewiste the honom största äran uti al ting. Igenom sådant dageligt samtal blef han Konungenom kunnig, så at han hade nöje wid at tala, och skämta med honom, och frågade honom om åtskilliga tidender från Island.

§. 8 En dag gick Hialte infor Konungen, och the andre Skalderne med honom, tå begynte Hialte såledés sit tal: Så är Konung, som Eder nu kunnigt är, at jag kommit til Edert Hof, och hafwer haft en lång och beswärlig resa, men sedan jag war kommen öfwer hafwet, och jag fick spörja om Eder stora härlighet, tå tyktes mig wara oförståndigt, at draga tilbaka och hem igen, innan jag fådt se Edert högtberömda Hof. Så är ock emellan Island och Norige sådan Lag faststäld, at så ofta Isländske män komma til Norige, gälda the ther landsöre; för then skul när jag kom öfwer hafwet, tog jag til mig allas theras landsöre, som med mig på skeppet woro. Nu efter som jag wet thet wara rätmätigast, at thet wälde som i Norige är, skulle höra Eder til, ty for jag hit til Eder, at föra til Eder samma landsöre. Sedan framwiste han Konungen silfret, och hälde uti Gitsors Swartes sköte 10 mark silfwer. Konungen swarade härtil: få äro the, som oß sådant nu på en lång tid hafwa fördt ur Norrige. Jag wil wisa tig Hialte stor tack, och tilsäga tig therjämte min nåd, för thet tu hafwer haft så stor åtanka til at häller föra til oß landsören, än gälda them til wåra owänner. Dock är min wilja, at tu tager theßa penningar af mig til föräring, och thermed min wänskap. Hialte tackade Konungen med

många

många ord, hwadan han kom uti Konungens största wänskap och förtroende, så at the ofta taltes wid; och tyckte Konungen, som ock sant war, at Hialte war en wis och wältalig man. För Gitsor och Ottar uptäkte Hialte, at han war sänder med wärtekn til wänskap och förtroende med Ingegård Konungens Dotter; och bad, at the wille gifwa honom tilfälle at få tala med henne. The swarade, at thet lätteligen skulle ske. Några dagar therefter gingo the til Konungs dottrens hus, hwar hon satt och drack, samt månge män med henne. Hon fägnade Skalderna wäl, ty the woro henne icke okände. Hialte bar fram hälsningar från Ingebårg Jarlens hustru, och sade, at hon hade skickadt honom tit til Konungens dotter uti wänskap och förtroende, och wiste thermed fram the wärtekn honom thertil gifne woro. Konungs dottren tog sådant alt wäl up, och sade, han kunde wara säker om hennes wänskap. Sedan suto the långt ut på dagen, och drucko. Konungens dotter sporde Hialte om åtskilliga tidender, och begärte han wille som oftast komma til tals med henne; hwilket Hialte ock gerna gjorde. Han sade henne tå i förtroende om Biörns, samt hans sändebuds färd, och frågar hwad henne synes, huru Swea Konung månde uptaga thetta ärendet, at frid gjordes Konungarna emellan. Hon swarade, at hon nogsamt kunde märka, at aldeles wore fåfängt försöka til at få Konungen til frid med Olof then Digra. Hon lade ock thertil, at Konungen wore öfwer Olof så högt wreder, at han icke kunde höra honom nämnas. En dag hände thet, Hialte sat inför Konungen, och talte med honom, som tå war hel lustig och mycket

 druc-

drucken. Hialte sade tå til Konungen: Jag finner nu, at uti al stycker år hår stor hårlighet at beskada, och róner jag nu for ógonen hwad ofta tilfórene blifwit mig sagt, at uti alla Nordiska Konungariken år icke någon så måktig och stor Konung til finnandes, som tu åst. Förthenskul gör thet oß stor förtret, at wi hafwa en så lång och beswårlig wåg til at fara hit. Ty först år mycket långt öfwer hafwet, och sedan icke fridsamt at fara genom Norige för them som hit wilja resa med wånskap. Hwaraf månde tå komma, at man icke söker göra förlikning emellan Eder och Olof Digra? Nog hörde jag therom talas så i Norige, som Wästergötland, at alle önskade thet frid blefwe giord, och war thet mig förwist sagt om Konungen i Norige, at han gårna wille komma med Eder til förening. Orsaken thertil mårker jag wål, nemligen at han ser sig wara alt för swag emot Edert stora wålde. Ther gick ock sådant tal, som årnade han fria til Eder Dotter Ingegård; hwilket wore ock tjånligaste medlet til en lyckosam och såker förening Eder emellan. Han skal ock wara en mårkelig man, såsom jag af sanfårdiga berättelser har förnummit. Tå såger Konungen: Icke skal tu Hialte om sådant tala; dock wil jag icke förtånka tig för sådant thenna gången, efter tu ej wetat hwad tu bordt taga tig til wara före. Icke skal then Digre Mannen Konung kallas hår i mit Hof, och år han långt mindre wård, ån thet många så högt om honom utsprida. Skal tu ock sielfwer af mina ord besinna, at han för ringa år til at blifwa min Måg. Ty jag år nu then tionde Konungen uti Upsala, hwilkens förfåder och frånder hwar efter annan hafwa

styrt

styrt thetta Riket, och warit Enwålds Konungar öfwer Swea wålde, och öfwer många andra stora länder, och the alle hafwa altid warit Öfwer-Konungar öfwer andra Konungar uti Nordiska länderna. Men i Norige är ringa bygd, then ther ock ligger wida åtskild; hwaröfwer Små-Konungar hafwa rådt. Men Harald Hårfager har warit then förnämste Konung ther i landet, som kom til delnings med Fylkes-Konungarna, och bröt them under sig. Icke thes mindre kunde han akta sig för at hysa begärelse til någon del af Swea Konungs wålde. Läto therföre Swea Konungar honom sittja i frid, hwartil halp, at emellan them och honom war frändskap. Tå Håkan Adelstens Foster war i Norige, blef han i frid til thes han härjade på Wästergötland och i Danmark, hwarföre en krigshär samlades emot honom, och blef han therwed fälder från Riket. Gunhilds Söner blefwo ock från Riket tagne, så snart the gjorde sig olydiga mot Konungen i Danmark, tå Harald Gormson lade Norige til sit Rike, och giordet skatskyldigt. Dock tyckes oß thet Harald Gormson war långt mindre wärd än Upsala Konungar, medan wår Frände Styrbiörn kufwade honom, så Harald måste gifwa sig, och blifwa hans man. Men Erick Segersäll min Fader, steg dock öfwer hufwudet på Styrbiörn, tå the försökte hwarandra. Sedan när Olof Trygwason kom til Norige, och tog Konunga namn, wille wi honom thet icke tilstädja, ty foro wi med Swen Dana Konung mot honom, och togen af daga. Nu hafwer jag således tilägnat mig i Norige ingen ringare myndighet, än tu nu får höra; at jag thet wunnit under mit Rike genom

ärlig, och segrat öfwer Konungen, som ther öfwer rådde. Tu, som äst en wis man, må wäl häraf besinna, at fjärran är, thet jag skulle gifwa samma rike löst för then Digra Mannen, och är thet underligt, at han ej mins med hwad swårighet han kom at slippa undan oß utur Mälaren, tå wi haden här innestängd. Jag gißade han then gången skulle haft helt annat i hogen, om han kunde med lifwet komma undan, än at fiera gånger söka ofred med Swea Inbyggare. Nu skal tu Hialte aldrig mera låta sådant tal komma af tin mun inför mig. Af thetta Konungens tal märkte Hialte, at ingalunda rådligt war låta Konungen höra widare om föreningen. Han slöt therföre sit tal, och tog sig annat före.

§. 9. Något therefter tå Hialte kom at tala med Ingegärd Konungens Dotter, sade han för henne alt hwad Konungen och honom emellan talat war. Hon swarade: at hon icke bätre swar wäntat af Konungen i samma mål. Hialte bad hon wille lägga sin ord härwid hos Konungen, och mente at thet mycket skulle hjelpa til saken. Hon swarade, at Konungen icke månde lyda hwad hon i så måtto skulle säga; dock wille hon en gång tala therom, efter han så åstundade. Hialte tackade henne therföre flitigt. Ingegärd war en dag til tals med Konung Olof sin Fader, och efter hon förnam honom tå wara gladlynter, sade hon til honom: hurudana äro tina tankar om then stridighet, som är emellan tig och Olof Digra. Månge beklaga sig högeligen öfwer then oron. En stor del hafwa therwid mist sina ägodelar, och andre sörja öfwer sina Fränder, som af Nordmännen äro slagne, och alle

edre mån sittja fridlöse här i landet. Kan ej heller någon af edra mån komma in i Norige så långe thetta påstår: ty war thet mycket obetänkt, at I giorden åtal å Noriges Rike. Thet är et fattigt land, och elakt at fara öfwer, och landsfolket otroget. Theßutan ser folket ther i landet, hwilken annan thet häst wore, heller at wara Konung öfwer sig, än eder. Nu om jag finge råda, skullen I låta falla thet åtal I hafwen på Norige, och heller wända eder makt öster ut til the Riken, som the förre Swea Konungar hafwa rådt öfwer, och the som Styrbiörn wår frände icke långe sedan under sig lade; men låta Olof Digra behålla sit arf efter sina Frånder, och heller göra frid med honom. Konungen swarade wredeligen, thet är wål tit råd, at jag skulle afstå thet Rikt jag uti Norige hafwer, och gifwa tig sedan Olof Digra til hustru: Nej, sade han, förr skal något annat ske. Nu nästa winter på Upsala Ting, skal jag för alla Swenska mån kundgöra, at en almånnings här skal här af Riket utgå, förrån isarne gå af watnen, och skal jag sielf draga in i Norige, öda ther i landet med udd och ägg, och bränna alt hwad som förekommer. Konungen wart tå så wred, at hon icke djerfdes swara honom et ord, utan gick bort. Hialte aktade på hennes bortträde, och gick genast til henne; frågade huru med hennes ärende gädt inför Konungen? Hon swarade, at thet gick som hon förut gißat, at Konungen wille ingalunda höra therom talas, och hotade theremot swårligen. Hon bad therföre, at Hialte aldrig mera skulle tala in för Konungen om then saken.

§. 10. Tå Ingegård och Hialte woro tilsammman, hade the som oftast tal om Olof Digra, tå han för henne berättade om Olofs seder, berömde honom thet mästa han kunde, såsom han ock i sanning thet göra kunde; hwilket hon lät sig wäl behaga. Än hände thet sig, när the talades wid, at Hialte sade: skal jag änteligen wäga mig til at med förlof för tig Konungs Dotter uptäcka hwad mig hemligen i hogen ligger. Hon swarade: tala hwad tu will, dock således at jag allena hörer thet. Tå for han widare i sit tal, och sade: hurulunda mände tu swara, om Olof Noriges Konung hade sina sändebud til tig med sådant ärende, at han begärade tig til hustru? hon rodnade therwid, och swarade sent och sagtmodigt: icke har jag för mig hogfärt något swar til thenna frågan, ty jag håller så före, at ej behöfwes til at härutinnan röja mina tankar; men om Olof är så skickelig uti alt hwad tu om honom säger, tå kunde jag icke önska mig til äkta någon bätre man, så framt tu har icke alt för myckt förgylt hans lof uti mång stycker. Hialte swarade: at han uti intet mål hade bättre talat om Konungen, än hwad i sanning wore. Sedan taltes the wid som oftast om thetta ärendet. Ingegärd bad honom wäl taga sig til wara, at icke tala härom för någon menniska, för then orsaken, at Konungen warder på honom wreder, om han får thet weta. Thetta uptäkte Hialte för Skalderna Gitsor och Ottar, som skattade thet för et råd, som til största lycka lända kunde, om thet finge framgång. Ottar war en taldjerf man, och hos Höfdingar

kär=

kårkommen. Han gaf sig straxt therefter på samma tal med Konungens Dotter, och förtälde för henne alt på samma sätt om Konung Olofs manlighet, som Hialte thet förut gjordt. Sedan talade Hialte tillika med Skalderna flera gånger med Konungens Dotter om thetta ärendet. När the således hade sig emellan rådgiort, och Hialte alt förnummit, hwad slut skulle blifwa af sit ärende; sände han the Götska männer, som honom tit hade följt, tilbaka igen med bref, som Ingegärd Konungens Dotter, och Hialte hade skrifwit til Jarlen och Ingeborg. Och kommo theße sändebud något för Jul tilbaka til Jarlen.

§. 11. När the män, som Konungens Dotter Ingegärd och Hialte östan ifrån hade affärdadt, kommo til Ragwald Jarl, boro the fram sina ärender inför Jarlen och hans hustru Ingeborg. Berättade therjemte, huru Konungens Dotter ofta hade talt med Swea Konung om förlikning emellan honom och Konung Olof Digra, och at hon wore Konung Olofs besynnerliga wän; men at Swea Konung blifwit swärligen wred hwar gång hon nämde Olof, och at hon tykte intet hopp wara om förlikning, så länge thet således tilstod. Jarlen sade för Biörn hwad han östan ifrån sport, men Biörn swarade, at han ingalunda skulle wända om tilbaka förr än han sielf fådt tala med Swea Konung, lade ock härtil, at Jarlen lofwat göra följe med honom til Swea Konung. Thet led nu inpå wintern, och så snart Julen war förbi, började Jarlen sin färd med 60 man; och war Biörn Stallare

 och

hans sällskap uti samma följe. När han nu k m up uti landet, sände han sina utskickade fram för sig til Upsala, med hälsning til Konungens Dotter Ingegård, at hon skulle fara ut honom til mötes å Ulleråker, hwar hon ägde stora gårdar. När Konungens Dotter fådt ordsänning från Jarlen, wille hon thenna resan icke försumma, utan gjorde sig resefärdig med många män; Hialte infant sig uti sällskapet. Men förr än han for bort, gick han in för Konungen och sade: Sit du Konung aldrasä last bland andra Konungar. Jag widgår härmed hwad annars i sanning är, at aldrig har jag än kommit någorstädes, hwar jag hafwer sedt sådan Kongl. härlighet som hos Eder är. Thet samma skal jag berömma, ehwart jag warder kommande. Sist will jag begära af Eder o Konung, at tu blifwer min wän. Konungen swarade: hwarföre hastar tu så bort? eller hwart årnar tu fara? Hialte swarade: jag wil rida ut på Ulleråker med tin Dotter Ingegård. Konungen sade: far tu wäl, tu äst en förständig och sedig man, och wet wäl umgås med Höga män. Konungens Dotter Ingegård red sedan ut til sina gårdar på Ulleråker, och lät ther tilreda et stort gästabud mot Jarlen, som kom tit, och blef wäl fägnad. Han fördrögde ther några nätter, och talade tå mycket med Konungens Dotter, men mäst om Swea Konung och Noriges. Hon sade för Jarlen, at hon tycker wara ganska swårt med fridens främjande. Han sade, hurulunda äst tu min Fränka til sinnes, om Olof Noriges Konung tig warder begärandes? oß synes thet wara beqwämaste medlet til frid och förlikning, at mågsämja blefwe emellan theßa

Konun=

Konungar; men icke wil jag blanda mig i then saken, om jag märker, at thet wore mot tin wilja. Hon swarar: min Fader låter råda för mig hwad mit giftermål angår. Men ibland andra mina Fränder är tu then, hwilkens ompröfwande jag hälst wil hemställa mina ord och rådslag, som af mästa wärde äro; eller huru rådeligit tyckes eder thetta ärendet? Jarlen äggade henne nog thertil, och talade mångahanda om Konung Olof honom til fromma, huru stor och wäldug han war. Berättade ock utförligen om the tidender, som tå nyligast sig tildragit, huru Konung Olof hade til fånga tagit fem Konungar på en morgonstund, och afhändt them allom theras Riken, och lagt theras ägodelar och Riken til sit wälde. The talade mycket härom, och biefwo ense om alt hwad the förehade. Jarlen reste sedan bort, när han thetta uträttat, och Hialte följde med uti hans sällskap.

§. 12. Ragwald Jarl kom en dag mot aftonen til Thorgny Lagmans gård, hwarest woro stora och kosteliga hus. Ther woro ock mänge män ute, som fägnade honom wäl, och togo emot theras hästar och tross. Jarlen gick in i stugan, ther en stor hop folk war församlat. Ther sat en gammal man i högsätet. Biörn och hans följeslagare hade aldrig tilförene sedt en så manlig och stor-wäxter man. Hans skägg war så långt, at thet låg honom neder på knäen, och bredde sig öfwer hela hans bringa. Han war en mycket ansenlig och ypperlig man. Jarlen gick inför honom, och hälsade honom. Thorgny fägnade Jarlen wäl, och bad honom gå til det säte han wer wan at sitta uti. Jarlen satte sig å andra sidan gent emot Thorgny.

 Sedan

Sedan fördröjde Jarlen ther med sit följe några nätter, innan han framställte sit ärende. Tå bad Jarlen Thorgny, at han wille gå in i rådstufwan, hwart in Biörn och hans följe gingo med Jarlen. Ther började Jarlen sit tal, och berättade, huru Konung Olof i Norige hade ditskickat sina Sändebud om Freds handel. Talade ock widlyftigt om hwad stort beswär Wästgötarne hade theraf, at the måste tåla ofrid utur Norige. Han lade ock thertil, at Konung Olofs sändebud från Norige wore alredan titkomne, och nu närwarande, och at han lofwat följa them til Swea Konung. Therjemte berättade han, at Konungen uptoge thetta ärendet så obehageligt, at ingom manne blifwer tillåtit gå thermed. Jag är förthenskuld, säger Jarlen, kommen hit til tig, min Foster-Fader, medan jag icke törs lita på mig allena i then saken, hwarföre jag förmodar at härutinnan få af tig godt råd och bistånd. Men när Jarlen lyktat sit tal, hölt Thorgny sig en stund tyst och stilla; men när han begynte tala, swarade han sålunda: underligen skicken I Eder, som åstunden bära så höga namn, men kunnen icke bättre eder förese eller sielfwe betänka, och fatta råd, när I råken i någon wända. Hwarföre skulle tu icke förut hafwa betänkt tig, innan tu utlofwade thenna färden, at tu hafwer ingen förmågo, eller rike til at tala mot Konung Olof? mig tycker det icke wara owyrdeligare, at wara räknad bland bönder, och tala fritt sina ord, änskönt Konungen wore närwarande. Nu wil jag komma til Upsala ting, och ther göra tig thet bistånd, at tu orädder må tala inför Konungen, hwad tig likar. Jarlen tackade

Thorgny mycket för thenna tilsägelsen, och fördrögde hos honom tils the redo tilsammans up til Upsala Ting, hwar the funno mycket folk församlat.

§. 13. Å första Tingsdagen satt Konung Olof ther på en stol, och hans Hoffolk omkring honom. Men på then andra sidan på Tinget suto Ragwald Jarl och Thorgny på et säte, och framför them suto Jarlens Hoffolk tillika med en hop af Thorgnys hustjänare. Bakom stolen stod bonde-almogen, alt om hwarandra uti en ring. Somlige gofwo sig ut på hedar och högar, at therifrån höra hwad som förehades. Sedan nu Konungens ärender, såsom tå sed war, woro först framhafde och afgjorde, stod Biörn Stallare up in wid Jarlens stol, och talte öfwerljudt: Konung Olof hafwer sänt mig hit i thet ärendet, at han wil tilbiuda Swea Konung förlikning med then landa-delning, som fordom warit emellan Norige och Swerige: hwilket han så högt uttalte, at Swea Konung thet görligen kunde höra. När nu Konungen först fick höra Konung Olof i Norige nämnas, tå tänkte han wäl, at något synnerligt skulle framkomma. Men när han hörde talas om förening och landa-skilnad emellan Swerige och Norige, förstod han wäl på hwad harfweträd redan kommit war, och steg therföre up med hast, och ropade, at then mannen skulle tiga stilla, och föregaf sådant tal wara fåfängt. Biörn satte sig tå ned igen. Men sedan ljud gafs, stod Ragwald Jarl up, och talade i förstone om Konung Olof Digras sändebud, och tilbud om förlikning med Konung Olof Swea Konung, såsom ock at alle Wästgötar enhälleligen af Konung Olof begärte, at frid

måtte

måtte slutas med Noriges Inbyggare. Han framstälte therhos hwad wanråda Wästgötarne theraf hade, at sakna alla the saker the til lifs uppehälle utur Norige behöfde, och för thet andra, at sitta alt ständigt i ofrid för theras strofwande och härjande, om Noriges Konung samlade en krigshär. Jarlen gaf ock tilkänna, at Noriges Konung hade sändt män hit, til at begära Ingegärd Konungens Dotter. När Jarlen hölt up med sit tal, stod Swea Konung up, och swarade swårligen til fridshandelen; men tiltalade Jarlen härdeligen för hans djerfhet, at han hade gjort frid och stilleständ med then Tiocka mannen, och bundit wänskap med honom, förthenskuld beskylte han honom för fult landsförräderi emot sig, och sade at skäligt wore, thet Ragwald Jarl blefwe af Riket fördrifwen. Han förebrådde, at sådant alt wederfores honom genom hans hustrus Ingebärgs tiläggande, och at thet wore thet däragtigaste råd, som han tagit sig efter en slik qwinnas begärlighet. Konungen fulfölgde sit tal både hårt och widlyftigt, och wände å lyktone sina ord emot Olof Tiocka. Och så snart Konungen sat sig ned, blef öfwer alt tyst.

§. 14. Sedan stod Thorgny up, och tillika med honom reste sig up alle bönder, som tilförene hade suttit, och lupo härtil alla the, som å andra stället warit, och wille höra på hwad Thorgny talte: blef tå först et stort wapnebrak, och gny af mykna folkets sorlande. Men när ther åter gafs ljud, började Thorgny sålunda sit tal: **Annorlunda äro nu Swea Konungar til sinnes, än the tilförene warit. Thorgny min Fader Fader kunde wäl** min-

minnas Erich Eymundson Upsala Konung, och wiste thet om honom at säga, at medan han war wid sin lättaste ålder, war han hwar och en sommar med krigshär ute til siös, och for ut til at ymsa Länder, lade under sig Finland och Kyrialand, Estland och Curland, och for wida kring i östra Länderna. Man ser ock the Jordborgar, och andra stora wärk, han ther gjorde; dock war han icke så högdragen, at han icke wille tåla them, som hade något angelåget för honom at framställa. Min Fader Thorgny war med Konung Biörn en lång tid, ty wiste han wäl om hans seder. Så länge Konung Biörn lefde, stod hans Rike med stor makt och styrko, utan all brist, ty han war wänlig mot sina män. Jag må ock wäl minnas Konung Erich Segersäll, ty jag war med honom uti många härfärder. Han förökte Swea Rike, och förswarade thet wäldeligen, dock war för oß icke swårt at komma med honom til råds. Men thenne Konungen, som nu är, tillåter ingen man få tala med sig om något annat, än thet allena han wil höra, och låta wara, hwilket han ock med al häftighet drifwer. Men sina Skatländer låter han gå sig undan igenom sin egen wårdslöshet och wanmäktighet. Icke thes mindre traktar han efter, at hålla Noriges wälde under sig, hwilket ingen af Swea Konungar itilförne hafwer åstundat: hwarutaf nu mången man måste sitta uti oro. Nu är thetta wår (Böndernas)

 wilja,

wilja, at tu Konung Olof gjör frid med Olof Tiocka Noriges Konung, och gifwer honom tin Dotter Ingegärd til äkta. Men om tu wil igen winna under tig the Riken, som ligga å andra sidan om Östersjön, och tine Fränder och Föräldrar för tig innehaft; tå wille wi alle följa tig thertil. Men wil tu icke beqwäma tig efter thet, som wi nu tala, tå wiljom wi öfwerfalla och dräpa tig, och ingalunda täla af tig ofrid och olag. Så hafwa i fordna tider wåre föräldrar gjort för oß, tå the å Mula Ting störte fem Konungar uti en källa, hwilke woro upblåste af högmod och högfärd, såsom tu nu stickar tig mot oß. Förklara tig nu strart, hwilketthera wilkor tu wil emottaga. Härpå giorde almogen strart wapnebrak, och starkt gny. Konungen stod tå up, och sade, at han wille låta alt wara såsom Bönderne begärte: säger therjemte, alle Swea Konungar för honom hafwa gjort sammaledes, nemligen at the låtit sig råda af Bönderna uti alt, hwad the welat hafwa fram. Thermed stadnade Böndernas sorlande. Sedan talade Konungen, Höfdingarne, Jarlen och Thorgny sins emellan, och slöto frid och förlikning å Swea Konungs wägnar, efter the wilkor, som Noriges Konung tilförene föreslagit. Blef ock å Tinget beslutit, at Ingegärd Konungens Dotter skulle blifwa gift med Konung Olof Haraldson, och fick Konungen hennes fästning Jarlen uti händer, med fulkomlig fullmakt om thetta giftermåls ärendet, hwarefter the skildes ifrån hwarandra ther på Tinget,

sedan

sedan thet alt sålunda wardt afgiort. När Jarlen begaf sig på hemresan, for han til Ingegård Konungens Dotter. The talade mycket sig emellan om thetta årendet. Hon sände til Konung Olof tapeter och dyrbar gyllenduk, och stycken med sömade silkes remar uti. Jarlen for sedan til Wästergötland, och Björn med honom, som allenast en liten tid ther drögde, och begaf sig strax therefter på resan åt Norige med sit följe. När han kom til Konung Olof, berättade han huru hans årender aflupit. Konungen tackade honom mycket för samma förrätning, och sade, som i sanning war, at Biörn warit mycket lyckelig, som kunnat komma fram, och wål uträtta sit årende uti en sådan ofrids tid.

§. 15. Konung Olof for uti brudefärd at söka sin Fästemö Konung Olofs Dotter uti Swerige. Han hade tå mycket och utwalt folk tilsamman, ty honom följde alle the förnämste i landet han kunde nå, och hwar och en af the förmögna och rika hade med sig utwaldt och ansenligt folk, både til ätt och goda seder, alle woro utrustade efter som här war båsta fång til, både med skjep, wapn och kläder. The höllo sin led öster til Kongshälla; men när the kommo tit, spordes alsintet om Swea Konung, woro ej heller ther några ankomne på hans wägnar. Konung Olof fördrögde wid Kongshälla långt in på sommaren, och hade sina kundskaper wida ute, til at förnimma hwad folket kunde weta om Swea Konungs ankomst, eller företagande. Men ingen wiste gifwa therom någon pålitelig kundskap. Han sände förthenskul sina män up til Wästergötland til Ragwald Jarl, och lät efterfråga,

 om

om han wiste huru thet tilbar, at Swea Konung icke kom til mötet, som them emellan war aftalt; Jarlen swarade, at han ej wiste hwadan thet tilkommit, men lofwade, at om han någon underrättelse finge therom, skulle han sända någon af sina män til Konung Olof, och låta honom weta hwad å färde war, och om thetta drögsmålet förorsakades af något annat, än af Konungens mångfaldiga förrättningar, för hwilka ofta kan hända, at han måste längre dröja, än han eljest ärnade.

§. 16. Olof Swea Konung hade först en Frilla, som Edla het, en Jarls Dotter af Winland. Hon wardt tagen til fånga i krig, och therföre kallades hon Konungens Trälinna. Theras Barn woro Emund, Astrid och Holmfrid. Än aflade han med sin Drotning en Son, som föddes å Jacobs-mäßo-dag, therföre när pilten Christnas skulle, lät Biskopen kalla honom Jacob. The Swenske tyckte intet wäl om thet namnet, och sade, at aldrig någon af Swea Konungar hetat Jacob. Alle Konung Olofs Barn woro dägelige, och begåfwade med godt förstånd. Men Drotningen war högmodig, och icke mycket för sina Stjufbarn. Konung Olof sände sin Son Emund til Winland, som blef ther upfostrad hos sin Moders Fränder, hwaraf ock hände, thet han icke länge hölt sig wid Christna läran. Astrid Konungens Dotter upföddes uti Westergötland hos en förnäm män, wid namn Eigil. Hon war ganska däselig, förständig och behagelig uti sit tal, gladlynt, sedig, ödmjuk och gifmild. När hon blef fullwärt, war hon som oftast hos sin Fader, och wart af allom mycket afhållen. Konung Olof war stormodig, och hård uti sit tal. Honom mißhagade

storli-

storligen, thet lands almogen hade honom med stort buller nedtystadt, och med wåld hotat; hwilket han aldramäst Ragwald Jarl tillägnade. Therföre lät han ingen tilredning göra om Brudfärden, såsom omtalt war wintern förut, at han skulle gifta sin Dotter Ingegård til Olof Digra Noriges Konung, och fara tå om sommaren til landa-skilnaden. När thet nu led in på sommaren, blefwo många förwetne om hwad Konungen wille taga sig före, eller om han månde hålla then slutna förlikningen med Noriges Konung, eller brytan, och göra friden til intet: många woro härom hugsjuke, men ingen war så djerf, at han torde fråga Konungen om thetta ärendet. Många beklagade sig theröfwer hos Ingegård Konungens Dotter, och bådo henne göra sig kunnig om, huru Konungen i så måtto wore til sinnes. Hon swarade, at hon ogärna wille tala med Konungen om hwad han och Olof Digra hade at skipta sig emellan, ty the äro ingalunda hwars andras wänner. Mig sade hon, har han en gång illa swarat, när jag talte om Olof Digras wärf. Icke thes mindre tog Ingegård Konungens Dotter thetta ärendet uti mycken tanka, så at hon blef häröfwer hugsjuk och sorgse; war ock ganska nyfiken at weta hwad Konungen wille sig företaga. Dock tykte hon wäl kunna utgrunda, at han then gången icke ärnade hålla sin ord, som han lofwat Noriges Konung, emedan hon förmärkte, at han hwar gång blef wreder, när han hörde Olof Digra kallas Konung.

§. 17. Bittida en morgon hände sig, thet Konungen red ut med sina hökar och hundar, och följde hans män med honom. När nu hökarne utflugo, slog Ko-

nungens hök uti et flygande twå Orrar, och når han flugit långre fram, slog han åntå tre Orrar. Hundarne lupo wid thet samma alt nid wid marken, och togo the slagna foglar, som föllo neder å jorden. Konungen red sielf efter, och tog up thet han jagat, hwaröfwer han sig mycket berömde och sade: mycket lårer fattas, at någon af eder skal kunna jaga såsom jag. Hans mån jakade thertil, och berömde thetta foglafånget så högt, at the höllo före ingen annan Konung kunde hafwa så stor lycka wid sit jagande, som han haft. Konungen red tå hem med sina mån, och war håröfwer hierteligen glad. Ingegård Konungens Dotter ställte sig ock glad och wål til mods, och gick utur sit hårbårge. Så snart hon såg Konungen komma ridandes in på gården, wånde hon sig tit, och hålsade på honom. Han fågnade henne leendes, och tog fram foglarna, berättade om sit foglafånge, och sade: hwar kan tu weta then Konungen wara til finnandes, som med sit jagande på så liten tid hafwer fångat så mycken fogel? Hon swarade, at thet år wål godt morgonfånge, Herre, at I tagit fem Orrar; men thet år fast mera, at Olof Noriges Konung tog på en morgonstund fem Konungar, och tilågnade sig theras Riken. När Konung Olof thetta hörde, språng han af håsten, wånde sig om och sade: weta skalt tu thetta förwist Ingegård, at ehuru mycken kårlek tu fåst til then Digra Mannen, skal tu dock aldrig få njutan, och ingenthera af Eder. Jag skal heller gifta tig med någon annan Höfdinge. Ty aldrig kan jag blifwa then mannens wån, som med wåld

lagt

lagt under sig mit Rike, och gjort mig mångfaldig skada med röfwande och mandräp. Altså ändades theras samtal, och hwar gik sina färde.

§. 18. Ingegård Kongs-Dotter hade nu för wißo fådt förnimma, huruledes hennes Fader Konung Olof war til sinnes, och affärdade therföre sina sändebud neder åt Wästergötland til Ragwald Jarl, och låt förkunna hönom hurulunda tå stod til med Swea Konung, och at all förening med Noriges Konung war bruten; bad therföre Jarlen, at tillika med alla Wästgötar wäl taga sig til wara för the Norskas infall. När Jarlen fik höra theßa tidender, sände han bud kring hela sit Rike, och bad alla thes Inbyggare hålla sig wakande, om Noriges män wille härja på them. Jarlen skickade ock sändebud til Konung Olof Digra, och låt honom förstå the tidender han sport, och så thet han wille hålla frid och wänskap med Konung Olof i Norige; bad ock therjemte, at han icke wille låta härja in på hans Rike. När thenna ordsänning kom til Konung Olof, wart han mycket wred, och så hugsjuker, at uti några dagar fick ingen höra et ord af honom. Therefter hölt han Hus-Ting med sit Hof-folk: tå stod Biörn Stallare förstt up, och begynte sit tal thermed, huru han winteren förut hade farit öfter ut til Swerige at giöra frid, och sade huruledes Ragwald Jarl hade honom tå wäl fägnat. Han lade ock thertil, huru twårt och swårt Swea Konung hade i förstone uptagit thet ärendet, och sade at frid så blef gjord, thet skedde fast mer af Almogens styrka, Thorgnys myndighet, och

Rag-

Ragwald Jarls biſtånd, ån af Swea Konungs goda wilja. Och tyckom wi theraf kunna ſluta, at Konungen allena wåller, thet föreningen brytes, och thet bör icke Jarlen tilråknas, ty wi hafwa rönt honom wara Konung Olofs fulkomliga wän. Nu år Konungens wilja, at få höra af Höfdingarna, och andra landets Inbyggare, hwad råd han ſkal taga, antingen han ſkal gå in uti Wäſtergötland, och hårja ther med thet folk, ſom wi nu hafwa hår hos oß, eller om eder ſynes något annat rådeligare. Således talade Biörn Stallare både wälltyſtigt och beſkedeligt. Sedan talade Höfdingarne emellan ſig, och kommo the ſåledes i alt öfwerens på ſiſtone, at hwar och en afſtyrde krigståget, och ſwarade ſåledes: åndock wi hafwa hår en ſtor hop folk, åro dock måſt the rikaſte och förnåmſte förſamlade, hwilka til hårfårder icke åro beqwåme, men ungt folk år båſt thertil fallit, ſom tycka godt at ther afla ſig rikedom och åra. Thet plågar ock gemenligen ſå tilgå med the rika, når the draga uti hårfård och krig, at the hafwa med ſig många mån, men them alla bruka the måſt ſig ſielfwom til beſkyd och ſåkerhet. The plåga gemenligen fåkta frimodigare, ſom åga liten egendom, ån the ſom kråſeligen upfödde åro wid ſtora rikedomar. Efter ſådant öfwerlåggande blef af Konungen beſlutit, at för then gången uphåfwa krigståget, och gaf therföre hwar och en förlof at fara hem; men pålyſte therjemte, at ſommaren therefter ſkulle han hafwa krigshår upbodad af hela landet, til at thermed toga mot Swea Konung, och håmna ſig öfwer hans

 löſ-

ordande: med hwilket alle woro wäl tilfrids. Therefter for Konung Olof norr ut i Wiken, och blef öfwer höften uti Bärgen, och sat ther mycket manstark öfwer winteren.

§. 19. Om Ragwald Jarl gick allmänt tal bland folket: en del höllo före, at Konung Olof hade af honom en god och tryg wän, andre tykte thetta ingalunda trolikt. The föregåfwo, at uti hans makt stode, thet Swea Konung måtte hålla sin ord och låfwen om förlikningen med Konung Olof Digra. Sigwater Skald hade länge warit i Ragwald Jarls wänskap, och ofta talat med Konung Olof til Jarlens båsta. Han tilböd sig til at fara til Ragwald Jarl, och utleta hwad hans tankar wore om Swea Konungs förehafwande, och fresta om han kunde komma någon förening å gång. Konungen behagade thetta wäl, ty han plågade theßutan som oftast tala om Konungens Dotter Ingegärd för sina män, til hwilka han hade förtroende. Så snart winteren begyntes, for Sigwater Skald sielf-tredje utur Bärgen, och tog sin wäg öster öfwer marken ända til Götaland. När han nu kommit til Ragwald Jarl, blef han ther en lång tid hos honom uti god wälfägnad. Imedlertid fick han utaf Konungs-Dotrens Ingegärds skrifwelse förnimma, at til Swea Konung Olof wore komne östan ifrån Holmgård Konung Jarisleifs Sändebud, til at begära Ingegärd Konungens Dotter Konung Jarisleif til äkta: hwarwid ock följde the tidender, at Konung Olof uptog thetta mycket wänligen. Å samma tid kom ock til Jarlens Hof Astrid Konung Olofs Dotter, och blef här tilredt stort gästabud. Sigwater gjorde

sin flit, at straxt blifwa bekant med Konungs Dotren, som snarligen igenkände honom af hans slåkt. Ty Ottar Skald then swarte Sigwaters Systerson, hade långe warit hos Swea Konung Olof hållen uti stor ynnest; blef förthenskul them emellan tal om mångahanda. Jarlen frågade en gång Sigwater, om Olof Noriges Konung skulle fatta tycke til Astrid? och om han thet wille, sade han, behöfde wi icke uti thetta årendet fråga Swea Konung om råd. Thertil samtykte ock Astrid Konungens Dotter. Sigwater och hans följeslagare foro thermed hem igen, och kommo litet för Julen til Bårgen, hwar the råkade Konung Olof. Sigwater uptäkte utan drögsmål för Konungen alt hwad han å resan förspordt, som blef mycket bekymrad och illa til mods. När Sigwater förkunnade honom, at Konung Jarisleif friade til Ingegård Swea Konungs Dotter, swarade Konung Olof härtil, at han af Swea Konung hade icke annat at wänta sig, än thet som ondt wore, hwilket wi få wedergälla med något, som han wäl må minnas. Någon tid therefter frågade Konungen Sigwater om åtskilliga tidender östan ifrån utur Götalant. Therigenom fick Sigwater tilfälle, at tala för honom utförligen om Astrid Konungs Dotrens däglighet och wältalighet; sade ock härtil, at almänt sades, thet hon uti ingen del wore sämre, än hennes Syster Ingegård. Thetta talet föll Konungen wäl uti öronen, och beråttade tå Sigwater för honom alt hwad talat war honom och Astrid emellan, hwilket Konungen låt sig wäl behaga, och sade therjämte: aldrig lårer Swea Konung kunna föreställa sig, at jag skulle djerfwas taga hans Dotter

utan

utan hans wilja. Men thetta årendet blef tyst hållit emellan Konungen och Sigwater allena, hwilka esomoftast therom talade sins emellan. Konungen frågade granneligen Sigwater, hwad han kunnat förnimma om Ragwald Jarl, och huruwida han kunde hållas för Konungens wån; tå Sigwater bedyrade, thet Ragwald Jarl wore Konungens förtrognaste wån.

§. 20. Strax efter Julen reste Sigwater Skalds Systerson, Thorder Skata Kulier wid namn, med en annan Sigwaters tjenare hemligen från Hofwet öster ut til Götaland, hwilke om hösten förut hade warit ther med Sigwater. När the framkommo til Jarlens Hof, boro the för honom the wårtekn, som han och Sigwater sig emellan inråttat, för ån the skildes åt. The hade ock med sig the witnes tekn, som Konung Olof sielf hade i förtroende sändt til Jarlen. Han gjorde sig strax therefter resefärdig tillika med Astrid Konungens Dotter, och hade med sig in emot hundrade mån utwaldt folk både af Hofmån och bonde söner, hwilke alle woro pråktigt utrustade både til wapn, kläder och håstar. The redo sedan sina färde norr ut til Norige, och kommo fram til Sarpsborg wid Kyndelsmäßo tiden.

§. 21. Konung Olof hade ther låtit på thet kosteligaste sättet tilreda; war ther alsköns dryck i förråd, och al annan god tilfång af båsta slaget man wille begåra. Han hade ock utur håraderna budit til sig the förnämsta månner, som ther woro. När Jarlen kom tit med hela sit följe, fägnade Konungen honom på båsta sättet, och låt honom få stora och goda, samt ståteligen tilredda hårbergen. Sina tjenstomån, och

 them

them, som härwid skulle hafwa tilseende, befalte han at intet måtte fattas, som tjente til at pryda thetta högtideliga gåstabudet. När the nu således hade plågat sig några dagar, trådde Konungen, Jarlen och Konungs Dotren til samtal, och utaf theras rådgörande blef sådant beslut, at Ragwald Jarl fäste Astrid Swea Konungs Dotter til Olof Noriges Konung med then hemfölgd, som tilförene aftald war, at hennes Syster Ingegård bort hafwa hemman ifrån. Konungen skulle theremot tillägga Astrid samma Brudskatt, eller morgongåfwa, som han bort gifwa hennes Syster Ingegård. Therigenom blef gåstabudet än mer förökat, och drucko Gästerne tå Konung Olofs och Drotning Astrids Bröllop uti ansenlig ståt. Therefter for Ragwald Jarl tilbaka igen til Götaland, och Konungen skänkte Jarlen stora och kostbara föräringar, hwarefter the skildes från hwarannan, såsom andre säte och förtrognaste wänner, hwilken wänskap the obrotsligen höllo i al theras lifstid.

§. 22. Om wåren therefter kommo Konung Jarisleifs Sändebud östan ifrån Holmgård til Swerige. Theras ärende war, at ytterligare yrka på thet Konung Olof hade sommaren förut utlofwat, nemligen at gifta sin Dotter Ingegård til Konung Jarisleif. Konung Olof talte therom med Ingegård, och sade, at hans wilja wore, thet hon blefwe gift med Konung Jarisleif. Hon swarade thertil, at om hon skal blifwa gift med Konung Jarisleif, wil hon först hafwa Aldejoborg til sin Brudgåfwa, tillika med alt thet Jarlsdöme therunder lyder, hwartil the Holmgårdske Sändebuden samtykte å theras Konungs wägnar.

Sedan

Sedan sade Ingegård ytterligare, om jag skal fara öster ut in i Gardarike, tå wil jag hafwa fritt wal at utsöka en man utur Swea wälde, som mig bäst tycker wara fallen til at följa med mig: hwarwid jag ock wil göra thet förordet, at thensamme jag härtil utwäljer, skal ther öster i landet icke blifwa hållen uti ringare och mindre höghet, än han här i landet förut äger och innehafwer, och uti ingen del njuta sämre wilkor eller anseende, än han förr haft. Konungen tillika med Sändebuden gåfwo ock härtil sit samtycke, och stadfäste Konungen thetta ärendet med sin Tro och försäkran, hwilket ock Sändebuden å sin sida gjorde. Tå frågade Konungen Ingegård, hwilken then mannen wore, som hon wille utwälja til sin följeslagare? hon swarade, at then samme mannen är Ragwald Jarl Ulfson min Frände. Konungen sade: annorlunda hade jag tänkt til at löna Ragwald Jarl för thet han swikit sin Konung och Herra, när han for til Norige med min Dotter, och satte henne likasom en frilla then Digra Mannen i wäld, hwilken han wiste wara wår största fiende, och skal han för then saken i thenna sommaren blifwa uphängd. Ingegård bad honom hålla then tro han henne tilsagt hade, och förmådde hon så mycket genom sina böner, at Konungen sade, thet Ragwald Jarl skulle fritt och säkert få fara utur Swea Rike, men med förord, at han aldrig skulle få komma inför Konungens åsyn, ej heller tilbaka til Swerige igen, så länge Konung Olof wore theröfwer rådande. Strax therefter sände Ingegård sina män til Ragwald Jarl, och låt säga honom theßa tidender; satte ock möte

 med

med honom, hwar the skulle råkas. Jarlen gjorde sig straxt resefärdig, och for up til Östergötland, hwar han skaffade sig skep, och hölt sedan sin led til thes han kom fram hwar Konungens Dotter Ingegård war; och foro the sedan om sommaren alle tilsammans öster ut til Gardarike, therest Ingegård blef gift med Konung Jarisleif. Theras Söner woro Waldemar, Wisewalder och Holte then Wige. Drotning Ingegård gaf sedan Ragwald Jarl Aldejoborg med hela Jarlsdömet ther under lydde, och satt Ragwald Jarl ther långan tid wäl behållen, och blef en mäktig man.

§. 23. Emund af Skara wid namn war Lagman uti Wästergötland. En mycket förståndig och wältalig man, af stor ätt, hade många fränder och släktingar tillika med stora ågodelar. Han hölts före wara små-falsker, och icke mycket pålitelig. Sedan Ragwald Jarl war faren bort ur landet, war han then rikaste i Wästergötland. Efter Jarlens bortresa ur landet höllo Götharne ofta ting sig emellan, och som oftast beklagade sig inbördes, at the ej wiste hwad Swea Konung årnade sig företaga. The sporde at han wor öfwer them wreder, therföre at the hälre hade stält sig til wänskap med Konung Olof i Norige, än at the wille hafwa med honom stridighet. Konungen gaf ock sak å the män, som hade följt med hans Dotter Astrid til Norige. Somlige sade, at the skulle söka beskydd hos Noriges Konung, och tilbjuda honom sin tjenst. Somlige stodo theremot, och sade, at Wästergötland hade ingen styrka til at sätta sig up mot the Swenska.

Nori-

Noriges Konung wore ock långt ifrån them afskild; hans makt och rike wida ifrån them aflågit. Therföre är rådeligit, at först sända sina Fulmäktiga til Swea Konung, och fresta på at komma hos honom i nåder; men om thet ej blefwe af, tå måste the söka sig hjelp och bistånd hos Noriges Konung. Therföre bådo bönderna Emund, at han wille åtaga sig thenna sändebuds-färden, hwartil han ock samtykte, och begaf sig på resan med 30 män. Han kom fram i Östergötland, hwarest han hade många fränder och wänner, af hwilka han blef wäl unfägnad. Han gick ther til råds om thetta wändsamma ärendet med the förständigaste män han finna kunde, och fant them måst alla wid enahanda sinne, i thet the hõllo före wara osed och olag, hwad Konungen mot them gjorde.

§. 24. Therifrån for Emund up i Swerige, och talade ther sammaledes med många rika och förnäma män, och förnam, at the alle stadnade wid lika omdöme. Han hölt tå fram med sin resa, til thes han en afton kom til Upsala; ther tog han sig godt härbärge, och hwilade öfwer natten. Dagen therpå gick Emund tit hwar Konungen war, som sat tå wid Råtten, och hade mycket folk omkring sig. Emund trädde fram för Konungen, neg för honom, och hälsade. Konungen såg åt Emund, hälsade honom igen, och frågade hwad tidender han hade at berätta? Emund swarade: hos oß Götar äro små tidender, men thet tyckes oß wara något nytt, at Atte then Dåraktige kallad, boende uti Wärmeland, for i wintras ut på marken med sin

boga

boga och skidor; hwilken hålles bland oß för then båsta Jägare. Han hade fångat på fjellen så mycket gråwerk, at han fylte sin skidslåda, så han knapt förmåtte dragan efter sig, tå han wände thermed hemåt af marken. J thet samma fick han se en Ekorn uti skogen, och sköt efter honom, men fick honom icke. Han blef theröfwer wred; löste slådan från sig, och rände efter Ekornen; men thenne hölt sig altid hwar skogen war tåtast, stundom neder wid trä-rötterna, stundom högt up i grenarna, tå han språng i en gran på et annat trä; och tå Atte sköt efter honom, flögo pilarne antingen öfwer eller under; men aldrig for Ekornen långre från honom, ån at ju Atte kunde se hwar han war. Atte blef så enträgen på thenna jagten, at han lop therefter hela dagen, och kunde åntå icke slå Ekornen. När mörkret blef, kastade han sig ned på snön, och låg ther öfwer natten, som han war waner. Tå blef drifwande snöwåder, så at når Atte om morgonen for at leta efter sin skidslåda, fant han then aldrig mer igen, och måste med så förråttadt årende fara hem igen. Sådane åro mine tidender, min Herre: sade Emund. Konungen swarade, theße tidender åro icke mycket wårde, om tu icke hafwer mer at beråtta therom. Emund sade, ej långe sedan har håndt, thet som med råtta kan kallas tidender, at Göte Tofwason for med fem hårskepp ut med Göta Elfwen. Medan han låg uti Ekeröjarna, kommo the Danske ther med fem stora köpmans skep med stora rikedomar. Göte och hans följe gick strax på them löst, och wunno af them fyra skepp, men thet femte

kom

kom undan ut på hafwet, fick up seglen, och seglade sin kos. Göte satte efter thetta skeppet allenast med et af sina, tå wädret tog til at wäxa, men köpmans skeppet hade båtre fart, och gick undan ut på hafwet. Göte wille tå wånda om, men stormwädret war för strångt, och wråkte skeppet in på Hleßö, så thet gick sönder, och alt godset blef borta tillika med måsta delen af folket. Medan hans sålskap skulle afbida hans återkomst til Ekeröjarna, kommo the Danske öfwer them med femton köpmansskepp, slogo them alla ihjål, och togo alt thet rofwet, som the hade fångat, och så lyckades them theras girighet. Konungen sade: theßa åro stora tidender, som man wål må tala om. Men hwad år thet för årende, som tu har at uträtta. Emund swarade: jag kommer til at söka förklaring om några swåra mål, om hwilka wår och Upsala Lag icke stämma öfwerens. Konungen swarade: hwad år thet tu har at framställa, hwaröfwer åstundas beslut. Emund swarade: hos oß woro twå ädelborne mån af lika ått, men olika til rikedomar, seder och sinnelag. The tråtte sins emellan om jordagods, och gjorde hwar andra skada; then mer som rikare war, innan theras tråta blef sliten och afdömd på Alshärjar Tinget sålunda, at then skulle gålda, som war rikare ån then andra; men wid första betalningen utgaf han gåsunge för gammal gås, gris för gammalt swin, och för en lödig mark afbrånt gull en half mark gull, och andra hälften af ler och mo; och therutöfwer hotade han honom swårligen, som tog thetta til sin betalning. Hwad dömen I Herre Ko-

nung

nung hårom? Konungen swarade: han skal först betala hela skulden, såsom dömt war, och til Konungen tredubbelt. Om thet ej fulgjordes innom året, skal han wara i landsflyktighet från all sin ägendom, och falle gods hans hälften til Konungen, och hälften til then han skyldig war. Emund förde thenna domen allom til sinnes, som wid rätten woro, och låt then fästa wid then lag, som gifwen war å Upsala ting. Therefter hälsade han Konungen, och gick sedan ut. Tå framstälte andre sina klagomål för Konungen, så at han sat länge inpå dagen öfwer folkets klagomål. När nu Konungen kom til bords, låt han fråga hwar Emund Lagman wore? honom blef sagt, at han wore hemma i sit härbärge. Konungen befalte the skulle gå efter honom; sägandes han skal i dag wara min gäst. Therefter boros rätterna in; thernäst följde spelmännerne med harpor, gigor och andra sång spelwärk, tillika med allahanda drycker. Konungen war mycket lustig, och hade många förnäma hos sig til gäst, och kom therföre ej Emund ihog, utan förnötte hela then dagen med drickande, och sof therefter om natten. Om morgonen når han waknade, tänkte han efter hwad Emund dagen förut hade talat, och så snart han war kläder, låt han kalla til sig sina wisa män och rådgifware. Konung Olof hade altid med sig tolf the försiktigaste män, som i Riket woro, hwilka suto öfwer domar med honom, och utredde the swåresta målen; men thet war icke utan mödo och beswär: ty Konungen tykte ganska illa om domen ej hölts rätwisligen, men tålde dock icke, at någon skulle tala honom

honom sielf emot. På then rådstämman befalte Konungen först, at the skulle kalla tit Emund Lagman, men när the som sände woro kommo tilbaka, sade the, at Lagman Emund red bort i går straxt efter måltiden. Tå begynte Konungen således: sägen mig I gode Höfdingar, hwad thet månde wara för laga spörsmål, som Lagman Emund i går framhade? the swarade, Herre I lären sielf hafwa öfwerwägat, om therunder wore något annat, än orden lyda. Konungen sade: the twå ädelborne män, som han tå talade om, skulle warit owänner, then ene rikare än then andre, hwilke gjorde hwarandra skada, thermed har han wist ment mig och Olof Digra. Så är, sade the, som I thet uttyden. Konungen sade ytterligare: ther gick också dom oß emellan på Upsala tinget; men huru kom thet til, at han sade thet wara wanguldit, når gäsunge gafs för gås, gris för gammalt swin, och hälften ler för gull? thertil swarade Arnwider Blinde: Herre, sade han, intet är olikare, än röda gullet och leran; men större åtskilnad är emellan Konung och träl. I hafwen lofwat gifwa Olof Digra eder Dotter Ingegård til äkta, som är af Konung boren, och uti hwarje upstigande led af Upsala Konungs ätten, som är then förnämsta uti Nordiska länderna, efter som samma ätt är kommen från sielfwa Gudarna. Men nu hafwer Konung Olof i Norige fådt Astrid til hustru, som änskönt hon är et Konunga barn, är dock hennes moder en Trälinna, och thertil med Wendisk. Mycken mån och åtskilnad är wißerligen emellan sådana Konungar, när enthera af them emottager sådant med taksamhet, kan man ock tänka, at Norsker man icke

 kan

icke kan jämföras med Upsala Konung. Låtom oß nu alle tacka Gudarna therför, at så blifwit hållit: ty Gudarne hafwa länge haft mycken wärd om them, som af theras ätt komne äro, ehuru man nu merendels wil förlägga then tron. När Konungen woro tre bröder, then ena het Armwider Blinde: han kunde så illa se, at han war nästan odugelig til strid, men war en mäkta snäll man. Then andre kallades Thorwider Stamme: han förmätte ej tala mer, än tu ord i sänder efter hwart annat, men war icke thes mindre en öfwermättan djerf och dristig man. Tredje brodren kallades Frejwider Döfwe, therföre at han hörde mycket illa. Alle theße bröder woro helt rike och förnämlige män af stor ätt, och högt förstånd, och af Konungen mycket afhåldne. Konung Olof talte med them widare och sade: hwad mente Emund med thet, at han talte om Atte then såwitske? tå war ingen som swara wille, utan hwar såg på annan: Konungen förmante them tala fritt. Tå swarade Thorwider Stamme allenast med theßa ord: Atte, Atssamur, Agiarn, Jlgiarn, Dölskur, Folskur: thet är en rik mäktig, som gärna wil träta, är både girig, ilwillig, dumdristig och falsker. Konungen frågade, hwilken thenna spegloßan pekade på? Frejwider then Döfwe swarade: wi wilje wäl tala utförligare, om thet får ske med tit förlof. Konungen gaf lof thertil, och sade, tala Frejwider hwad tu har at säga. Frejwider begynte sit tal sålunda: **Thorwider min broder, som hålles för then förfiktigaste bland oß bröder, kallar alt en och samma Person Atte, Atssam, Dolskan och Fölskan, och nämner således then, som** hatar

hatar friden, och stråfwar efter ringa ting, som han dock aldrig kan få, utan släpper snarare för then saken sig utur händerna märkeliga stora förmåner. Nu änskönt jag hålles för en döf man, har dock et så starkt tal gådt, at jag nogsamt kunnat märka, huru alle äro illa tilfrids, så wäl the rike och förnäme, som menige almogen, theröfwer at I Herre ej hållen edor ord med Konungen i Norige, och thet som än wärre är, at I ryggen Alsherjars dom, (almänna Ständernas beslut) som gjordes på Upsala Ting. Icke behöfwen I rädas för Noriges, eller Dana Konung, ej heller för någon annan, så länge hela Sweriges krigshär wil följa Eder. Men om alle Landsens Inbyggare gjöra samhälligt upror mot Eder, tå se wi, som Edre wänner äro, intet råd at tilgå, som duga kunde til at hjelpa saken til rätta igen. Konungen frågade, hwilken then är, som wil wara hufwudman til at förråda Riket undan honom? Frejwider swarade: alle Swenske wilja hafwa gammal lag, och sin fulla rätt åtnjuta. Sen härtil Herre, huru många Edre Höfdingar äro nu här tilstädes, som sitja öfwer rådgörande med Eder. Jag finner sannast at tala, at här äro nu allenast sex tilsamman, som I kallen Edra rådgifware, alle the andre fruktar jag lära ridit bort uti häraderna, ther at hålla Ting med landsfolket, och at säga Eder sanningen, är alredan budkaflan upskuren, och sänd öfwer hela landet, och stämt til Räfsta

 Ting.

Ting. Alle wi bröder hafwa ock warit ombudne at taga del uti thetta rådslaget, men ingen af oß wil bära thet namnet, at heta sin Konungs och Herres swikare, ty icke har wår Fader så för oß gjort. Konungen begynte tå fråga hwad råd wore nu för oß at taga til, medan wi råkat uti en så stor wånda? I förnäme Höfdingar gifwen nu så goda råd, at jag får behålla mit Konungarike och Fädernes arf. Men icke wil jag sätta mig i träta emot hela Sweriges krigshär. Armwider blinde swarade, Herre mig synes rådeligit, at I riden neder til Aros (åmunnen) med thet folk eder följa wil, stigen ther på edra skepp, och faren ut i Mälaren; stämmen ther tilsammans edart folk: skicken eder nu icke hårdeligen eller wredeligen, utan tilbjuden folket lag och landsrätt. Gjören eder flit, at återkalla krigs-budkaflan, som förmodeligen än icke kommit wida öfwer landet, ty härtil har tiden ännu warit för knap. Sänden edra män, som I kunnen förlita eder på, til then orten hwarest the män äro, som hafwa thetta rådet under händer, och fresten på, om thetta uproret må kunna nedtystas. Konungen swarade, at han wille följa theras råd, och är min begäran, at I bröder tagen på eder thenna Sändebuds färden; ty på eder förlitar jag mig aldramäst af alla mina män. Tå sade Thorwider Stamme: jag, jag får blifwa qwar, men, men Jacob far med, thet behöfs. Tå sade Frejwider. Herre låtom oß göra som Thorwider sagt: han wil icke skiljas från eder i thenna faran; men jag och Armwider wilje fara åstad. Thetta rådet blef antagit, så at Konungen for til sina skep, hölt ut i Mälaren,

laren, och fik snart mycket folk til sig. Men Frejwider och Armwider redo ut til Ulleråker, och hade med sig Jacob Konungens Son, dock så hemligen, at ingen wiste thet han war med them. The blefwo genast warse, at ther war folk samlat til en stor krigshär, och at bönderne natt och dag höllo ting sins emellan. När Frejwider och Armwider kommo tit, och råkade sina frånder och wänner, föregåfwo the, at the wille wara med uti theras församlade hop, hwilket war them allom fägnesamt; blefwo altså rådslagen therefter förnämligast skatne under thessa bröders godtfinnande. Therföre samlades til them största delen af folkhopen, som alt mer ökades. Man hörde tå af alla et tal, at the aldrig skulle hafwa Konung Olof längre til Konung öfwer sig; the wille icke tåla af honom olag, och hans stora högmod, i thet han wil ingens måns råd lyda, churu store Höfdingar ther wore, som honom rådde och sade sanningen. Så snart Frejwider förnummit församlade härens häftiga ifrighet, fant han huruwida alt war kommit i oreda. Han wände sig tå til folkets Höfdingar, hölt stämma med them, och talade således: mig synes så, at om thetta stora nog betänkeliga förehafwande skal få framgång, at taga Riket från Olof Erichsson, tå hörer en sådan makt och rättighet oss Upswea mån til, at wara för sådant rådslag hufwudmän: sålunda wete wi, at af ålder warit altid i akttagit, at hwad Upswea Höfdingar uti slika ärender sins emellan stadfäst, thet rådslaget hafwa the andre landskaper för godt känt. Aldrig hafwa wåre förfäder haft af nöden, at tigga råd och samtycke af Wästgöthern om Swea Rikes styrelse. Böre wi

altså

altså icke heller nu begå then fåwitskhet, at wi tillita Emund Wåstgöta Lagman om råd i sådana mål. Min wilja förthenskul år, at wi, som årom frånder och wånner, bindom oß samman och tagom råd oß emellan. Alle samtykte hårtil, och berömde, at thet war wål talat. Therefter wånde sig ock hela almogen, som ther församlad war, til thet förbundet Upswea Höfdingar med hwarandra slutit, och blefwo tå Frejwider och Armwider utkorade til Höfwitsmån för hela håren. Når Emund thetta förnam, öfwerlade han med sig sielf, om sådant råd och förehafwande skulle få sin fulbordan eller ej. Han for tå tit, hwar bröderne Frejwider och Armwider wore, och hade samtal med them. Tå frågade Frejwider Emund, huru hans tankar wore, om Konung Olof warder af daga tagen, hwilken the tå wille hafwa til Konung? Emund swarade, then oß thertil synes båst wara fallen, antingen han wore af Höfdinga ått, eller ej. Therpå swarade Frejwider: icke wiljom wi Upswear tilstådja, at Konunga dömet kommer från urgamla Konunga åtten i wåra dagar, medan et så godt fång til Konunga åmne hos oß finnes, som nu för tiden. Konung Olof har twå Söner, och wiljom wi, at enthera af them skal blifwa Konung, åndock emellan them år stor åtskilnad; then ene år Ådelboren, och Swensk född til al sin ått: then andre år Trålinne Son, och til sin halfwa ått Wendisk. Utöfwer thetta talet blef mycket ramel, och alle wille hafwa Jacob til Konung. Thertil swarade Emund: I Upswiar hafwen för thenna gången makt at råda i thetta målet; men thet såger jag eder, hwad I hådanefter låren sielfwe få röna,

nem-

nemligen, at the som nu icke annat wilja höra, än at Konungadömet i Swerige skal förblifwa wid urgamla Konunga släkten, låra sielfwe lefwa then dagen, tå the samtycka thertil, at Konungadömet går eller kommer uti en annan ått, hwilket båttre skal lyckas. Therefter låto bröderna Frejwider och Armwider leda fram å Tinget Jacob Konungens Son, och gåfwo honom Konunga namn, och kallade the Swenske honom Ömund, hwilket namn han behölt, så länge han lefde: han war tå tio, eller tolf år gammal. Straxt therefter förordnade Konung Ömund Hoffolk och tjenare omkring sig, och utwalde Höfdingar, som hos honom skulle wara. The hade allesamman så mycket krigsfolk hos sig, som han tykte behöfwas, och gaf sedan hela almogen lof, at fara hem hwar til sit. Therefter foro sändemän emellan Konungarna, intil thes the kommo til mötes med hwarandra, och sålunda förente sig, at Olof skulle wara Konung öfwer Riket så länge han lefde, frid och wänskap skulle han hålla med Konungen i Norige, och icke förfölja någon af the män, som warit med uti thenna rådgörningen. Icke thes mindre skulle ock Ömund wara Konung. Han skulle hafwa så mycket af Riket, som Fadren och Sonen åsåmdes om; men skulle wara skyldig til at stå på Böndernas sida, om Konung Olof sig något företoge, som almogen af honom icke wille tåla.

Sedan alt war i så måtto kommit i stillhet, foro Sändebud från Swerige til Konung Olof med sådana ärender, at han skulle fara til Konunga-mötet uti Kongshålla emot Konungen i Swerige, hwilken nu wille, at the skulle troligen stadfästa sin förlikning.

 När

När Konung Olof fick höra thenna ordſänningen, war han nu ſom förr benägen til frid, och for med hela ſit föije ſåſom aftalt war. Swea Konung kom ock tit. När nu Swårfadren och Mågen funnos tilſamman, ſtadfäſte the förbundet och freden ſins emellan. Olof Swea Konung war tå god, blid och mildtalig mot hwar man. Thorſten Frode förmåler, at uppå Hiſingen låg en landsbygd, ſom ömſom lydde til Norige och til Götaland. Blef tå aftalt Konungarna emellan, at the ſkulle låtta om then egendomen, och kaſta therom tärningar, och then ſom hade högſta kaſtet, ſkulle behållan. Konung Olof i Swerige kaſtade förſt tu Sex, och ſade at Konung Olof i Norige behöfde icke kaſta theremot. Men han riſtade tärningarna emellan händerna, och ſade här äro ännu tu Sex å tärningarna, och är för Herren Gud mindre än intet, at låta them upkomma, och när han kaſtade föllo ock tu Sex up, tå kaſtade Konung Olof i Swerige andra gången tu Sex, och therneſt Konung Olof i Norige ſåledes, at på ena tärningen war Sex, men then andra ſprång i tu, och kom likaledes Sex å thet ena ſtycket, men et ſtod å thet andra, hwarföre han tilägnade ſig bygden, ſom lottades om. Flera tidender hafwa wi icke ſpordt om thetta Konunga-mötet, utan at Konungarna ſkildes goda wänner.

Anmårkningar.

Föregående sammandrag utur Sturlesons Norrlänska Konunga-Sagor, börjas wid hans berättelse om Swea och Göta Rikets urgamla Regerings lag, althenstund then samma med thes therå grundade Frihet är ämnet, som man årnar handla om. Men som therjemte inlöper åtskilligt om kriget emellan Konung Olof i Swerige, och Olof Haraldson Noriges Konung, tyckes wara nödwändigt at gå längre tilbaka til thes uphof, at theraf må finnas sanna orsaken til theßa Konungars owänskap och fienda hat. Thetta skal nu korteligen efter Sturlesons berättelse framgifwas.

När Harald Hårfager wart Konung i Norige, och öfwerwunnit alla ther warande Små-Konungar; tog han alt odalgods til sin ägendom, och låt alla bönder både rika och fattiga gifwa sig landskylder. Uti hwart och et landskap satte han en Jarl, som skulle hålla hand öfwer Lag och Landsrätt, upbära Sakören och Landräntor: af hwilka han skulle behålla tredje delen til sit underhåll och omkostnad. Under honom woro fyra eller flere Hersar. Hwar och en Jarl skulle skaffa Konungen 60 krigsmän til strids, och hwar Herse 20 män. Men så mycket hade Konung Harald ökt pålagorna och landsskylden, at hans Jarlar hade större rikedomar, än som Konungarne tilförene haft. Sådan war Noriges Rikes styrelse å then tiden, hwaraf nog skönjes, huru then i anseende til undersåtarenas

Laga Frihet wida skiljer sig från Swea och Götha Rikes lag, som Sturleson beskrifwer.

Konung Harald hade många hustrur, med hwilka han aflade många barn. Bland sina söner hölt han mäst af Erich, som hade samma tankar som fadren, at efter thennes död blifwa Öfwer-Konung öfwer sina Bröder. Han war en käck Krigsman, hwarföre han ock blef kallad Erich Blodyx. Konung Harald delte Riket emellan sina Söner, hwaraf stor oenighet och krig them och theras efterkommande inbördes förorsakades, så at the fördrefwo och ödelade hwarandra, tå then kom til at råda Riket, som mägtigast war, och hos Inbyggarena ägde mästa förtroendet. Således efter många slika hwälfningar blef Olof Trygwason, som war en af Konung Haralds ättelåggar, Konung öfwer Norige. Han gifte sig med Drotning Geira i Winland, efter hwilkens död han friade til Enke-Drotningen i Swerige Sigrid, som blef kallad Storråda, och blef tå genom Sändebud samma äkta förbund stadfäst. Konungen sände Drotning Sigrid then stora Guldringen han tagit af Afguda Hofsdörren på Lader. Drotningen tykte ganska mycket om en sådan sänning, men när hon låtit sina Guldsmeder pröfwa gullet, och ther fans fals uti ringen, låt hon sönderbrytan, tå koppar war innan uti. Drotningen blef häröfwer mycket wred, och sade, at Olof torde wäl bedraga henne uti flera ting. Icke thes mindre for hon bittida om wåren Konungen til mötes wid Kongahel wid Elfwen, tå then äktenskaps sak, som förut om winteren war aftald, blef å båda sidor samtykt. Konungen sade tå, at Drotning Sigrid skulle taga Dop

och

och then rätta tron. Hon swarade: intet lärer jag gå ifrån then Tron, jag förr haft, såsom ock mine Fränder för mig, så lärer jag ock icke heller sköta therom, at tu tror på then Gud, som tig behagar. Konung Olof wart tå mycket wred, och sade hasteligen: hwarföre skal jag wilja hafwa tig til hustru, emedan tu äst en Hednisk hund? och med thet samma slog han henne uti ansiktet med sin handska, som han hölt i handen. Sedan stodo the up, tå Drotningen sade: thetta måtte en gång warda tin död: och så skildes the åt, och foro hwar hem til sit land.

Thetta bör icke lämnas utan tjenlig anmärkning, huru som genom oförsiktig Nitälskan om Christna läran, och Kongliga Personer icke anständig åtbörd, Konungen icke allenast gick miste om sin Brud, utan ock therigenom blåste up en gnista, som änteligen utbrast i häftig brinnande krigslåga; at sedan han sielf therwid måst sätta lifwet til, lämnades Riket uti många krigs-oroligheter, så af Swerige, som sedan af Dannemark. Ty när fred änteligen war stadgad emellan Konung Olof Swea Konung, och Olof Haraldson Noriges Konung; blef thenne, sedan Konung Knut then Rike kallad honom utur Norige fördrifwit, omsider slagen wid Stiklastad, tå han kom til at återwinna sina Fäders Rike.

Konung Swen Tluguskägg i Dannemark, hade fådt Gunhild Konung Burislefs i Winland Dotter til Hustru, men när hon wart död, fick Konung Swen til Drotning Sigrid Storråda, Olofs Swea Konungs Moder, genom hwilket Swågerskap begyntes en stor kärlek emellan Konungarna och Erich Jarl

 Hä-

Håkanson. Thenne Jarlen och hans Broder, tillika med en stor hop af theras Frånder och annat förnämt folk foro, sedan Håkan Jarl wart slagen, utur Norige til Konung Olof i Swerige, hwar the wål blefwo undfågnade. Genom alt thetta fick Drotning Sigrid godt tilfålle, at stämpla mot Konung Olof Trygwason til hans undergång, hwartil ock halp en annan omståndighet, som nu bör omtalas.

Nu omtalte Konung Swen hade ryggat hwad förr warit slutit, at Konung Burislaf skulle få Thyri hans Syster til Hustru, medan hon ingalunda wille gifta sig med en Hednisk gammal Konung. Konung Burislaf sånde therföre Sigwald Jarl sin Swåger til Dannemark, til at ånteligen utkråfwa hwad lofwat war; han öfwertalte Konung Swen, at han gaf honom sin Syster Thyri i hånder, och med henne följde några qwinnor och hennes Fosterfader Ötser Åkeson. Thet blef ock stadfåst emellan Konungen och Jarlen, at alla the gods, som Konung Swens förra Drotning Gunhild hade ågt i Winland, them skulle tå Drotning Thyri bekomma til sin Brudskat, och thertil andra stora landgods til sin hemgåfwa. Men Thyri gret swårliga, och drog nödigt åstad. När the kommo til Winland blef Bröllop, och Thyri wart Burislafs Drotning. Så långe hon war bland Hedningarna, wille hon hwarken åta eller dricka med them,, och ledo så sju nåtter förbi.

En natt hånde, at Drotning Thyri tillika med sin Fosterfader Ötser flydde bort i skogen, och kom til Dannemark; men ther torde hon ei dröja af rådhoga, at hennes Broder Konung Swen skulle skicka henne

strax

straxt til Winland, om han finge någon kundskap om henne. The foro altså widare lönligen fram, til thes the kommo til Norige til Konung Olof Trygwason, som them wäl undfägnade. Han fick ock kärlek til henne, och tog henne til sin Drotning. Någon tid therefter beklagade Drotning Thyri ofta med bitra tårar för Konung Olof, at hon hade stora ågodelar uti Winland, men här i landet hade hon inga gods, som en Drotning eljest borde hafwa. Understundom bad hon Konungen med fagra ord, at han på något sätt skulle igenskaffa henne theßa sina ågodelar, och sade at Konung Burislaf, hwilkens Dotter Konung Olof Trygwason hade förr haft til hustru, wore en sådan god wän med Konung Olof, at om the sielfwe råkades, skulle Konung Burislaf gifwa Konung Olof i händer alt hwad han begärte, och således kunde hon bekomma sina gods och ågodelar, som woro henne uti Winland gifne och tilsagde, ther han eljest sielf wille fara tit med henne. När Konung Olofs männer blefwo sådant tal warse, afrådde the alle Konungen från thenna färden. Men Drotningen gret altjämt öfwer sina bortmista ågodelar, och när hon en gång rent ut sagt, at Konung Olof tordes intet draga genom Dannemark för Konung Swen hennes Broder, spräng Konung Olof up, och swor, at han aldrig skulle resa rädder för hennes Broder Konung Swen, som wißerligen skulle tappa, så framt the någon gång råkades. Therefter företogs en stark utrustning med skep och folk til thenna krigsfärden.

Huru starkt en wältalig och däjelig, såsom Thyri beskrifwes hafwa warit, qwinnas och hustrus wälde i alla

alla tider warit öfwer sin älskare, eller äkta maka; therå lämnas oß et otwifwelaktigt efterdöme af Konung Olof Trygwason och hans Drotning. Han, som wid sina utlands-färder wisat både stort Hieltemod mot fiender, och wid alla tilfällen warit rådsluger, låt sig nu emot sina wänners goda råd inleda uti en färd, som tilskyndade honom döden, och satte Norige hans Rike en lång tid therefter uti många krigs oroligheter. Besynnerligast är, at han låt sig öfwertala til at skaffa Drotningen sina ägodelar i Winland, när hon them sielfwilligt öfwergifwit, tå hon for bort af landet. Konung Olof betänkte ej heller, at Konung Burislaf skäligen wore mißlynt öfwer giftermålet med hans afwekna Drotning, och således i stället för förra mågsämjo-wänskapen kunde lätteligen fatta mot honom största fiendskap, hwilken blefwe än mer betydande, när Konung Swen i Dannemark för Drotning Sigrids skull wore honom icke god, och således skulle therifrån, åfwen ock utur Swerige af Konung Olof, Drotning Sigrids Son, blifwa nog mäktiga fiender honom i förwäg. Thetta alt med mera har wäl Konung Olof Trygwason tillika med hans wänner förut betänkt, och kunde således Drotningen hos honom intet uträtta förr än hon blef otålig theröfwer, och rörde honom hwar the starkaste och modigaste Hjeltar aldraminst förmå giöra motstånd, nemligen uti theras egna swagheter. Oförskräkt hjerta och mannamod har hos the Nordiska folken warit dyrkad såsom en then aldrastörste theras Gud, och thet esomoftast så blindt, at the wisat minsta tekn af Hieltemod, när the låtit sig öfwertla til at brukat, hwar thet aldraminst borde

eller

eller warit af nöden, hwaröfwer mången förspilt alt sit Hjeltewäsende. Sammaledes gick thet ock nu med Konung Olof Trygwason, han hade alt härtils icke kunnat bewekas antingen af Drotningens fagra ord, eller bittra tårar, men måste nu gifwa tapt, når hon sade; at han icke wågade sig til resan åt Winland för hennes Broder Konung Swen i Dannemark, för hwilken han wore rädder.

Et blot munwäder som thetta war, emot hans allom nog kunniga Hjeltemod, betog honom så aldeles hwad theremot borde betänkas, at han blindt Drotningen til behag störte sig i olyckan. Är therföre icke godt förebåd, hwar någon hög och mäktig Person, af hwilket thera kön thet wore, blir lysten til at råda allena efter eget godtycko, utan afseende på hwad theraf följer, godt eller ondt. Ty komma härtil smickrare och hyklare, warder snart lyst-fnösket eldfångt, och af en liten gnista kan blifwa en brinnande och land med folk förtärande eld.

Drotning Sigrid Storråda war, såsom af föregående slutas kan, Konung Olof Trygwasons största owän. Hon upäggade mycket Konung Swen, til at föra krig emot Konung Olof. Hon föregaf, at han hade thertil stor orsak, emedan Konung Olof hade häfdat hans Syster Thyri, förutan hans lof, hwilket hans förrige Fränder aldrig kunnat tåla. Med sådant intalande kom thet så wida, at Konung Swen satte sig fulkomligen före, at wärkställa thetta sin Drotnings råd. Han skickade therföre bittida om wåren Sändebud til sin Swåger Konung Olof i Swerige och til Erich Jarl med tidender, at Olof Trygwåson Nori-

H ges

ges Konung hade utrustat sin skepsflotta, och årnade om sommaren resa til Winland. Therföre begårte Konung Swen, at Konung Olof och Erich Jarl skulle utrusta sin krigsmagt, och fara til Konung Swen i Dannemark, och så samteligen föra krig emot Noriges Konung. Konung Olof i Swerige och Erich Jarl woro straxt willige til sådan fård: sammandrogo en stor krigshår til siös öfwer hela Swea wålde, och drogo med al sin krigsmakt til Dannemark, hwar the anlånde någon tid therefter, som Konung Olof Trygwason hade seglat ther förbi til Winland.

Å samma tid, sedan Konung Swen skickade sina Såndebud til Swerige, utsånde han Sigwald Jarl til Winland at speja om Konung Olof Trygwasons resa, och at han skulle beställa så, at Konung Swen och hans medföljare kunde råka Konung Olof. Jarlen uträttade wål sina årender, och kom uti största wånskap med Konung Olof, af hwilken han blef såsom en wis och klokrådig man antagen til rådgörande; kunde therföre altid beställa så, at Konung Olofs hemresa blef alt stadigt förhindrad: ty han hade altid åtskilliga saker at föregifwa, öfwer hwilket drögsmål the Norske, som gårna wille fara hem til sit, leto myeket illa. Når Sigwald Jarl fådt lönligen bud från Dannemark, at Konung Olofs och Erich Jarls krigsmakt wore kommen från Swerige, och at Konung Swen tillika med Konung Olof och Erich Jarl, wille hålla öster ut til Winland, och wid Öen Swölder förwånta Konung Olof Trygwasons ankomst: hindrade han icke Konungens bortresa. Han lagade sig nu thertil, sedan han af Konung Burislaf godwilligt fådt

hwad

hwad han å sin Drotnings wågnar hade at fordra. I thet samma kom rykte til Winland om Konung Swens krigsrustning emot Konung Olof Trygwason. Men Sigwald uppenbarade för honom alsintet om Dana Konungs anslag, utan til at betaga honom al mißtanka om sådan ofrid, wille han följa honom med alt sit krigsfolk, och låta honom få tio skep. Enär nu Flottorna kommo hwarandra i ögnasikte, gjordes emellan Swea och Dana Konungar, samt Erich Jarl thet slutet, at om the kunde slå ihjäl Konung Olof Trygwason, skulle hwarthera få tredje delen af Norige til sin ägendom. Men hwilken af theßa Höfdingar ginge först på Ormen långa (war Konung Olof Trygwasons största skep) han skulle allena bekomma alt thet byte ther wore til fångs, och at hwar och en af them skulle behålla the skep, som han sielfwer öfwerwunnit. Therpå begyntes siöslaget, som war ganska hårdt emellan Konungarna, såsom Sturleson thet omståndeligen beskrifwer, och lyktades så, at Erich Jarl wann Ormen långa, och Konung Olof Trygwason språng öfwer bord och blef borto.

När theße tre Höfdingar, Konung Olof i Swerige, Konung Swen i Dannemark och Erich Jarl Håkanson delte Noriges Rike sins emellan, bekom Konung Olof på sin del fyra härader uti Tråndhem, thertil med Sunn- och Nordmöre samt Römsdal; och öster i landet Ranrike alt ifrån Göta Elfwen och intil Swinasund. Alla theßa Landskaper fick Konung Olof Swen Jarl i händer (som war Erich Jarls broder, och then tiden hade trolåfwat sig med Holmfrid Konung Olofs Dotter i Swerige) med sådana wilkor,

som Erichs Söners Skatt-Konungar förr hade haft af Öfwer-Konungarna; eller ock på sådant sätt, som Konung Harald Hårfager hade gifwit thet sina Söner i förläning.

Sålunda fick nu Konung Olof i Swerige rättighet til tredje delen af Norige, men som then war endast genom swärd wunnen, och icke af them, som til Noriges Rike kunde påstå arfsrätt, lämnad och genom fredsslut öfwergifwen; war samma ägendoms rättighet mycket osäker, i thet Noriges Konungar, som kommo til Riket, hade fullan rättighet, om the annars thet förmådde, at med swärd återtaga, hwad genom swärd funnos wara från them wunnit. Och thetta war orsaken til krig och ofrid emellan Swerige och Norige, tå efter Konung Trygwason Olof Haraldson blef Konung i Norige, såsom skal korteligen framgifwas.

När Olof Haraldson war tolf år gammal, begynte han första gången stiga på härskep, och tå gaf hans folk honom strax Konungs namn, efter som tå wanligt war, at alla the Här-Konungar, som wore af Kongl. ätt, såsom Olof Haraldson war af Konung Harald Hårfagers nedstigande ätteleder; skulle kallas Konungar, fast än the icke hade något land at råda öfwer. Han begynte sit härjande åfwen på Swerige för then orsaken, at the Swenske hade af daga tagit hans Fader; lade in i Mälaren och härjade ther å båda sidor; sin Flotta lade han i hamn wid Forn- eller gamla Sigtuna. Här kan skäligen frågas huru thet tilkom, at Konung Olof i Swerige lämnade sådant härjande ohindrat, enär här kunde samlas emot the

Nor-

Norske öfwer nog både folk och skep? härtil swaras efter Sturlesons beskrifning, at Konung Olof i Swerige aktade så ringa Konung Olof Haraldsons krigshär, efter han tå war liten; at här samlades icke en stor krigshär emot the Norska, förän thet begynte lida mot höstten, tå ock Konung Olof hade låtit göra järnkädior twert öfwer Stocksund, och förordnat krigsfolk til at hålla wakt theröfwer, hwarigenom han ränkte innesluta Olof Haraldson til thes frosten och winteren komme på. När nu Olof Haraldson for til Stocksund och kunde icke slippa ut med sina skepp, efter som ther war et Castell på östra sidan om Sundet, och en krigshär på then södra, låt han gräfwa ut igenom Agnesit til hafssidan, och slap så undan Konung Olofs Flotta, som war kommen med en stor krigshär, hwilket med mera omständeligen läses uti Konung Olof Haraldsons Saga Cap. 6. Therefter for Konung Olof Haraldson åt Westersiön, förwärfwade sig skep och folk samt ägodelar, och när han kom tilbaka blef han til Konung tagen i Norige, såsom then ther ägde rättighet at återwinna sina Fränders odalgods och Rike, oaktat han theröfwer skulle råka i krig med Konung Olof i Swerige, och Knut Konung i Dannemark och Engeland, hwilket alt Sturleson omständeligen beskrifwer uti thenna Konungs Saga Cap. 30 och följande.

„Therefter blef rätt alfwar med ofriden emellan Konung Olof i Swerige och Konung Olof i Norige, tå Sändebud kommit från Swerige, twå Bröder, Thorgöter och Astgöter, at å Konungens wägnar utfordra skatt och utgifter. Wid Ting-stämmorna med Bönderna fingo Sändebuden til swar, at the wille

utgålda så mycken skatt, som Konungen i Swerige af them kråfde, om Konung Olof i Norige inga utlagor uthåmtade, emedan the wille icke skatta til twå en och samma skatt. En del af Bönderna wille icke komma når Såndebuden ståmde them til Ting, hwaraf wål förmårktes, at uti thet årendet war för them thenna gången intet mera at uträtta, hwarföre Thorgöter wille wånda sin resa hem igen. Men Astgöter tykte, at the icke wål hade framfört Konungens årende, therföre wille han först fara til Konung Olof then Digra, efter som bönderne skuto thenna saken hålst til honom. The foro altså tit hwar Konungen war, och gofwo tilkånna, at the foro och kommo med Konungens årende i Swerige, tå Konung Olof böd, at the dagen therefter skulle komma inför honom. A sagdan dag låt Konungen fordra Såndebuden til sig, tå Thorgöter först beråttade, med hwad årende the sånde woro, och sedan hwad för swar the af bönderna fådt. Therößwer begårte han Konungens förklaring, huruledes thetta årendet skulle afslöpa. Konungen swarade: at thet wore icke underligt, thet Landsens Inbyggare woro Jarlarna skatskyldige, then tid the rådde hår öfwer landet, efter som the woro til Riket åttborne. Thet hade dock warit råtmåtigare, at Jarlarna bewist lydno och tjenst the Konungar, som med rått kommit til Riket, ån bögt sig under utlånska Konungar, och upsat sig mot sina råtta Konungar, at skilja them från Riket. Hwad åtal Konung Olof i Swerige tyckte sig hafwa på Norige, wiste han icke, at något kunde wara som råtmåtigt wore, men then manskadan, som man så af honom, som hans Frånder hade haft, wore alt

för

för kunnig. Astgöters swar lyder nog hårt, utan försyn för en Kongl. Person. Men som Konung Olof i jämförelse med Swea Konung, höls föga bättre, än en annan Små-Konung, och the gamle woro mycket fritalige, och gåfwo sällan mjuka swar; kan thetta i wåra tider icke blifwa undersamt. Astgöters ord lyda korteligen som följer: Icke är underligt, at tu, som kallas Olof Digra, så högmodeligen swarar å en Konungs ordsänning. Tu besinnar icke, huru Konungens wrede blir tig tung at båra, och hafwer thet samma händt androm, som ägt större krafter, än mig tycker tu hafwer. Therföre om tu med säkerhet wil behålla Riket, tå må wara tig rådeligast, at fara til honom, och blifwa hans man; och tå wille wi be för tig, at han låter tig få thetta Riket i förläning. Konung Olof, som här icke höls för åttboren til Konunga wäldet efter sina Fränder, utan som en Låntagare, har wäl häröfwer blifwit mycket upretad, och är undran wärdt, at therå, hälst å the tider, följde et så sagtmodigt swar: nemligen, at Konung Olof skulle gifwa Astgöter et annat råd, at tå först fara tilbaka til theras Konung och säga honom, at Konung Olof wille göra sig redo, och fara öster ut til Landamäret, som af ålder hafwer åtskilt Noriges och Swériges Konunga Riken, och må han tå theslikes komma tit, om honom så behagar, at wi oß förena och göra härutöfwer förlikning oß emellan, och behålla sedan hwar sit Rike, som han är odalboren til.

Efter sådant swar gingo wäl Sändebuden från Konungen och gjorde sig resefärdige, men kommo dock åter i Konungens gård, hwilket när Konungen fick

weta,

weta, befalte han at icke inlåta them. Thorgöter wille tå wända tilbaka med sina män, men Astgöter wille äntå widare fara fram med sin Konungs ärende, hwarpå the skildes från hwarandra. För Astgöter lyckades thet icke bättre, än när Konungen blef underrättad om hans förehafwande, skickade han ut sina gäster efter honom, hwilka råkade honom med sina 12 män wid byen Sten, och förde them alla fångslige tilbaka med sig in på Göleråå, hwar the upreste en galge och hängde them. Thorgöter skyndade på sin hemresa, när han thetta spörde, och kom med thessa tidender til Swerige, hwaröfwer Konungen blef häftigt förtörnad, och fattades ther icke stora ord och hotelser. Thetta Konung Olofs förfarande emot Swea Konungs Sändebud, kan wid första påseendet synas alt för hårdt, och icke öfwerens stämmande med then Lag, som efter almänt wedertagande hos alt folk plägar i akttagas wid främmande Makters Sändebud. Men som äfwen thesse äro skyldige, at granlaga hålla sig inom thet, som endast och allenast angår hwad hwärf och ärender them blifwit anförtrodde at framföra, och icke gå theröfwer, eller företaga något, som rörer then Konungens rättigheter, til hwilken the skickas; och besynnerligen hwad som kan upwäcka olydna och upror hos almogen; hade wäl Konung Olof först rätt at låta fasttaga och fångsliga hålla Astgöter och hans följe, men om härwid warit sådana grofwa omständigheter, som förtjänte straxt galgen utan widare betänkande, kan man icke weta. Nog trolikt är, at å the tider har man wid slika tilfällen wisat häldre hårdhet än mildhet.

Af

Af föregående finnes nu, hwarå Swea och Noriges Konungar fåst sin åtalan och råttighet til Noriges Rike, och hwadan thet bittra hat sig rest them emellan, som ån mer tiltog genom hwad manskada the ömsom ledo af hårjande å hwars andras undersåtare. Wid alt thetta war Olofs Noriges Konungs wilkor aldrasåmst, och på en sliprig grund, i anseende til then öfwermakt honom war emot af Sweriges, Dannemarks och Engelands Konungar; hwarföre han ock hade minst orsak, at emot sig öka theras hat och fiendskap. Therföre war han ganska mån om Ragwald Jarls wånskap, utan twifwel therigenom at bana sig wåg til fred med Konung Olof i Swerige. Ty Ragwald war Jarl i Wåstergötland, Syskonebarn med Konung Olof i Swerige, och hölls före wara en måktig Höfding, försiktig i landastyrelse, gifmild å penningar, ågande mannamod och trogen mot sina wånner. Therföre gaf Konung Olof Trygwason honom sin Syster Ingeborg til åkta, som ock af Sturleson beskrifwes hafwa warit dåjelig, from, talsam och blid mot alla, stadig, drångwulen och wånsål.

Hår gifwer Historien nåstan lika efterdöme af Ragwald Jarl och hans Husfru, som war wid Konung Olof Trygwason och hans Drotning Thyri. Ty såsom hon war orsaken til hans olyckeliga fård, hwarigenom hon miste både honom och sina ågodelar; så kom ock Jarlen uppå sin Husfrus intalande uti sådana wårf, som störte honom uti sin Konungs onåde, och hade therföre wißerligen blifwit, som en landsförrådare hångder, om han icke genom wånners biſtånd

 kom-

kommit undan Konungens wåld, hwilket gifwer anledning til åtskilliga anmårkningar.

At Ragwald Jarl sökte Konung Olof Trygwasons Swågerskap, sedan Drotning Sigrid Storråda, som war hans Faster, blifwit af Konung Olof Trygwason förskuten; kunde gifwa Konung Olof i Swerige mycken eftertanka, althenstund Jarlen wål sluta kunde, at af förenåmde afbrutne åktenskaps handel, ofelbart skulle med tiden yppas krig Swerige och Norige emellan, tå för Jarlen blefwe nog farligt at åga Noriges Konungs Syster, som aldrig skulle försumma hellre at stämpla med, ån mot en sådan Sweriges fiende.

Om thetta i förstone icke kunde hos Jarlen upwäcka någon eftertanka, hade han bordt sedermera warit thesto upmårksammare, som han fant sin husfru wara mågta ifrig til at hålla med Konung Olof Haraldson, och befrämja hans sak til thet båsta, så för skyldskapen med honom, som för thet Konung Olof i Swerige hade hulpit til hennes Broders Konung Trygwasons frånfålle.

Men af hennes trägna intalande blef Jarlen ånteligen så intagen, at emellan honom och Konung Olof wart gjord wånskap och stillestånd til nåsta sommaren therefter. Hårtil har wål Jarlen blifwit bewekt af thet stora lands fördårf, som Götherne hade af thenna ofriden, til hwilkens dåmpande antingen med wapn eller fredshandel, tå icke förmårktes något wara af Konung Olof i Swerige tilgjort; på thet under stilleståndet almogen finge njuta frid och nåring, och therigenom tilfrids ställas, så at the icke föllo på någon

gon owilja mot sin Öfwerhet, såsom sedermera nog röntes, når Ragwald Jarl war utur landet faren, och the tykte sig wara utan beskydd lämnade them Norskom til rof och sköflan. Men Jarlen hade bort förut gifwa sådant sin Konung wid handen, och så framt goda råd icke tå hulpit, hade han å Alhärjars ting altid kunnat undskyllas för hwad som i nödfall af honom wore skedt. Ty then förtroliga wänskapen Jarlen kom uti med Noriges Konung, hälst i ofreds tiden, kunde icke wara utan mißtanka, enär under sielfwa freden alt för förtrolig wänskaps plågande med främmande Makters Embetsmän icke altid gagnar. Hwarföre ock Jarlen å Alhärjars Ting fick höra nog hårda tilwitelser af sin Konung. Jarlen märkte ock wäl sielf, såsom af hans tal til Biörn Stallare, som war Konung Olof Haraldsons Sändebud til Konung Olof i Swerige, nogsamt kan slutas, huru han icke wäntade sig något godt af sin Konung för hwad honom och Noriges Konung emellan förelupit. Han swarade therföre nog alfwarsamt sin Husfru, tå hon likasom befalte honom at lägga al åhåga å Konung Olofs sak, så at then måtte framkomma för Konung Olof i Swerige; nemligen at han wil följa Konung Olofs män sålunda, at the kunna framställa sina ärender inför Swea Konung; dock at han härutinnan wille följa sit egit råd, men icke wille han löpa efter Biörns eller någon annan mans hastiga uptog uti et så swårt ärende, hwarmed ock Fru Ingeborg oförmärkt påmintes, at icke widare bry sig therom. Ty om Jarlen blindt åtlydt hennes upäggande, och följt Sänningebuden til Konung Olof i Swerige, hade efter al liknelse det

 blif=

blifwit hans sista fárd. Hennes stora ord, at Jarlen icke skulle frukta för Konungens wrede, utan efter then rättighet, som han af börd och fránders styrko hade til at wara så fri, at han altid kunde tala hwad skäligt och allom behageligt wore at höra med mera; hade wißerligen här icke warit honom til nytto, såsom märkes af thet, som å Alhärjars tinget sedermera förefóll. Om Fru Ingeborg warit uti Sigrid Storrådas ställe, och blifwit å lika sät skymfad af sin friare, hwad månne hon skulle dömt, om Jarlen hennes Brorson ingådt uti stemplingar mot sin Konung, hwilken såsom Son sökt hämd öfwer hwad wanwyrdnad hans Moder lidit? utan twifwel hade här blifwit helt annat qwäde. Är således icke säkert, at lita på någon rättighet til fritalighet, när ingen ren och ofwikelig grund är til at framföra hwad skäligt wore, och blefwe allom behageligt. Ty honom, som thermed framkomme, lände thet til alsingen fromma, utan fast mer til wanfrågd, och efter omständigheter til största fördärf.

Men härutinnan röjer sig menniskornas almänna swaghet, at ehuru thet är en stor dygd, om hwilken the ock efter naturlig lag böra wara mycket måne; at både alfwarligen älska och frimodigt tala hwad rätt och sant är, allom til fromma: fela dock the måste uti rätt kundskap om en sådan dygd, och döma tå esomoftast sig sielfwa til thet samma, hwarom the wilja framkomma med någon sannina om andra. Ty thenna är wäl allom behagelig, när then framställes om någons förmåner, som styrka til heder och åreminne med mera. Men syftar sanning på någons begångna

fel,

fel, eller annan brist, warder then samma ingalunda behagelig, ehuru konstigt man thermed skulle framkomma. Blifwer således wid nu nämda tilfällen en stark pröfwesten, så för then som berömmes, som then ther får höra hwad sanning til hans förbättring tjenar. Ty thet utmärker et ädelt sinne wäsende, när man genom loford, ware sanne eller oförtjänte, icke låter lyfta sig up uti någon för stark inbilning utöfwer sit rätta ämne, utan fast heller påminnes therigenom, om hwad som än icke kan swara emot thet beröm enom med sanning kunde gifwas Thet är ej heller mindre prof af ädel hug-storlek, at icke wredgas öfwer hwad sanning man får höra til sina fels förbättran, å hwilkens flitiga arbetande man tå kan upwäckas til at söka alla tilfällen. Och ehuru sanning hwarken af smickrande och lismande, eller af tadel och afwundsjuka, utan af wänlig nitälskan för alt godt och nyttigt bör framhafwas, behöfwes dock wid des framställande ganska mycken aktning til alla omständigheter, så wid Personer, höga eller låga, som wid tid och tilfällen, så framt härwid skal winnas något godt syftemål. Sanning, som rörer om andras swagheter, plägar merendels gärna åhöras af them, som therutinnan äga ingen del, hwarken i anseende til Person, om hwilken talas, eller hwad han förgår sig uti. Men theremot warder hwad sant kan sägas til andras wälförtjänta loford, icke för allom behageligt, hälst när theße äro tyckmykne, och benägne til afwundsjuka. Theraf taga sig ock illistiga menniskor anledning at så wida drifwa andras beröm, at them må therigenom upwäckas hat och fiendskap. Wid alt thetta bör wara

högstnödig upmärksamhet, at man aldrig öfwer andras fel sig förhäfwer, utan fast mer tager sig theraf både tjänlig förwarning och påminnelse til bätring, om thet skulle behöfwas: och af andras förekommande beröm aldrig låter någon afwund hos sig uptändas, utan helre lofwar hwad lofwas bör, och therigenom sjelf stadgas uti jämn dygde öfning. Men slik och annan nyttig eftertanka kan aldrig få rum, hwar alt för stark lystnad och för håftig begärelse drifwer någon til hwad han förehafwer. Thetta skönjes nogsamt af Fru Ingeborgs rådplågningar med Konung Olof Haraldsons Sändebud och Hialte, som blef förut affärdad til Konung Olof i Swerige, hwarå tilhörig anmärkning å sit ställe skal finnas. Thesförinnan gifwer nu nämnda Konung Olofs ordsänning til Swea Konung åtskilligt at märka. Såsom Sturleson berättar, har Konung Olof Haraldson warit å sin sida så obenägen til frid, som Swea Konungs fiendskap war emot honom uptänd. Noriges Konung, hwars makt war för swag, at länge uthärda mot sina fiender, enär the med rätt alfwar honom angrepo; hade inga skäl til at förkasta hwad utwägar gifwas kunde til fredshandel, långt mindre för then orsaken, at han icke i något mål skulle wåja Swea Konung; ty en hufwudsats är, at aldrig låta owänskap och twistigheter uti enskylta mål så högt drifwas, at the stadna uti oförsonligt hat och bitterhet; utan at fast mer någon öpning må lämnas til förlikning och wänskap. Annars länder thet wißerligen til ymsom skada och fördärf. Än måste mer emellan krigande Makter undwikas så stort Personligit hat och fiendskap, som förhugger alla

til-

tilgångar til godt fredsslut, emedan krig endast bör föras til at skaffa undersåtarne fred, men icke til theras yttersta nöd och elände. En sann Konunga dygd, som aldrig nog kan prisas och wördas; är at aldrig låta något gå sig djupare til hjerta, än sina undersåtares wälfärd, som med nåd och rätwisa böra genom hans wälde hugnas och beskyddas mot alt, hwad en Konungs och thes undersåtares samfälta lycksalighet kunde förstöra. Härutinnan består en Öfwerhets högsta Majestät, som efter naturliga skäl, så wida menniskligit ämne går, kan likna Gud sjelf uti idkelig wälgärd. Therigenom warder Öfwerhetens makt och wälde så dyrt och kärt skattat, at theraf blifwer en fast och owikelig grund til et lycksaligt wälde.

Konung Olof Haraldson rögde ock sin owilja mot fred, genom nog hård åtbörd mot Biörn Stallare, som blef nödgad til at framställa Almogens begäran. Then war ganska skälig och aldeles nyttig, så för Konung som almoge, och hade bort komma i mildare öfwerwägande. Men ehuru stort förtroende Konungen hade til Biörn, förwandlades thet dock uti wrede mot honom, tå han fick befalning, at sjelf åtaga sig sänningbuds färden til Swea Konung, på thet han åfwen med sin egen olycka måtte umgälla hwad råd han framstält hade. Här lät Konung Olof sig öfwerila til et oråd, som kunde icke annat än mycket minska thet undersåteliga förtroendet, som almogen haft til Konungens nåd och rätwisa. Ty ögonskenligt war, at Konungen wille wräka bort i sin fiendes händer til döds och icke til lifs en sin trogna tjänare, som icke förgädt sig, om thet så skulle synas, uti annat, än goda

råds

råds framställande, och thet uppå almogens trägna begäran. Hwar och en kunde utan swårighet wål finna, at om Biörn med sina mån framkommit til Swea Konung, war ganska trolikt, at han icke skonat, utan å them hämnat Astgöters och hans måns uphängande. Ty så förbittrad som Swea Konung war emot Noriges Konung, hade wid sådan hård medfart alsintet betänkande warit, såsom här kunde å lika sätt förfaras med Noriges Konungs Såndemän, som the Swenske blifwit af honom handterade. Thetta gifwer nu efterdöme, såsom många sådane uti Historierne finnas; huru ynkelig belöning goda råd esomoftast städna uti, hwilket bör wara så mycket mindre undersamt, som hos Öfwerhets Personer pläga finnas många, som hälst wilja råda wäl i sit och icke hwars mans gagn. Hwar så är tilstält, blir ganska farligt framkomma med hwad rätt godt är, eller wara för idkesam i sin tjänst. Ty om afwund icke aldeles stjelper honom i grund, hålles han dock under twång och förtryck. Men til förenämde Biörns olycka kan icke någon annan skyllas, än endast Konungens enwishet, af hwilken han låt sig blindt öfwerila, såsom man esomoftast finner fiendskap af sina bästa wänner för the hälsosammaste råd them gifwas. Huru Biörn blef theröfwer til mods, röjer nogsamt hans swar til Hialte. Et sådant oförmodat hufwudhugg, kunde icke annat än röra en man, som tjänt och rådt sin Konung wäl, för hwilket alt han nu skulle ställas uti största lifsnöd. Hialtes tröst och råd woro efter omständigheterna, men at wid äfwentyrliga företagningar endast lita på någons lycka, kunde wäl tjäna til at något litet uprätta,

rätta, men aldeles icke at stadga nedslagit mod til någon wiß förtröstan om god utgång å anförtrodda ärendet. Ty änskönt här finnas the, som utan widare eftertanka hafwa framgång uti alt hwad them i hogen rinner, och androm går alt twert och emot, hwad the förut wäl betänkt; kan dock theraf ingen annan slutsats blifwa, än at så then ene som then andre, har sin tid til mot eller medgång, och at änteligen thet kommer til at hwälfwa om, som längst warat, såsom dageliga förfarenheten thet besannar. Al lycka och framgång wid förenämde ärende kom icke af annat, än wänskapen med Ragwald Jarl, och Thorgnys myndiga tal å Alhärjars Tinget, ehuru man wille lisma med Konung Olof Haraldsons lycka, som å slutet blef honom nog swår och widrig. Ty Historien wisar, huru wäl the blifwit hos Jarlen hälne, och uti sina wärf understödde, för hwilka Hialtes resa til Swea Konung skulle bana wägen. Ther blef han ock uppå sina Landsmäns förordande, af Konungen wid Hofwet antagen, och såsom the andre Skalderna wäl liden. Theße woro Poeter, som gjorde allahanda lofqwäden om Konungars och Hieltars krigstog, med hwad mer som å the tider hölls för beröm- och minneswärdt. Hwar the kommo, blefwo the i heder hälne och belönte. Af dageligt omgänge, som them med Konungar och theras yppersta män tilstaddes, wordo the nog taldjerfwe. Men som theras syftemål mäst warit til at winna Konunga ynnest och rikedom, hafwer theras qwädande och talsamhet icke kunnat wara utan lismande och hyklande, hwilket nogsamt skönjes af Hialtes tal til Konung Olof i Swerige. Således finner man, at å the

K tider

tider Skaldegåfwor redan på wißt sätt kommit uti mißbruk til mångens skada och willedande. Ty Skalde- eller qwädekonsten har blifwit i uräldriga tider nytjad til Guda-lof, dygders pris, alla slags grundnyttiga kundskaper, therigenom at upwäcka och styrka menniſko-släktet til wördnad för hwad Gudommeligt, dygdigt och gemensamt gagneligt wore uti lefnad til lycksalighet, hwilket alt icke kan framgifwas utan ren grundsanning. Änskönt thensamma icke sminkas med lismeri, fäster hon sig dock lätteligen uti hog och minne, när then genom behageligt qwäde inkommer, och rörer hjerta och själ icke annorledes, än en ljuflig Musique förmår upwäcka åtskilliga sinnerörelser.

Häraf kan dömas, hwad ogagn lismande Skaldeqwäden förorsaka. Mången warder ofta af them insöfd uti tyckmycket nöje af the höga förmåner honom tilägnas, at han hwarken wet eller wil weta annat, än thet, som styrker honom i sin falska inbildning. Therigenom måste han nödwändigt blifwa både til hug och wilja aldeles oförmögen, til at i akttaga god och sanskylligt lofwärd åtbörd wid thet, som rådeligast och nyttigast borde wara, hwilket är tå aldeles osmakeligt. Men wid alt thetta syftas ingalunda på skäliga och wälförtjänta lofqwädens utdömande. Ty som dygd, wälgärd och alt annat, som allas gagn förfrämjar, äger efter omständigheterna sit dyra wärde, förtjänar ock thes berömmande therefter at jämkas; dock så, at thet icke warder för drygt och tungt för widare dygdeidkan, som therigenom kunde aldeles stadna, för hwilken eljest alt wälförtjänt lof och beröm bör altid

wara

wara som en nödwändig hjertstyrkan til widare dygde-öfning och wälgärd.

Hurudane Hialtes, eller the andra Skalders qwäden warit, lämnar man; emedan Historien therom alsintet nämner, men thet finnes klarligen, at Hialte pröfwat al sin konst til at komma uti så stort förtroende hos Konungen, at han tykte sig kunna förmå honom til at blifwa benägen för Biörn Stallares wärf, Konung Olof Haraldson til fromma. Han kunde wäl i synnerhet giöra sig behagelig genom sit påfund med the Skatpenningar han föregaf sig föra til Konungen utur Norige, men såg therjämte icke, at om Konungen änteligen skulle hålla thet för sanning, och icke twifla therom, såsom thertil nog säker anledning war af thet, som hände Konungens utskickade män til at upbära skatten; at Konungen hälre skulle styrkas til, än från sin talan å Norige, när han trodde, at ther än funnos the, som wille wara honom skatskyldige, heller än Noriges Konung. Konung Olof wisade emot thesza lismande försöken et ganska stort Konunga-förstånd, såsom finnes af hans alfwarsamma swar til Hialte, hwarigenom honom aldeles blef betagit at blanda sig uti något rådledande öfwer Rikswärdande ärender. Et sådant efterdöme är priswärdigt för thes härliga nytta. Ty som en Konung icke kan tadlas therföre, at han wäl lider och underhåller sådana Personer, som wid lediga stunder kunna förnöja honom så med wittre berättelser om minneswärda ting och händelser, som med sinrika qwäden och samtal, såsom å the tider wid Konunga Hof war brukeligt; förtjänar theremot alsintet beröm, om icke stark up-

märksamhet är å them, som röja sin ärelystnad til at öfwer sit ämne få något tilträde uti rådgörande öfwermål, rörande Konunga- och landastyrelsen, emedan theraf sällan almänt nyttiga, utan fast mer skadeliga rådslag pläga komma i full gång. Ty hwar hogen leker å blott egen fördel, utan hwad skäligt och lofligt kan wara, ther alstras nog snart sådant folk, som Baco Verulamius beskrifwer Parabola 22; Homines derisores Civitatem perdunt &c. hwilken fins efter hans sermones fideles. Orden lyda korteligen sålunda på wårt tungomål: Thet må kunna synas underligt, at uti the menniskors beskrifwande, som äro lika som af naturen skickade och gjorde, til at förswaga och förstöra almoge styrelse, Salomon icke utsedt någon högmodig och yswig, icke tyransk och grym, icke öfwerdådig och wilsinnad, icke gudlös och okynnisk, icke oråtrådig och wåldsam, icke uprorisk och orolig, icke sköraktig och wällustig, ej heller blodsinnad och oskickelig menniska, utan en bespottare. Men thetta stämmer aldramäst in med then Konungens wisdom, som aldrabäst wetat, hwad som styrker och förstörer almoge styrelse. Ty ingen pest kan för riken och almoge styrelse wara swårare, än när the, som med Styret omgås, äro Bespottare. Ty sådana menniskor gjöra alla stora farligheter för ringa, på thet the måge af hog och sinne wisa sit mannamod uti rådgörande, och förhäfwa sig öfwer them, som öfwerwäga farligheter efter theras rätta beskaffenhet; såsom öfwer försagt folk. Hwad

råd

rådrum som bör tagas til moget rådgifwande och öfwerwägande, och hwad grundeligt betänkande theröfwer skrifteligen författas, le the åt såsom et blot wältalighets mål, som förorsakar ledsna, och gör alsintet til hufwudsaken. Berömlig frågd, hwarå Förstars råd förnämligast böra syftas; förakta the såsom et blot gemene mans munwäder, hwilket snart försrwinner; och lagens gällande kraft akta the icke mer än små nät, genom hwilka större saker icke böra hindras. Råd och förwarningar, som kunna gå in uti framtiden, förkasta the såsom några drömmar och swårmodigt tänkande. Folk som wärkeligen äro försiktige och förfarne, hwilka hafwa både hog och förmågo til goda råd; gjöra the spe af genom allahanda skämt och stickande ord; sluteligen the förswaga alla grundwalar, å hwilka almoge styrelse äger bestånd, wid hwilket alt man bör wara så mycket mer upmärksam, som sådant spel drifwes icke uppenbarligen, utan genom löngångar, och icke begynt blifwa bland menniskorna så mißtänkt, som det förtjänar.

Uti Konungens swar til Hialte, är et och annat märkwärdigt, rörande the tiders Historier, som åfwen utwisar til fiendskapen mot Konung Olof Haraldson sådana skäl, som Ratio status medgifwer, och icke woro endast för then sidwördnad Konung Olof Trygwason wisat mot hans moder Drotning Sigrid; hwilket han icke welat tala om. At Noriges Rike såsom tilförne, skulle wara delt emellan Små-Konungar,

och icke komma under enwåldig styrelse, war i så måtto för Swea, ja åfwen Dana Konungar gagneligt til theras Rikens trygghet. Ty tå wore mindre fiendewåldsamheter af the Norska at rädas för, emedan Fylkis Konungarna sällan eller aldrig kunde wara endråktiga. Men at Konung Harald Hårfagar, som bröt Fylkis Konungarna under sig, fick sitta i fred; förorsakades dels af Frändskap med Swea Konung, dels af hans försiktighet at icke hysa begärelse til någon del af Swea wålde. Konung Olof Haraldson, hwilken Swea Konung ingalunda wille hålla för Konung, hade icke så skickat sig, utan begynt krig emot Swerige, utan at therifrån mot honom warit någon fiende- åtgärd; hwarföre Konung Olof tykte sig hafwa lika skäl mot honom, som the förra Konungar både i Swerige och Dannemark nytjat til krig mot the Norska, som them med ofrid oroat; men at Konung Olof sielf säger sig nu wara then tionde Konungen uti Upsala, hwilkens förfäder och fränder hwar efter annan hafwa styrt Riket, och warit enwålds Konungar öfwer Swea wålde, och öfwer många andra stora länder, och at the alla hafwa altid warit Öfwer-Konungar öfwer andra Konungar uti Nordiska länderna; stämmer hwad enwåldet öfwer Swea Rike widkommer, ingalunda in med hwad han sielf uppå Athärjars Ting måst widgå; hwarom widare anmärkning å sit ställe.

När nu Hialte förmärkte, at orådeligt war komma widare fram med något om Konung Olof Haraldson, wände han sig til Konungens Dotter Ingegård, och förmådde henne änteligen til at wåga sig fram med samma sak inför sin Fader. Åtskilligt är at märka

både

både uti hennes tal, och Konungens swar. Skälen til at beweka Konungen äro så wäl samlade af hela förewarande målets sanna omständigheter, at the bordt finna rum hos en Konung, hwilken låter sit Rikes wälmågo wara sig både å hog och hiärta. Ty här fins ju i sanning thet ynkeligaste tilstånd, som undersåtare kunde råka uti, hälst genom sådant krig, som icke afgordes antingen genom wapn eller fredshandel; ty til intet thera wisades hwarken å Swea eller Noriges Konungs sida rätt alfwar. Therigenom blef åländet desto drygare för undersåtarne, som thet syntes blifwa utan ända, åtminstone i theßa Konungars lifstid. Besinnar man nu syftemålet wid thenna ofriden, framförer ock Konungens Dotter sådana omständigheter, som fulkomligen intyga, at icke så dyrt förtiänte köpas hwad Riket lånde til ingen theremot swarande, och i framtiden bestående fördel, utan fast mer til ofrid och ogagn.

Undersamt är, at Konung Olof, som hölls för at wara en rätwis Konung, wid alt thetta lät sig så af wrede och hämdgirughet förblindas, at han icke allenast hårdeligen wredgades öfwer sin Dotters goda råd, utan ock blef så förbitrad, at han wille sielf draga in i Norige til at ther öda landet med udd och ägg, och bränna alt hwad honom förekom, til at wedergälla them theras otrohet. Thetta war wißerligen bota ondt med dubbelt wärre. Ty sielf härja och bränna the landskaper, til hwilka han påstår ägendoms rättighet; slå ihiäl inbyggarne therföre, at sedan Swen Jarl, som war ther satt af Swea Konung til Höfding, wart af Konung Olof Haraldson utdrefwen, the

blif=

blifwit annan Konung skatskyldige, och therföre wille icke aflåta skatt til Swea Konung; war ju på en gång förlora både folk och land, hwilket ej heller kunnat ske, utan lifsspillan å sin egen krigshär, utom andra therwid timande olägenheter.

Sålunda plägar tilgå, när wrede och hämdgirughet får öfwerwälde. Tå qwäfjes al god eftertanka icke allenast å thet, som af egit förnuft enom kunde infalla, utan ock å alla andra goda råd, som gifwas. Hwar så tilstår ther kan icke annat, än warda största lands fördärf, såsom Historierne thet intyga. Utom alt thetta blir nu handgripeligt af Konungens egna ord, at enwäldet han sade sig äga öfwer Swea Rike, bör förstås efter och icke utöfwer, eller mot lag, i thet almännings hären icke kunde til krig upbodas, utan å Alhärjars Ting, om hwilket ock stadgas uttryckeligen uti Uplands Lagen, Konungs Balkens Cap. 10. at Konungens Ledhung skal bjudas å Kyndil thingum, med mera som ther läsas kan.

Tå Hialte såg, at han hos Konungen genom thes Dotter Ingegärd icke kunde winna framgång uti sina wärf, wille han försöka, at få henne på giftermåls tankar med Konung Olof Haraldson, på thet therigenom måtte banas ny wäg til then påsyftade föreningen emellan Swea och Noriges Konungar. Hon blef thertil thesto willigare, som hon hörde Konung Olof Haraldson ganska mycket berömmas, och at hennes Frände Ragwald Jarl skulle thet icke mißtycka, utan fast helre på alt sätt befordra.

När Jarlen och Biörn Stallare fingo efterrättelse huru Hialtes beskålning aflupit, och Biörn Stallare

yrka-

yrkade starkt på Jarlens gifna löfwen; war för honom intet bätre råd, än först fara til Lagman Thorgny i Upland, at ther rådstärka sig, utan twifwel om hwad å Upsala Tinget om ofriden med Norige kunde förekomma och afgöras.

Wid rådgörandet med Lagman Thorgny fick Jarlen taga til goda en nog alfwarsam påminnelse, för thet han icke bättre sig föreſedt, eller betänkt; och fattat råd wid sin åkomne wända, hwarigenom pekas på hwad skadelig påfölgd blir theraf, at någon utöfwer ämne och förmågo fikar efter höga namn och äretitlar: Ty the kunna icke annat, än ofta mer eller mindre förgå sig, så i smådt som stort, hwarigenom både the sjelfwe råka i wanfrägd, och skaffa ingen nytto, utan fast mer mycken saknad; ja kan ock hända, oprättelig skada uti thet almänna, aldeles twert emot rätta syftemålet, som bör wara wid höga namn och Embeten. Åtskilliga nog märkwärdiga efterdömen af them, som sådant förut wäl betänkt, och både undanbedit och afsagt sig högre och lägre Embeten; wid hwilka the tykt sig wara för swaga och otjänliga, finnas uti Historierna, ja äfwen hos oß uti Gustavianiska tiderna. Om nu grundeligen ransakas och öfwerwägas hwad wid Embetens åtagande bör i akttagas; måste hwar och en widgå, at ewärdeligt loford hellre bör lämnas them, som förut wäl pröfwa sin förmågo, än them, som blindt följa däraktig ärelystnad, och åtrå efter egen oskälig winning och förmån, hwilket korteligen skal bewisas. Men thetta torde synas ganska orimligt, när eljest icke oskäligt tyks at altid wara sig närmast, och således får man främja sin lycka och förmån, hwar

som hälst tilfälle gifwes. Innan å en sådan slutsats något fast kan byggas, bör urskiljas, om med rätt och skäl någon kan säga wara sig närmast uti andra mål, än the som wår wälfärd enskyldt endast och allenast skäligen röra, medan en sådan rättighet kan aldrig sträckas så wida, at then äfwen får gälla uti thet, som aldranärmast rörer landa- och almoge-styrelsen. Thetta kan lätteligen utrönas, när rätta ändamålet anses, som naturligen är och bör wara wid alla Embeten och tjänste sysslor, så högre som lägre almoge-styrelse, til sanskyllig nytto och fromma. Wid then samma förefalla mångahanda sysslor och förrätningar, til hwilka, såsom til alt annat hwad almänt nyttigt wore, bör hwar och en, som under Öfwerhet lefwer, göra sig skickelig; så at the hwar för sin del, större eller mindre, främja thet almänna bästa, hwaraf ock alstras för allom i gemen enskyld wälmåga.

Om nu wid Embets och Sysslomäns tilsättande andre, än skickelige ämnen antagas, blifwer ju tjänstgörandet mindre nyttigt. Månne thetta kunde unskylas thermed, at man wore sig närmast? Af naturliga lagen är ju uppenbarligen sant, at hwad mindre är, bör altid wäja för hwad som större är, uti förmågo til at hjelpa til almän nytto och gagn. Skulle således landa-styrelsen blifwa swag, och omsider ogagnelig, om wid Embetsmäns tilsättande annat kommer i anseende, än god frågdad skickelighet; emedan all berömwärd dygde-täflan kunde tå lätteligen utdö, och i thes ställe upkomma och tiltaga et landsförderfweligt Embets sökande, som stadnar ändteligen uti inbördes oenighet, afwund och twedrägt; hwilkom til största al-

moge fördärf och elände. Theraf följer nu klarligen, om man i så måtto oskäligen wil wara sig närmast, kan man ock blifwa både sig och androm til största o=gagn. Thetta bewises nogsamt af hwad Profess. Doct. Loccenius samlat uti Periodo Imperiorum om orsaker=na til Romerska Republiquens wålmågo och under=gång. Utaf the Romares egna skrifter finnes thet, at sådant Embets sökande warit en ibland the förnämsta orsaker til al theras lags och frihets förstöring, så=som ock kan slutas af Romerska Riddarens Attici efter=döme, hwarom Corn. Nepos uti samma Riddares Lef=wernes beskrifning sålunda berättar: **Höga Embeten har han icke sökt, när the stodo honom öpne antingen för ynnest hos folket, eller hans egen wärdighet, althenstund the hwarken kunde sö=kas efter Fädernes sed, eller mottagas; så at lagarna therwid blefwe efterlefwade uti så ut=össliga gåfwor och skänker, som tå wore wid Embets sökning; ej heller kunde the af Republi=quen förrättas utan fara för folkets i grund fördärfwade seder.**

Hwad wid Alhärjars ting förelupit, gifwer an=ledning til nog wigtiga anmärkningar; men thes för=innan wil man skärskåda hwad Sturleson beskrifwer om Swea Riks styrelsen och grundlagen, hwarå then war faststäld.

Icke olikt är, at Alhärjars Ting, som hwart år skulle hållas uti Upsala wid ypperstа offrandet til afgu=darna uti Göje månad, måste wara å samma tid be=gynt, som afguda tjensten blef ther förordnad, och således kan thet hänföras, om icke förr, dock til Odens

 tid.

tid. Utan twifwel har han som en ilslug man wetat, at icke något medel fans tjänligare, til at draga menige man och theras Förmån til lydna under en Konung, än genom sådan gudstjänst, och therföre påhittat åtskilligt, som kunde hafwa stort sken af Hednisk gudamakt, hwadan Upsala offrandet blef thet ypersta i Norden, och Konungarna kommo i stor wördnad fram för andra Nordiska Konungar. Men wid alt thetta gjordes alsintet försök mot folkets Frihet; utan fast mer lämnades them öppet then samma efter lag at hägna, tå alla Inbyggare under alt Swea wälde woro förpliktade at ther infinna sig, så wid offrandet, som almäns tinget. Ty therigenom blef både Konunga wäldet och almoga lydnan efter lag grundad, när hwad Konunga och almoga-styrelsen rörde, lika som uti theras afgudars åsyn afgjordes. War således Alhärjars ting fordom et wäldigt fäste för almogens frihet efter lag, och mäktigt försware mot åkommande olag, hwilket finnes af Sturlesons beskrifning.

Emellan Alhärjars Tingen woro Laga Ting, och i hwarje Lagsaga en Lagman, hwilket Embete efter Sturlesons berättelse hade fordom ganska mycket at betyda, såsom almoge Frihet mot olag och öfwerwäld hade ther sit wärn och beskydd; hwaraf nogsamt slutas kan, huru man fordom war åhugsam och nitisk om sin Laga Frihet. Thetta kan än widare bestyrkas af gamla Lagböckerna, nemligen Uplands lag, Konunga B. Cap. 1, at när någon til Konung waldes och dömdes, skulle han bland annat lag styrka och frid hålla, och i 2 Cap. tå Konungen skulle rida Erichsgatu, at hyllas, och ed sin swerja uti Rikets landskaper, skulle

han för sig sätja gißlan. Uti Wästgötlands Konungs Balk stadgas ock: Konung skal med gißlan fara, och tå han kommer til Tings, skal han swärja ej rätt lag i landi wäru brytå; likaledes stadgas om gißlan uti Södermanlands lagen. Til at weta hwad forna lagar härmed påsyftade, bör förklaras hwad gißlo-sättande och gifwande naturligen har at innebära. När ofrid och fiende wåld antingen är å färde, eller utbrustit, sättes eller gifwes gißlan, antingen thet är til afstyrande, eller ock til dagtingan och freds-slutande, om här warit fulkomlig fiende åtgärd. Wid förra händelsen, får merendels then som minst tryg är, och har at rådas för fienda-wåld, gißlan af then, som lättast och hastigast kan utöfwa på then andra slikt öfwerwåld. När nu efter gamla Lagarna Konungarna, som wid Upsala waldes, icke dömdes til Konungswåldet för än the sin ed swurit, och thermed efter the tiders bruk stadfäst hwad Konungen borde hålla; måste thet ock ske å lika sät uti andra Rikets landskaper, innan han kunde wara thersammastädes lagwald Konung, hwarföre han ock skulle Erichs gätu sin rida, med mera som af lagen ses. På thet nu en nywald Konung icke måtte uti några af Rikets Landskaper mot sådan lag intränga sig til Konungsdöme med wåld, utan Ed och försäkran, wille almogen med Lagmannen ingalunda tillåta honom komma inom thes landumären, för än han sat them fulkomlig gißlan. Huru nitisk almogen fordom warit öfwer en sådan lags hållande af nywalda Konungar, finnes af thet, som hände Konung Ragwald Knaphöfde kallad, hwilken blef af Wästgöterne wid Kärleby thjälslagen, för thet han

af förakt mot sådan lag, gådt in utöfwer theras landamären utan gifwen gißlan, hwaröfwer Loccenius i sin Historia stadnar i följande omdöme: Sed ut ille modum in migrando leges Regni, sic isti in ulciscendo excedebant. Thet är: såsom han gick öfwer skredet, tå han wille flytja Rikets lagar, hafwa ock the andre icke mindre giort för mycket wid olags hämnandet. Thetta kan wäl wid första påseendet icke synas oskäligt, men när ther jemte läses hwad både Loccenius och Baron Pufendorff i sina Inledningar til Sweriges Historia, om Konung Ragwald skrifwa, har han begådt mycket utom förenämde fel mot lagen, warit ock sielf wållande til hwad i så måtto af almogen giordes; så lyda Loccenii ord: Velut autem Ragvaldus torvo & minace vultu, incessu superbo & alloquio ferox fuit, ita multum audaciæ, parum prudentiæ inerat. Et tamen de suo arbitrio omnia geri volebat. Fidos consiliorum ministros, & prudentes rerum aspernabatur; quidquid ipsi præceps cerebrum, animique tumidi impetus svadebat, id in vim edicti protinus valere jussit; cupiditatem & licentiam pro jure habens. A civibus magis metui, quam amari expetebat. Men såsom Ragwald hade faselig och bister upsyn, war grym utti åthäfwor och tal, hade han ock mycken djerfhet, men föga försiktighet, och dock wille han, at alting skulle ske efter hans tycke. Han föraktade trogna och förfarna rådgifware. Hwad som brådhastigt och af häftigt öfwermod föll honom i hogen, thet befalte han skulle strax gälla såsom et påbud, hållandes sin lystnad och sielfswäld för lag och rätt. Han åstundade, thet undersåtarne helre skulle hysa rädhoga, än kärlek för honom, med mera som ther läsas kan. Är

 sålt-

således icke undersamt, at undersåtarne blefwo icke allenast mißnögde, utan ock aldeles från honom afwände, når han uppenbarligen wisade ingen Konunga dygd, utan fast mer al åhåga å theras gamla Frihets förstörande, hwaremot the altid warit waksamme. Utom alt thetta bör anses, at når gißlan uteblifwer, hwar then annars bör såttas, ther kan icke annat, ån ofrid och wåldsamhet wara å färde, och når så tilstår, kan ej heller förtydas illa, om man wil styra wåld med wåld, så at hwad enom i så måtto illa går, blifwer nödwåndigt efter naturlig Lag aldeles ogilt. Thesutan år at märka, thet Ragwald war til Konunga wålde uphögd af Östgöterne allena, och icke wid Upsala, efter Lagarnas uttryckeliga stadgande wald och til Konung dömder. Således kan wål han icke annorlunda anses, ån then som hwarken efter lag blifwit Konung, eller welat i sit Konunga wålde lefwa efter lag, hwarföre han icke warit wid alt thetta lyckeligare, ån andre för honom, som welat införa olag, hwilket nogsamt finnes af Lagman Thorgnys tal å Alhårjars Tinget.

At förenämde Lagar hafwa sit uphof från långsta urminnes tider, och icke först inkommit tå Christendom blef hår i Riket: thet kan fulleligen bewisas af företalet til en del af theßa gamla Lagar. Wid Uplands Lagen säger Konung Byrgher: laga ytker war Wiger Spa Hedin i Hedhnum tima: han war utsånder af Ingiåld Swea Konung. Hwat år wir hittum i hans lagsagu år allum mannum tharflikt år, thet sättiom wir i bok theßa. Thet otharft år, och tungi åt, thet wilsom wir utan lykcia. Hans stadfåstelse å samma lag utwisar, huru

then

then å Tinget blifwit lyst, och af alla män med samsätt, och utan genmäle wedertagen. Företalet til Södermanlands lag intygar, at ock then efter forna lagar blifwit sammansat, och at icke någon ny lag skulle påtwingas. Utaf Konungs Balkerna uti nu nämnda lagar och uti Wästmanlands lagen finnes, hwarutj Konungs rättigheten bestod, så wid påbud och utskylder, som hwad wid almännings härens upbod til krig, så til siös som til lands, borde i akttagas, och at therom skulle stadgas wid Kyndil thingum, thet är å Alhärjars ting, hwilket alt blefwe för widlyftigt at här införa. Och ehuruwäl efter tidernas omskiften i thessa mälen något blifwit ändrat, såsom ses af Konung Christophers Lag, hwilken af Konung Carl den 9 blef öfwersedd, stadfäst och publicerad år 1608, fins dock intet ther wara infört, som lända kunde Undersåtarnes Laga Frihet til något mehn, utan hwad tillagt är, styrker fast mer urgamla Rikets Frihet, emot al åkommande olag, hwilket med mera uttryckeligen finnes af 2 och 4 Cap. Konungs B. i samma Lag.

Således kan nu mera alsingen twifwel wara om hwad här anfördt blifwit om Swea Rikes Frihet, utan är fast mer ganska märkwärdigt, hwarå näppeligen något slikt efterdöme i Historien finnes, at Konunga wäldet uti Swea Rike warit lagbundit från Hedenhös wid thes första uphof, så at thes styrelse icke kunnat wara Enwälds, i sådan betydelse, som thet i wåra tider tages, thet är efter eget godtycko och wälbehag, utan afseende til then almänt wedertagna grundlagen om Konunga wäldets förande, allom til frid och frälse.

Men

Men mångom torde härwid infalla åtskillige twifwelsmål, om ock skäligt och tilläteligt wore, göra någon lag för them, som högsta wäldet föra; emedan theßom helre djup wördnad och owilkorlig lydnad bör bewisas, än wilja på något sätt ställa them under lags öfwerwälde. Ty thet kunde synas, som then högsträdande och bjudande magten på wist sät blefwe therigenom kraftlös, när then icke utan samtycke af the lydande finge utöfwas, och således blefwe thet mera til namn och utseende, än til wärkeligt högsträdande, hwilket kunde förorsaka många swåra påföljder til et annars hälsosamt wäldes obestånd. Än widare kunde i samma enfaldighet inkastas, at hwad wåre urgamle Förfäder i blinda och tjocka Hedendomen gjordt, kan och bör icke lända Christnom til efterföljd, som både af Guds uppenbarade ord, och andra goda wetenskaper äga bätre kundskap, om hwad mäst och bäst bör hållas om Öfwerhetens tilbörliga wördande med lydno och troget tjänande, såsom ock åtskilliga härtil tjänande efterdömen finnas af Guds skrefne lagar, om Öfwerhets wäldet hos Israeliterna och Judarna.

Theße med flera dylika inkast kunna wäl icke alla göras i ond tanka, utan fast mer af menlös okunnoghet, utur hwilken at reda sig, icke altid är nog förmågo, emedan alt sådant måste utrönas efter tilhöriga grundskäl. Innan the framdragas bör märkas, at Öfwerhets wäldet warit hos wåra Hedniska Förfäder uti långt större wördnad, än thet bör komma uti hos oß Christna. Ty the gjorde sina Konungar til Gudabarn, hwilkom, som Sturleson berättar, årligen wid Allhärjars Ting skulle ofras til frid och seger. Men

thetta wore af oß Christna en för Gud wederstyggelig synd. Under sådant Hedna-påfund har warit et besynnerligt Måstarstycke af en Politisk djupsinnighet, hwilket ock röjer sig straxt, når man eftertånker, at Hedningarna, huru blinda the woro uti sann kånnedom om Gud och hans wåsende, och therföre uphåfde til Gudomelig åra och wördnad både menniskor och andra skapada ting; skilgde the dock wid alt sådant aldrig Gudomlig råtwisa, them godom til frid, them ondom til straff. Af en sådan tro, som ock ganska naturlig war wid alt hwad hos them gjordes til Gudawåsende; kommo ock theras Konungar i thesto större wördning och frugtan, som the höllo them icke för blotta menniskor, utan Guda-afföda. Men på thet sådant icke skulle stadna uti inbilning allena, eller gifwa anledning til mißtanka, at under updiktade Gudanamn få göra med folk och almoge hwad hålst the wille, war högst nödwåndigt at lag gjordes, hwarefter the uti sit wålde både wille och borde wisa sig som åkta Gudabarn uti råtwisans fråmjande. Sålunda kom theras wålde til rått styrka, i thet når Lagen efterlefdes, wore the hos undersåtarne i största wördnad och kårlek, och hade icke aldraminsta fara af olydno eller otrohet. Men når lagen kom hos theras Konungar i så stort förakt, at then blef bruten och öfwertråd, wardt ock sådant Gudanamn hos folket så mißtånkt, at the alfwarsamt skilde sig wid them, som uti rått och råttwisa icke liknade Gudarna, utan giordt sig therigenom både til undersåtarnes lydno och al Gudawördning owårdiga, hwartil the kunde ån mer blifwit styrkte af Hednisk Religion, som måst låmpades efter Politiska

litiska grundreglor, til at afrödja alt hwad Afguda-tjensten lände til wanwyrdning.

Hwad eljest angår förenämde twifwelsmål, om tillåteligt och skäligt wore göra någon lag för them, som föra högsta wäldet, thet bör nu pröfwas efter the grundskäl, som naturliga Lagen af sig sielf dels uti, dels utan Guds uppenbarade ord, kan framställa. Men som thetta frågomålets afgjörande blefwe alt för widlyftigt, om nu anföras skulle alt hwad härom finnes skrifwit, så fordom af Lärda Hedningar, som af senare tiders wittra män; måste man allenast hålla sig wid hufwudmålen, och the grundsatser, som theraf säkert genom sunda förnufts slut kunna följa. Ibland the almänna hufwudsatser, som efter naturliga lagen hwar och en bör i akttaga, är at menniskorne anse och hålla hwarandra inbördes jämlika uti al then rättighet, them såsom menniskor tilkommer efter naturlig lag, så at ingom, högre eller lägre, rikare eller fattigare, starkare eller swagare, kan eller bör efter naturliga skäl något mer eller mindre fram för andra tilägnas, utan hwar och en äger fri magt och rättighet til at råda sig sielf, efter som naturliga lagen föreskrifwer, så länge han är och förblifwer utom Öfwerhet uti et sådant naturliga Frihetens Stånd. Theraf blir naturliga lagens stadga, at then, som icke kunnat förwärfwa sig rättighet til laga förmån för androm, bör ej heller tilägna sig mer än andra, utan fast mer låta them njuta med sig likan och jämngodan rätt, hwilket nogsamt wisar hwarå naturliga Friheten sig grundar. Uti sådant naturligt Frihets Stånd lefde wåre förste Stamfäder, och utan at

 wara

wara någons öfwerrådande undergifne, beſtyrde the om ſina barns upfoſtran och hushåldning med boſkaps-ſkötſel och åkerbruk, at the woro i ſå måtto ſina egne Herrar, rådande öfwer barn och tjänſtefolk, alt uti menlös lefnad efter naturlig lag. Häraf hafwa några, Enwäldet til grund och ſtyrko, tagit ſig anledning til at påſtå, thet Stamfäderne woro wärkeligen Konungar, och både ågde och öfwade i ſina hushåld oinſkränkt wälde öfwer barn och husfolk, ſåſom ſina underſåtare. Men utom thet Hiſtorien wiſar helt annorlunda, kan ſådant påſtående ingalunda bewiſas af naturlig lag. Ty ehuru widt Faderlig makt öfwer barn kunde tagas, kan dock Modren, ſom både wid theras framfödſel och upfoſtran i ſpädaſte åren, haft måſta och ſtörſta beſwäret, icke therifrån utſlutas; blifwer ſåledes här aldrig något enwälde, hwilket ej heller bör eller kan blifwa wid äkta förbund å någonthera ſidan, enär thet ſamma ſtödjer ſig å ſådana wilkor, ſom efter naturlig lag böra wara wid ſlutit äktenſkap. Thertil med äro barn, ehuru ſpäde the kunna wara, lika ſå wäl menniſkor ſom Föräldrarne, och böra ſåledes icke uteſlutas från minſta menniſklig rättighet, ſom them efter naturlig lag tilkommer; utan faſt mer ömt wårdas och upfoſtras, til at å lika ſätt ſom Föräldrarne, blifwa ſkickelige til at nytja naturlig Frihet, tå the hunnit til ſtadga, at råda ſig ſielfwa. Hwad Faderlig aga, ſom härtil fördras, kan ej annorlunda anſes, än ſåſom andra hälſo- och botemedel, ſom måſte brukas til menniſkans wälmågo, hwilket ſå mycket mindre kan tydas Friheten til något mehn, ſom ſådan hjelp och wård endaſt går af ömt hjertelag för bar-

barnen, hwilket til then åndan år Föråldrarna af naturen inplantadt. För alt sådant åro barnen skyldige at wisa sina Föråldrar så mycket större både lydnad och wördnad, som the utan sådan Faderlig omwårdnad icke kunnat lefwa. Men therigenom blifwa the dock icke så aldeles twungne, at the emot goda skål kunna qwarhållas under Föråldrars hushåldning, utan the åga naturlig Frihet, dock helre med ån mot Föråldrars goda råd, at följa theras efterdömen til at söka sig särskilta boståten; såsom ock Föråldrar ej heller åro skyldige at tåla barn under sin hushåldning, som icke wisa them tilhörig wördning. Thetta instämmer ock med hwad uti Mose bok finnes om Patriarchernas lefnad, som ej heller i anseende til husfolk kan likna något Konunga wålde, hwilket nu skal bewisas.

Härwid bör först påminnas, at uti första Stamfådernas tid har alsingen sådan tråldom warit å tjänstefolk, som sedermera upkom och infördes; ty uti Noachs Söners hushålning kunde inga andre wara, ån theras barn och barnabarn, hwilka alla måste lägga handen wid hwad til theras lifsuppehålle behöfdes, såsom man ock finner, at Patriarken Jacobs Söner woro Herdar. När nu slägterna föröktes, och folkhopen blef starkare, ån för them alla war tilråckelig födo; hafwa the sökt tjänst hwar the funno sig bäst, så med lifsuppehålle som lön; och tå kom thet an på hurudan förening them och husbonden emellan giordes, antingen på wißa år eller lifstid, hwarigenom tjänarens naturliga Frihet icke kunde lida: ty om hwad såleds slutit war, blef å någonthera sidan brutit; woro the från hwarandra skilde, såsom kan slutas

 af

af Patriarken Jacobs öfwerenskommande med Laban. At ock sådane tjenare icke å then tiden blefwo hälne såsom trälar, utan fritt folk, kan slutas theraf, at Abraham och Esau nytjade them som krigsfolk, hwilket icke skedt om träldomen inkommit, medan trälar aldrig bewäpnades utan i nödfall, tå the förut gjordes frie. Häraf finnes nu klarligen, at Stamfäderna alsintet Konunga wälde kan tilägnas, hwilket widlyftigare bewisa Algernon Sidneij uti 1. Tom. VII, XIII, XIV. sect. om Gouv. Civil och Baron Pufend. uti 6. Boken Cap. 2 de jure naturæ & gentium. Af alt thetta blir nog uppenbart, at Stamfäderne wid sina hushålningar icke behöfde mer än Faderlig magt och husbonde rätt, och icke något Konungawälde, hwartil aldraförst lades grund af Nimrod, som Moses kallar en wäldig Jägare på jordene, och war Son af Chus Chams Son, hwilken fick ingen god wälsignelse af sin Fader Noach. Josephus uti sin Judiska Histories 1 Bok 4 Cap. kallar honom en djerf och förmäten man, som kom menniskorna til at föracta Gud på thetta sättet, at han intalade them, at the icke hade at tacka Gud, utan sin manlighet för al sin lycksalighet; och som han åstundade at få wälde öfwer them, och wille bringa them, at utwälja sig til theras hufwud och således öfwergifwa Gud; ty tilböd han sig, så framt Gud skulle hota werlden med någon ny flod, at wilja förswara them emot honom, och för then orsaken skull bygga et så högt torn, at icke allenast watnet intet skulle uphöga sig ther utöfwer, utan ock, at han thermed skulle häm-

håmnas sina Förfåders dòd och undergång. Förut såger samma Josephus, at Gud åtskilliga gånger befalte menniskorna, når the dagligen förökes, at utsånda folk til andra orter, men the framhårdade uti sin olydno, til thes tungomålets förbistring nödgade them skiljas åt. Lade således Nimrod första grunden til oinskrånkt wålde, hwilket han och hans efterkommande med wåldsam hand utwidgade, och giorde så fast hos större delen af the Asiatiska folken, at hos them nu mera al hog å naturlig Frihet utgådt, såsom the Assyriska, Babyloniska och Persiska stora Enwålds Konunga Riken med mera intyga. Thetta wisar nu klarligen, hwad uphof och orsak warit til thet inkomna Enwåldet, icke med, utan fast mer mot Guds wilja och befalning, hwilken ock med naturliga Lagen aldeles instämmer i anseende til Friheten. Ty thenna kunde icke båttre hågnas, ån om menniskorna sig kringspridde öfwer hela jorden, tå the icke blefwo trångbodde grannar, emellan hwilka ofta öfwer små saker nog twist och tråta kan förorsakas til ofrid och osåmja, utan kunde uti naturlig Frihet makeligen bestyra om sina hushåld. Jåmföres nu hårmed Guds egen stadga uti 5 Mosis Bok 17 Cap. v. 20. Han (nemligen Konungen) skal icke förhåfwa sit hjerta utöfwer sina bröder, finnes ock ögonskenligen, at hår syftas på naturlig lag om Frihet, och at når Gud sjelf sade, at folket skulle såtta för Konung öfwer sig, then Herren Gud utwåljer, kan aldrig påstås något Konunga wålde wara enligt med naturlig Lag, som med wåld och folkets förtryck winnes, men wål thet Konunga wåldet, som menighet med fri och otwungen

wil-

wilja efter lag undergår; hwilket blir thet andra uphofwet til Konunga och Öfwerhets wälde, medan ingen kan komma thertil, utan antingen med wäld och twång, eller med almogo och menighets fria wal och samtycke, om hwilket nu bör handlas.

Stamfäderne, som härtils kunnat lefwa trygge wid theras enskyldta hushålning, funno wäl, sedan Nimrod begynt dels med list, dels med wäld, at få them under sit wälde; at alt för swårt, och nästan omöjeligt skulle blifwa hådanefter hägna naturlig Frihet. The nödgades therföre, alt som tilfälle gafs, draga sig tilsammans uti menigheter, bygga och befästa Städer, til at med samlad magt wärja sig. Men therjämte mötte them en olägenhet, at emedan åtskillige hushåll tå måste lefwa med hwarandra inom Städer, och the omöjeligen ther så sämjas skulle, at the kunde umbära en almän skiljesman them emellan, tillika med förswar emot åkommande fiende-wäld; nödgades the ställa sig under Öfwerhets Styrelse, änskönt thet icke kunde ske, med mindre the til någon del stältes utur sin förra fulkomliga Frihets nytjande. Ty säger Sidneij uti X. sect. 1 Tom. af förenämde hans wärk, at **Friheten hindras hwar och så länge menniskorna äro hwarannan jämlika, i thet ingen wil tå gifwa någrom efter, ho then hälst wore, med mindre thet sker med gemensamt samtycke. Thetta är grunden til al slags rättrådig och skälig menigheters Styrelse af Öfwerhet, ehuru the kunna wara inrättade, ty å wäld eller list kan aldrig någon laga rättighet grundas eller byggas.** En del menniskor, som icke woro

mån-

många til antalet, och flöto sig inom Städer, hafwa likasom gjort almän och gemensam then rättighet the ägde, at sjelfwa rådå öfwer barn och husfolk, och när the således gådt tilsammans uti en menighet, hafwa the beslutit, at the alla tillika skulle öfwa sådan magt och wälde, som tycktes wara hela menigheten nyttigast: hwilket kallas en fulkomlig *Democratie*. Andre åter hafwa hållit för bätre, at et wist antal af Medborgare, af hwilka the rönt större wisdom och dygd, skulle föra Öfwerhets Styret, hwilket kallas *Aristocratie*. Andra hafwa änteligen af nu omtalta personer utwalt allenast en, som the funno wara framför alla the andra skickeligast wid Styrelsen, til theras hufwud, och thet är hwad *Monarchie* eller Enwälde kallas. Men the klokaste, försiktigaste och the fläste af menniskorna wille icke låta inskränka sig blott och allena under et enda af theßa Regerings sätten, utan hafwa tagit och blandat samman något af hwarthera, hwaraf åtskillige Regerings sät upkommit, som fådt namn af the förenämde, alt efter som någotthera ther har öfwerwigten.

Här kunde göras i enfaldighet inkast, at naturlig Frihet, som eljest så mycket påyrkas; måste tå blifwa aldeles onyttig. Men som omöjligt wore, sedan menniskorna så otaligt sig förökt, och begynt såsom Nimrod öfwerfalla hwarandra; at kunna säkert lefwa i sådan Frihet, som Stamfäderna, med min-

 dre

dre the antingen woro åtskilde ifrån alla andra menniskor uti aflägsne ödemarker, eller underkastas mångahanda nöd och elände; blifwer su handgripeligt, at Friheten måste lämnas under Öfwerhets gemensamma wård, när man träder uti menighets Samhälle, så framt man wil ther nytja alla the förmåner, som til trygt lefnad icke kunna umbäras. Kan wäl tå påstås thet naturliga Frihetens nytjande aldeles förswinner? när här utwäljes och fastställes, huruwida och på hwad sätt oß tyckes fördelaktigast, låta Öfwerhets makt och wård sträcka sig, och man wid alt thetta äger frihet, at inrätta Regerings sättet efter gemensamt och otwunget godtfinnande. En sådan förmån är thesto högre at skatta, som man endast och allena therigenom wärkeligen kan känna om man är fri eller träl. Ty al then skilnad, som är emellan thet bästa och wärsta Regeringssättet, kommer endast theraf, huru thenna Friheten nytjas wäl, eller illa. Ty the som födas frie, kunna icke annat, om the annars äga wett och försiktighet, än wäl inrätta hwad Öfwerhets Styrelse the ställa sig under. Men om the wid sin födelse woro twungne af oundwikelig nödwändighet, at blifwa al sin lifstid under träldom, kan hela werldenes wisdom icke hjelpa them. The måste mot theras wilja uti alt wara theras enwäldiga Öfwerhet undergifne, huru grym, wildsinnad, högfärdig, eller ock lastfull then kunde wara.

Såda-

Sådane åro Sidneijs tankar, med hwilka instämmer ock hwad andre lärde och wittre män om naturlig lag skrifwit. Thet samma kan ock så mycket mindre wara mot Guds egen lag, som af hwad i 5 Mose Bok 20 Cap. anföres om Konunga rätt, nog tydeligen slutas kan, at ingen hade makt at göra sig sielfwan til Konung, utan skulle wäljas antingen af Gud sjelf, eller menigheten; och är jämwäl besynnerligt at märka, at när Israels barn blefwo ledsne wid Domare, och begärte, utan at först fråga Gud therom, en Konung öfwer sig, har Gud, ehuru han theröfwer förtörnades, warit them dock så nådig, at han befalt Samuel förut underwisa och betyga then Konungs rätt, som öfwer them råda skulle, på thet när then samma jämfördes med then Konungs Rätten, som war stadgad i Guds lag; the kunde besinna sig, tå the sågo huru stor skilnad war emellan Hednisk Konunga rätt, som genom Nimrod inkommit, och then som Gud sielf gifwit sit egit folk til efterlefnad. Men the försyndade sig än mer, at the icke nytjade en sådan Guds nåd, til at begära Konung efter hans lag, utan swarade: **Ingalunda, utan en Konung måste wara öfwer oß, at wi ock äro såsom alla andra Hedningar.** Underkastade the sig således friwilligt et hårdt enwälde, och blefwo trälar, och icke frie, twert emot Guds lag, såsom kan finnas af 1 Sam. B. 8 Cap. At öfwer Israels och Juda slägte, sedan the tio släkter affallit, warit aldeles Enwälds Konungar, kan så mycket mindre bewisas, som the woro pliktige at lefwa efter Guds lag, och i så måtto lagbundne, hwarföre the ock somoftast blefwo straffade,

när the then samma öfwerträdde, såsom Historien nog witnar.

Således är nu korteligen framgifwit, hwad til föregående frågomåls utredande är til slutandes, så af Guds egen, som naturlig lag, hwaraf ock följer, at Högsträdande Öfwerhets makt eller Majestät icke heller genom föreskrifwen lag kan förswagas å något sät, antingen til wäldе, eller wördnad och lydno, som then samma bör bewisas. Til at härutinnan få fasta tankar, bör efter naturliga skäl urskiljas, hwaruti högsträdande magt med thes Majestät rätteligen består; tå ock finnes hwad som bör fästa al then heder, wördnad, trohet och lydno, som här bör bewisas. Om menniskorna skulle lefwa utan al styrelse af Öfwerhet, kan hwar och en lätteligen föreställa sig, huru theras lefnad blefwe uti alt inbördes långt mera otryg, wåndsam och usel, än the grymmaste wildjurens, hwilka sällan inom sit släkte skada och fördärfwa hwarandra til lif, ära, egendom, och alt hwad rätteligen heter wälmågo; kunde ingen wara säker för åkommande dråp, mord, al slags wäldsamhet, förföljelse, förtryck, stöld, rof, härjande och brännande af okynniskt folk. Naturliga lagen war här alt för swag, at kunna afhålla them från slik wildgrymhet, tå the af wrede och oskälig åtrå efter öfwerwälde, liderligt sjelfswäld, öfwerdådig ärelystnad, och omåtelig penningegirughet blefwo upretade, medan then medfödda olydna, lusten til alt hwad förbudit är, som nogsamt witnar om menniskans fördärfwade natur; skulle göra them wärre, än oskäliga wildjur, som af ingen lag weta. Ty ehuru theße allenast på wist sät kunna wara

skade-

skadedjur, öfwergår dock menniskans ilfundighat them alla, til at kunna plåga, pina och döda hwarandra, änskönt them af naturen inga mordwapen gifne äro.

Til wåldigt wårn och beskydd mot al sådan jämmer och elände, är af Gud skickad bland menniskorna styrelse af Öfwerhet, hwilken wid thes mångfaldiga nog swåra göromål icke kunde rätteligen föras, menniskoslägtet til någon fromma, om Öfwerheten wid alt thetta wore rådande efter egen wilja och godtycko, hwarigenom hwad almänt gagneligt wore, esomoftast torde minst främjas. Therföre har Gud gifwit menniskorna i gemen, så magtägande, som lydande, naturlig lag til förnuftig efterlefnad, utöfwer hwilken ingen, ehwad wälde honom tilägnas, kan tilwälla sig någon högstrådande magt. Ty thet wore en öfwerdådig olydna och högmod mot Gud sielf, hwilkens alsmägtiga styrelse aldrig är utan ewig och oföränderlig rätwishet, från hwilken aldrig skiljes Gudomlig nåd och mildhet. Theruti är Guds högsta ewiga Majestät them frommom til nådigt beskyd, them ondom til rätwis näpst och straf, på thet odygd och wåld må hindras, menniskorna til säll lefnad med hwarandra infördes; hwartil ock Gud gifwit them naturlig lag til rättesnöre. Kan therföre aldrig något mennisko wälde så högt tagas, at thet endast efter egen lagfri wilja får föras, hwilket woro förhäfwa sig mot Gud sielf, utan fast mer instämmer med Guds alwisa ordning om Öfwerhet, alt hwad som göres til at stadga så Öfwerhet, som Undersåtare uti naturlig lags efterlefnad. Ty endast therigenom styrkes och förökes alt sanskyldigt och beständigt Öfwerhets Majestätiska wälde, och

icke genom någon egen wilja och wåld, som ingalunda främjar, utan fast mer förswagar, och ändteligen i grund stjelper, alt hwad wid Öfwerhets wäldet bör wara Majestätiskt.

Men härwid kunde påminnas, at när Öfwerhet har naturlig lag til efterlefnad wid sit wåldes förande, hwad behöfwes tå widare lagstiftande, i synnerhet när här wälies til Öfwerhet sådan Person, til hwilken är almänt förtroende? Härtil tjenar til fulkomligit swar hwad Sidneij uti 3 Tom. 23 Sect. anförer: hwars innehåll är, huru Aristoteles bewisar, at icke något oinskränkt wälde bör gifwas åt hwilken thet hälst wore, emedan ingen menniska är til, som wet therwid skicka sig som sig bör, undantagandes en man, som skulle äga alla the egenskaper, som aldrig hos någon menniska kunna finnas. Thetta med mera förtjänte wäl at här införas, om rummet thet tillåt. Septarius de Ratione status Lib. 2 Cap. 9 anförer ock af Aristotelis Politica, at här finnas icke nu mera sådana Konungar, som föra et efter lag fulkomligt wälde; och uti samma Boks Cap. 1. At en Konung uti högsta fulkomlighet kan hällre önskas, än finnas, snarare i tankar fattas och beskrifwas, än med ögon skådas. Orsaken är, at til et sådant Konunga wälde, om thet skulle föras i alt efter naturlig lags rätwisa; fordras en granlaga owäldughet pryd med godhet och wishet, som kan stå emot allahanda frestelser, hwilka reta til ondt, korteligen et hjerta, som altid stråfwar efter hwad godt är, hwartil thet drifwes både af rätt kundskap och kärlek, såsom Sidneij ibland annat omtalar. Häraf kan nog slutas, huru högst nödwändigt är befästa

fästa med lag och stadgar Öfwerhets wäldet, at thet så wida möjeligt är, kan förblifwa inom naturlig lags råmärken.

Men här kunde någon tycka, at hwad nu sades icke instämmer med Historien om Konungar; at the aldraförst styrde folk och menigheter, hwartil Aristoteles uti Politica Lib. III. cum paraphrasi Heinsii pag. 362 anförer orsaken hafwa warit, thet fordom, häldst bland små menigheter, worossådana män mycket sällsynte, som wida öfwergingo alla andra uti dygd, och thesutan giorde folket them til Konungar, af hwilka the åtnjutit wälgärningar. Men när sedermera flera funnos, som å lika sät kunde befrämja menighetens gagn, tålte the icke längre et sådant enwälde, utan sökte få thet almänt, hwaraf upkommit Republiquer. Härmed kommer öfwerens, hwad Justinus säger uti sin Historiës första Bok Cap. 1, at Konungar ägde aldraförst styrelse öfwer folk och menigheter; men at the icke kommo til sådan höghet genom wärfwad menige mans omröstning, utan efter hwars och ens af goda män undersökta och pröfwade dygd och skickelighet. At å then tiden för folket wore inga andra lagar än Principum Arbitria (Förstarnas godtfinnande) kan ingalunda förstås om naturlig, utan sedermera stadgad och wedertagen lag, alt efter som sådant behöfdes wid infallande nya mål och omständigheter, på thet hwar och en thesto kraftigare mätte förpliktas, til at fulgöra hwad naturlig lag biuder och befaller. Ty måsta delen af thesza Konungar hade icke mycket land och folk at råda öfwer, utan några Städer, såsom man finner af Mose och Josua Bok, huru många

Små

Små Konungar tå woro uti Canaans land. The Grekers och Romares äldre Historie intygar ock, at hos them warit nästan öfwer alt små Konungadömen, som efterhanden förwandlades uti åtskillige större och smärre Republiquer. Men at ther warit laglöst Enwälde, kan så mycket mindre bewisas; som Justinus talar om Principum Arbitria, hwilka höllos för lag, och thesza Principes kunna aldrig hafwa warit andra, än the äldste af menigheten, hwilka woro efter Stamfädre-rätt Konungars råd til at främja menighetens bästa. Thetta kan ock theraf bestyrkas, at när Konunga wäldet begynte at föras, icke efter thes rätta syftemål til menighetens fromma, utan twert emot til allas ogagn och fördärf; blef thet aldeles afskaffadt, och sådant Regerings sät i thes ställe infördt, hwarwid menigheten förmente wara större trygghet emot olag och öfwerwäld. Med thet samma blef ock Konunga namnet hos them så aldeles förhateligt, at Konungar höllos för Tyranner, och theras wälde för Tyrannie, ther likwäl et sådant namn hade förut och i första början icke något ondt at innebära, utan utmärkte en lagwald Konung, och thes lofliga wälde. Nu är kunnigt både af the Grekers och Romares Historia och alla theras skrifter, huru Tyranne namnet warit hos them uti så brinnande bittert hat, at the ock höllo thet för en Gudawördning wärd gärning, at dräpa en Tyran, hwilket at bewisa, bland mycket annat, allenast anföres hwad Cicero skrifwer uti III. Lib. de Officiis: Nulla nobis societas cum Tyrannis, sed potius summa distractio est; neque est contra naturam, spoliare eum, si possis, quem honestum est necare: atque hoc omne genus

pesti-

pestiferum, atque impium ex hominum communitate exterminandum est &c. Thet är: Alsintet samlag hafwa wi med tyranner, utan fast mer aldrastörsta skilnad: ej heller är thet emot naturen beröfwa then, om tu kan, hwilken man med åra kan dräpa: och alt thetta slags folk, såsom fördärfweligt och Gudlöst, bör af al menniskogemenskap fördrifwas. Orsaken härtil är lätt at finna, ty när menniskorna fasa för al wåldsamhet, som them af enskylte personer kunde tilfogas, för hwilket theße ock efter al lag ställas under hårdt straffande, skulle ej annat än blifwa för them långt faseligare alt thet wåld och förtryck, som the se sig förestå af them, hwilka borde såsom Öfwerhet sjelf efter lag alt sådant afwärja sina underhafwande til tryg och säkerhet. Enär nu nödwändigheten til lags fastställande för Öfwerhets wälde af förr omtalte omständigheter, är och blifwer oförnekelig; wil man öfwerwäga, hwad en sådan lag efter naturliga skäl plägar innebära; at theraf må utrönas, om sådana lagar kunna i något mål lända antingen Öfwerhets wäldet, eller thes höga Personer til mehn och förfång.

Först bör märkas, at wid Slächtens, eller Menigheters samling under Öfwerhet, är aldeles nödwändigt, at för them som således träda utur naturlig Frihets lefnad; blifwer lag faststäld, hwarefter alla förekommande twistemål, så framt the i godo icke kunnat slutas, dömas och afgöras; och huru ogärningar och olagligheter måga afstraffas och näpsas, på thet al inbördes osämja, skada och fördärf må afrödjas. Enär nu en sådan lag är gjord, af menigheten

O

heten antagen och godkänd, samt faststäld af Öfwerheten; wore thet stridande mot naturlig Frihet, om alt sådant skulle ensidigt wis utan menighetens fria wilja och samtycke förändras. Hwarföre plågar merendels wid al landa- och folks styrelse uti Grundlagen uttryckeligen förbehållas, thet ingen ny lag mot menighetens fria wilja må införas, eller them påtrångas.

Widare blir owedersägeligt, at ehuru god lag både göres och handhafwes, kan dock endast therigenom icke blifwa fulkomlig tryg- och säkerhet mot åkommande ofrid och wåldsamhet af fiender, med mindre nyttiga inrätningar göras, och fastställas, icke allenast til nödwärn, utan ock til sådana krig, som rätmätige äro, både til at hjelpa sig och andra lidande Makter, til hwad the skäligen efter naturlig lag kunde påstå. Men at genom onödige krig, som af otidig ärelystnad och slika oskäliga orsaker pläga upkomma, folk och land icke måtte råka uti förbdelig krigs nöd; plågar ock uti Grundlagen wid landa-styrelse införas och uttryckeligen förbehållas, thet icke något krig af Öfwerheten får begynnas, utan samråd med menigheten och thes fria wilja och samtycke. Ty efter naturlig lag wore thet största oskäl, at folk, som af fri och otwungen wilja kommit under Öfwerhet, skulle twingas at uti otrångt mål förspilla lif och ägendom, både Öfwerhet och menighet til största ogagn och landsfördärf.

Til thet tredje är märkandes, at til al landa- och folks styrelse, om then annars wäl och rätte ien skal föras, fordras nödwändigt större eller mindre for-

n D,

nad, alt efter som land och folk åro större eller mindre, och at efter naturlig lag ingen, som således tråder med menigheten under styrelse af Öfwerhet, bör undandraga sig, at efter råd och åmne til samma almännings kostnad skjuta tilsamman någon del af sina medel. Men på thet slika medel icke må förslösas och utlagorna therigenom ökas, allom til tunga och olågenhet, plägar uti grundlagen wid landa-styrelse åfwen faststållas å hwad såt och huru stort sammanskott bör göras, efter stånd och förmögenhet, och at jåmwål faststålles, hwartil thet alt bör anwåndas, men, at utom et sådant sammanskott, icke någon pålaga må påbjudas och utkråfwas. Hwaraf följer, at af Öfwerheten ingen ny utgärd må menigheten pålåggas utan theras samtycke och bewilning.

För thet fierde, år omöjeligt för Öfwerhet föra landa-styrelse utan tilhörig betjåning, och thet högst angelågit år få thertil them, som efter Embetens och sysslornas art åro thertil icke allenast wål skickelige, utan ock i alt trogne och flitige, uti alt hwad them åligger at sköta. Ty utan sådan hjelpreda skulle landastyrelsen antingen aldeles afstadna, eller ock blifwa swag och i mångahanda måtto lands-fördårfwelig. Therföre plägar ock i Grundlagen åfwen stadgas hwad hårwid bör i akttagas; emedan så naturlig Frihet, som både allas och hwars och ens tryg- och såkerhet skulle råka i största fara, om wid betjåningen icke wore sådan upmårksamhet, som främjar thet almånna båsta.

Sluteligen plägar ock uti Grundlagen stadgas om Gudstjenstens wid makthållande, såsom et högst angelåget hufwudmål; utom hwilken icke någon landa-

styrelse skulle hafwa grundfast bestånd. Hedningarne sielfwe, ehuru blinda the warit uti sann kundskap om Gud och thes dyrkan, hafwa likwäl funnit oumgängeligit til god samlefnad, at hafwa något, som borde såsom en Gud äras och frugtas. Theras Gudstjänster, ehuru falska och orimliga the woro, grundades therföre mäst på sådana stälningar, som höllo folket uti lydno och wördnad för Öfwerheten. Men hwar man har Guds uppenbarade ord, bör wid Gudstjänst förnämligast Gud endast och allena för thes Gudomeliga härliga egenskaper äras, wördas och fruktas, och icke för några timeliga förgängeliga förmåners skull. Ty theße, om the annars skola hällas för sanskylliga, aflas endast af dygd och wisdom, som städse följer wid en sann Gudsdyrkan; hwaraf ock stor åtskilnad framlyser emellan Christen och Hedin dygd och wisdom. Then förra söker i alt Guds, men then senare sin egen åra, hwarföre ock thet förra ewärdeligen har bestånd, när thet andra förswinner som en dröm. Thetta skönjes ock klarligen theraf, at hwar sann Gudsfrugtan är hos folk, ther är altjämt trogen lag=lefnad och lydna, samdrägt til alt hwad gagneligt är, inbördes enighet och wänligt förtroende. Såsom twert om, hwar Gudsfrugtan lider mehn, ther uppkommer inbördes split, förtryck, mißtroende, härdhet i ord och gärningar, fördärfwelig egennyttighet utan al försyn för lag och hwad rätwist är, med mera.

Är therföre al upptänkelig, dock försiktig uppmärksamhet högstnödig wid the stadgar, som i Grundlagen införas, angående en sann Gudstjensts wär-

dande

dande, at then blifwer efter then Heliga Skrift, icke i blotta ord, utan i wärk och gärningar.

Theße ärode hufwudmälen, om hwilka uti Grundlagen, Naturlig Frihet til hägn och beskydd, plägar stadgas mer eller mindre omständeligen, alt efter faststälta Regerings sättet; hwilket alt Öfwerheten med Ed utfäster sig at hålla; såsom ock undersåtarne theremot edeligen utlofwa therå al lydno och hörsamhet.

Kan nu någor med ringaste skäl påstå, at Öfwerhets wäldet och thes högsta Majestät kunde af sådan Grundlag känna thet aldraminsta mehn, hinder och affsaknad. Twärt om; när alt nogare pröfwas, warder Öfwerhets wäldet härigenom långt Majestätligare, än om thet utan sådan lag skulle lämnas. Ty hwad kan wara priswärdigare för en Öfwerhet, än både lefwa efter och hålla älfwarsam hand öfwer lag och rätt, hwarigenom allas i gemen, och hwars och ens wälmågo i synnerhet ökes och styrkes; til al sämja och inbördes förtroende. Likaledes warder Öfwerheten til ewärdeligt äreminne, at han häller fred och wänskap med sina grannar, och är therjämte i thet förswars stånd mot them, som förehafwa ofrid, at the icke wåga sig åstad med fiende-wäld mot en så wäl befäftad Makt.

Widare hwad större härlighet kan en Öfwerhet önska sig, än genom berömlig sparsamhet göra Skatkammaren rik, och anwända almän inrägt til Rikets torftiga nytto, utan at undersåtarne warda genom onödiga pålagor utarmade. Ty sant måste blifwa hwad Konunga Styrelsen säger, at såsom thet är Konungs dyger heder och ära hafwa rikan al-

 moge

moge, så är thet ock hwarjom ådla och byrdigom Herra diger blygd och nesa heta, och wara staf-karla Konunger. Och ty skulle Konunga och Hôfdinga warna, at the gjôra ej sin almoga arman med olaghom. Ty så säger Salomon Wisa: Riker almoge är Konungs åra och trôst lânda, och armer almoge är Konungs nesa.

Widkommande Betjåningen, kan ej heller nekas hwad Konunga Styrelsen therom talar, at thet är Konungs heder och åra, hafwa witra och rôn-ta sysslomân i hwarje sysslo. Månne thet icke är en Ofwerhets sanskylliga gagn, at hârwid tages al môjelig fôrwarning, hwilken blifwer tå mindre swår, når wittre och fôrståndige mån, som åga rått hjelte-hjerta mot alt hwad i minsta måtton kunde likna någon odygd och oråtwisa, sôkas, hâgnas och efter âmne hedras och tålas. Aldrig kan then prålaktigaste Ståt uti Hofhållning, med al annan magt och rikedom, ställa något Ofwerhets wålde uti så stort och ewårdeligen priswårdigt Majeståtiskt wåsende, som nitisk wård om sådane âmnen, af hwilka kunna blifwa rådstarka mån, uti alt hwad Ofwerhets wåldet til laga styrko lânder, och tillika fôrfrâmjer hwad så almânt, som enskyldt godt och gagneligt år. Hwar så tilstår, kan Ofwerheten, som eljest wid Embets- och sysslomâns tilsåttande esomoftast måste både se och hôra med andras ôgon och ôron, sållan mißtaga sig, enår ingen råtsint wågar sig mot båtre wett och samwete yrka på någons befordran, som ågde mindre skickelighet och fôrtjånst. Sålunda kan landa-styrelsen icke blifwa

annat

annat, än god och almänt fägnesam, såsom ock Hist-rierne nogsamt intyga, huru slik regering warit i alla tider högt wördad och ärad, så at then ock hos efterwerlden äger odödeligt loford. Theremot finnes af samma Historier, huru landastyrelsen blifwit både ynkelig och änteligen grund-fördärfwelig, hwar antingen ingen nyttig lag warit om slika angelägna mål, eller ock Öfwerheten sielf icke haft nog försiktig och alfwarsam wård om alt hwad tiänte til at upfostra och skaffa sig wittra och rättwisa Embets- och Syslomän, som utan alt swek och arga list efter lag och bästa samwete, fulgjorde sin skyldighet. Ty eljest gifwes tilfälle för äro- och penninge-girige Usmare och annat odugeligt folk, at först smyga sig in, sedan tränga sig fram, Öfwerheten til största ogagn, och thet almänna til fördärf, hwarå nog efterdömen kunna fås utur Romerska Hedna Kejsare Historien, tå tiderna warit sådana, at alt för många för dygd och rätwisa blefwo icke allenast förtrykte, utan ock til yttersta lifsnöd förföljde, så at then kunde säga sig hafwa lefwat wäl, som bäst wetat gömma sig undan.

Hwad som sades här förut om Öfwerhets wård wid Gudstiensten, kan wäl icke annat tagas, än för en grundfast sanning. Ja här finnas ock af Politiska skrifter samma regel för them, som efter egit lynne wilja förawä det, utan afseende på någon annan lag, hwilka kallas, och äro wärkeligen Tyranner. Sept. de Rat. Status Lib. qvinto beskrifwer utförligen theras grundsatser, at [illegible] theras wärd om Gudstjänst sker allenast til at [illegible] utwärtes skenhelighet bedraga folket, så at [illegible] så mycket mera uti alt underdånige,

nige, som the i sin enfaldighet tycka honom wara myc-
ket Gudfrugtig. Men en Gudstjänst, som blot stad-
nar uti utwärtes åthäfwor, utan Gudsfrugtan uti
själ och hjerta, blir thesto mera lastwärd, som syf-
temålet endast är at bedraga Gud och menniskor,
hwilket aldrig tager god ändalykt. Therföre hwad
rätteligen bör förstås med Gudstjänst, kan klarli-
gen skönjas af Konunga Styrelsen, som wäl för-
tjänar här sit rum: Nu skal Konung thet wita
och hyra, at han är ej åtenast man, utan är
ock mehre än man och minna än Gud i theße
werld. Och thy at han är man til sin natu-
ralik skipelse, thy skal han lifwa med dygd
och mandom; och thy at han är mehra än
man, af thy at han hafwer mehra wald af
Gudi än andra män, hwaraf thy skal han
Gudi mehra tjäna och lefwa Gudelikare och
manlikare, än hwar annan man ꝛc. och skal
han sjelfwer lifwa med digra reddhuga och
göma sik i allom sinom åthäfwom för Guds
owänskap och hans hämd, um han gör nå-
got thet Gudi är emot ꝛc. och thy sagde then
wise mästaren Aristoteles sinom Herra Alex-
ander Konunge, at han skulle sik göma i al-
lom sinom åthäfwom; at han skulle enkte thet
göra han wiste Gudi emot wara. Thi at så
är skrifwit, hwar som Gudi är lydoger, ho-
nom lyder alt thet honom skal wara til lyd-
no: hwar som är Gudi olydoger, honom
warder alt olydet thet honom skulde til lydno
wara. Thi at thet är rätter Guds domber
och

och naturlig skipelse, at hwilken Konunger, eller Höfdinga, eller annan walsman, ej älska Gud och sannind sina, och sina siäl i sinom domom och äthäfwom, han skils gärna med blygd och sorg och illa åndalykt, wid sin wald, och wärislik äro. Uti Historien finnas Öfwerhets Personer, som än i dag äras och berömmas för theras Gudsfrugtan, ibland them wil man allenast nämna Högstsälig Konung Gustaf Adolph, som äger så för thenna, som andra priswärdiga Kongl. dygder et ewärdeligt årominne, hwarom alla, som hans lefwernes lopp beskrifwit, tala med mycket beröm, Chemnitz, Baron Pufendorff rc. hwilken beråttar såsom et besynnerligt bewis om thenna Stora Konungens Gudsfrugtan följande: Tå Konungen uti Lägret wid Werben hade, utom hwad wanligit war, slutit sig ensam in uti kammaren, har Hof-Rådet Jacob Stenberg, som kom til at föredraga något årende hos Konungen, wid dörrens sakta öpnande förmärkt honom med andagt läsa uti Bibelen. Han frugtade therföre oroa Konungen, och strax slöt tyst dörren igen. Men Konungen, som såg hwem han war, befalte honom komma in, och när han begynte undskylla sig, för det han kommit til förhinder, sade Konungen, at han här sökte sig tröst af Guds ord; ty han förmärkte, at djefwulen för inga andra ställer argare försåt, än them, som för Gud allena böra göra redo och räkning för sina gärningar.

Sådana efterdömen af höga Öfwerhets Personer göra hos menigheten långt kraftigare wärkan, än the alfwarsammaste stadgar om Gudstjänstens wid makthållan-

hållande; såsom twärt om warder Gudsfruktan swag i gemen, hwar then icke skönjes ther then måst bör lysa för androm til efterfölgd.

Af alt hwad nu afhandlat är om the Grundlagars innehåll, som wid Öfwerhets wäldet pläga stadgas; skönjes klarligen, at theribland fins icke något, som ju instämmer i alla delar med Naturlig Lag, hwilken sålunda förklaras, at then må thesto bättre kunna efterlefwas, och thet goda syftemålet med Öfwerhets wäldet, menniskorna til så almän, som enskyld wälmågo, må kunna winnas. Kan således ingen Öfwerhet, som är en menniska, ehuru högt han öfwer andra upsättes, therigenom blifwa til sit wälde mindre, såwida ingen menniska af sin natur är, eller skäligen får göra sig lagfri, hwilket wore emot alt menniskligt förnuft, som tydeligen utreder, om man annars wil bruka härwid tilhörig åhåga, hwad naturlig lag i så måtto stadgar. Fast hellre böra sådana Grundlagar, som wärkeligen icke annat äro, än förklaring öfwer the mål, som naturlig lag innehåller, hållas såsom oumgängelig hjelpreda och en oswikelig stödjestaf, til at leda sig utur the mångfaldiga swårigheter, som yppa sig wid et så högt och widtbegrepet wälde, som Öfwerheten har at utföra, så til egit högloflig ärominne, som til sina Undersåtares hugnad och grundfästa wälfärd. Uti affeende på alt sådant finnas så utaf Historien, som eljest af Politiska skrifter, många slags goda grundsatser, så Öfwerheten sjelf til fromma, som thes laga wälde til god stadga, hwilka röra en och annan omständighet, som uti Grundlagen icke kan eller plägar införas. Sept. de Rat. Stat. har samlat

en

en stor del, af hwilka allenast the tre första af Lib. II. Cap. XVIII. här kunna få rum.

Theopompus, the Lacedæmoniers Konung, uppå frågan, hurulunda et Rike wäl kunde förestås, och länge wid magt hållas? har swarat, at thet allenast kunde ske på twå sätt, af hwilket thet ena war, at rådföra sig med sina wänner; thet andra at förhindra, thet ingen af Undersåtarne sker orätt. Thet första bestyrkte han thermed, at aldrig någon Konung warit så försiktig och mägtig, at han ju har behöft råd, och när intet råd är säkrare än thet, som kommer från hans wänner, men ingen är wärdig til en Konunga wänskap, som icke är förfaren uti thet som en Öfwerhet tilhörer; kan Konungen wara tryg och säker, när han plägar råd med sådana sina wänner, at the både hafwa welat och kunna gifwa honom goda råd, och at påfölgden theraf blir, at han får åtnjuta alt thet, som både kan gagna hans Person och Rike. Thet andra gäller åfwen så mycket, som Riksstyrelsen. Ty thet innefattar al råtwisas skipande bland undersåtarne, althenstund theße lida icke allenast orätt, när the skadas å thet sättet, som gemenligen kallas orätt, utan ock när emot Rikets lagar them sker orätt uti thet, som efter hwars och ens förtjänst och dygd utdelas. Ty the tycka sig åfwen lida orätt och warda theröfwer mißnögde, när then heder eller annan förmån, som them tilkommer, warder them betagen, som när theras ägendom them fråntages.

Aristoteles har wäl sagt, at Konunga-wäldet så länge skal hafwa bestånd, som thet håller sig inom medelmåttighetens gränsor, och Försten så mycket möjligt är,

til en del inskränker sin makt. Ty et sådant wälde warder mindre hårdt, och således råkar mindre under folks afwund. Thetta har then försigtiga Konungen, om hwilken Aristoteles talar med mycket beröm, welat låta sin Drotning förstå, som wisade sig mißnögd ther öfwer, at han inskränkte sin Kongl. myndighet, och minskade them sämma för sig och sina Söner, tå han swarade, at han gorde Kongliga makten mindre, på thet han måtte göra'n thesto beständigare.

Öfwerheten måste wara wakande och med högsta flit upmärksam å the händelser in uti Riket, som kunde sätta thet uti oro. Ty et Rike kan mindre, än andra slags Regeringar, skakas och kullkastas af utländska orsaker; men af the inländska upkommer al fara för förändring. Och thetta å twänne sät, såsom Aristoteles lärer Polit. 5. neml. när flere äro, som tilwälla sig arfsrätt til Riket, eller at Konungen ställer regeringen på sådant sät, som hade någon likhelse til tyranni, nemligen tå han föragtar lagarna, och måst wil hafwa alting fram efter sit eget tycke. Härwid måste man stadna, til at icke blifwa widlyftig, och i thes ställe gifwa anledning til at närmare öfwerwäga näst föregående hufwudsats.

Otwifwelaktigt är, at et Rike merendels kan afwärja hwad fiende-åtgärd, som kunde tima af utländska Makter, så länge tilståndet är godt, och inbördes helt efter thes faststälte grundlag. Thet är, tå alla hwar för sig sjelfwa och i gemen med androm äro endräktige, til at hägna både sin egen och medundersåtarnes Frihet, å sätt och wis, som i Grundlagen stadgas. Hwarwid samma grundsats bör i akttagas,

tagas, å hwilken al menniskonaturlig fri- och rättighet äger sit fasta bestånd; nemligen at alla menniskor äro til och af sin natur samlika, hwarföre the ock böra låta hwarandra wederfaras samma rättighet och förmån, som the sielfwe efter lag wilja til godo åtnjuta. Hwar sådan grundregla icke menskmöjligen uti meniga lefnaden i akttages, ther kan icke heller Friheten länge hafwa bestånd. Ty när grunden warder rifwen, måste nödwändigt sielfwa Friheten tillika med hwad Öfwerhets-wälde, som til Frihetens laga hägn blifwit faststält, med tiden förr eller senare i grund nedstörtas. Mångom torde thessa satser förekomma mer än sällsamma, men om wid theras pröfwande åsido sättes hwad enom bäst och mäst lyster; lärer finnas, at the bestå uti oföränderlig sanning, så länge menniskoslägtet är til. Wäl kunde ofta skönjas i dagelig lefnad, at slika satser minst påänkas, och at härrmot torde frestas på åtskilligt sät; men thet kan så mycket mindre uphäfwa en sådan lags naturlighet, som sådant plägar ske wid tilfällen ofta af blot öfwerilning, hwilket kan eller bör rättas, icke annorlunda, än man söker komma uti rät segelled, när skepp therutur genom stark storm warda wräkte och kastade. Ty ehuru saken anses, warder ostridigt, at Frihet aldrig kan länge hafwa bestånd utan inbördes god samwiteslighet efter lag; och thenna kan icke bestå med mindre thenna grundsatsen i akttages, nemligen at aldrig wisa sig i ord, åthäfwor och gärningar annorlunda mot andra, än man wil at the skola göra mot oss sielfwa. Therutinnan består alt Frihetens grundfäste med al tilbörlig laglydnad, hwaraf samhället fast samman-

 bindes

bindes uti al åhugsam sämja, til at njuta al then lyksalighet, som genom naturlig lag påsyftas för mennisko-slägtet under Öfwerhet. Ty om menigheten sielf icke är hägad för then lag, hwarefter Friheten kan och bör hägnas, blifwer alt i största oreda, i thet hwad almänt gagnar tå minst påtänkes, utan fast mer alt thet som främjar hwad enom mäst lyster, ware sig rikedom, yppig lefnad, äregirighet med mera, änskönt mången härwid kom at qwida, och lida både förtryck och förföljelse, ja yttersta lifsnöd. Theraf kan icke annat, än blifwa inbördes osämja och hat, som änteligen uti sådan bitterhet stadnar, at then förstörer frid bland menigheten, och gör ynkelig ända på thes Frihet. Romerska folket, som war nog nitiskt om sin Frihet, gifwer et sant efterdöme om hwad nu sades. Så länge the höllo sig efter sina lagar, blef Friheten i god wård; men så snart god barna-upfostran försammades, och theras tilwäxande wälde giorde them rika och mäktiga, infunno sig öfwerdädiga, som brydde sig om ingen lag widare, än til at stadfästa sin tiltagsna myndighet öfwer andra. Härmed gik så wida, at the, til at bota sådan brist, och sätta lagen åter igen uti kraftig efterlefnad, nödgades utnämna Dictatorer, som inom wiß förelagd tid hade makt at efter egit behag sätta Republiquen uti laga skick, thet är the underkastade sig ens mans högsta enwälde. Men man fant, at botemedlet blef omsider wärre än siukdomen, af hwilken Friheten fick å slutet sin död.

Romerska Republiquen är therföre lika som en spegel, hwarutinnan lifaktigt föreställes, både Frihets

hets wälmagt och thes förßkoring, såsom kan ses af här förut nämda lilla bok Periodus imperiorum, hwar Prof. Loccenius thet utförligen beskrifwer, alt efter the Romerska Skribenters egna bewis.

Förmodeligen är til fullo bewist, hwarå Naturlig Frihet har sin fasta grund, huru then kommer at ställas under Ofwerhets och menighets gemensamma wård; tå thes nytjande efter faststäld lag inskränkes, hwad meniga folkets inbördes lefnad kan röra, men alt efter som Regerings sättet inrättas, blir fritt och otwungit gemensam med Ofwerhet, at wårda alla almännings mål, som hafwa med Frihrten gemenskap. Hwarefter ock bewises hwad en säll Frihets nytjande befordrar, nemligen skälig samwetighet uti beständig laglydna, hwarwid hufwudsatsen är, at icke tilfoga androm hwad man icke sielf kan, eller bör tåla, och låta sätedes andra, hwar efter Stånd och ämne, åtnjuta almän menniско = rättighet, thet är få lefwa bland sig, som andra menniskor och medlemmar uti en och samma samhälles kropp. Sådana grundsatser böra wara wid alla Regerings sät, ehuru the fastställas til naturlig Frihets hägn; af hwilka merendels hälles för thet yppersta, hwar Monarchie och Aristocratie tillika med Democratie så jämkas ihop, at the blifwa med hwarandra uti tilbörlig god jämnwigt, til naturliga Frihetens ohindrade nytjande efter lag.

Thetta bewisar Sidneij uti I. Tom. XVI. Section med klara skäl utur Historien, och at jämwäl hwar Konunga=wäldet blifwit förhatadt, har i thes ställe

kom=

kommit sådana högsta Embeten uti Republiquen, som å wist sät ägde någon del af Kongl. magt och myndighet, hwarå han anförer ganska många exempel. Hwad han theribland talar om Nordiska folken, tjänar til bewis om theras urgamla Frihet. Han säger: Alla the Nordiska folken, som intogo the bästa landskaper i Romerska Riket, tå thetta blef förstört; utwalde sig sådant Regerings sät, som kallades Götiskt. The hade en Konung, Herrar, menige folkets samhällen; Land- eller Riksdagar, Ständernas sammankomster, wid hwilka folket ägde och utöfwade högsta myndigheten. Wid sådane Regerings sät förmenas Friheten altid kunna bätre hägnas, än hwar en Konung allena förer wäldet, eller hwar blot Aristocratie eller Democratie är, ty ther kunna blifwa alt för starka omhwälfningar, såsom Historien intygar, at när Konunga wäldet öfwes mot och utöfwer lag, blifwer thet förwandlat til en Aristocratie, och när thenna icke bätre förestås, upkommer i thes ställe Democratie. Men thenna kan aldraminst länge bestå, hälst uti stora och widtbegrepna Republiquer, och tå sökes emot menighetens öfwerwäld bot af Konunga-wälde, hwilket plägar tå blifwa merendels så strängt, at Friheten plat går under och aldeles förloras, såsom the Romare måst förfara.

Hwad Verulamii Sermones Fideles 56 de Vicissitudine rerum omtala, förtjänar här at införas, på thet theraf slutas kan, hwad widare tjänar til Frihetens bestånd. Han säger: uti några Republi-

quers

quers ungdom äro wapn måst uti tilwärt: uti medla-åren wetenskaper: theße med the förra dwäljas tilsammans någon tid. Men uti aftagande åldren, komma slögder, handtwärk, handel och köpenskap måst fort. När wetenskaperna äro uti sin barndom, äro the icke mycket betydande, utan swaga och späda. Therpå följer theras ungdom, tå the blifwa öfwerslödigare, och warda någorlunda karlwulna. Therefter träda the i manliga åren, tå the blifwa grundfastare, och drifwas med större åhugsamhet. Aldrasist insmyger sig ålderdomen, tå the blifwa torra, magra och toma, men wisa sig dock uti mycket ordapråug. Widkommande *Philologien*, som aldramåst får här at syta, består then icke uti annat, än en samling af allehanda små berättelser och odugeliga och förkasteliga anmärkningar. At af wetenskaper, alt som the drifwas, naturlig Frihet och therå wäl grundat Öfwerhets wälde, kunna både mycket hjelpas och stjelpas; kan ingen skäligen neka; ty ser man närmare in uti alla tiders Historier, skönjes nogsamt, at sådana som wetenskaperna warit, sådan har ock folkets åtbörd blifwit, både inom och utomlands, uti hwad the sig företagit. Hwar sann kundskap om Gud, lag och dygd kommit at sökas, såsom thet yppersta af al wetenskap, ther har ock warit alfwarsam Gudsfrugtan utan widskepelse, laglydnad utan flärd, idkelig åhåga å almänt gagn utan afseende på någon afskild fördel, hwaraf ock folket stadgas i så fasta grund-

 satser,

såtser, at the sökt sin högsta åra uti sanskyllig Fädernes-landetes tjänst, sit måsta nöje uti förtrolig samdrägt efter lag, sin största fördel uti allas wålmågo.

Häraf bewises nu, hwad stor styrka Frihet och therå wål grundat Öfwerhets-wålde kunna hafwa af wetenskaper, når the idkas til förnämsta syftemålet efter naturlig lag, hwilket är at göra menniskorna til förstånd, håg och wilja så skickeliga, at the kunna främja och stadga sin med andra nyttiga samlefnad til al inbördes lycksalighet, som med naturlig lags efterlefnad påsyftas. Så långe wetenskaperne härwid blifwa, hålla the sig uti rått manlig styrka; men om från råtta åndamålet mer eller mindre afwikes, är det et ofelbart märke til theras aftagande och kraftlösa ålderdom, i anseende til hwad gagn uti thet almånna af them borde förwäntas. En sådan swaghet kan wål i början icke straxt skönjas medelst allehanda nya lärdoms påfunder, hwilka kunna synas ogement djupsinnige och högtflygande för them, som enfaldigt äro nyfikne, hwaraf the blifwa för them så aldeles behagelige, at måsta hog och tid anwändes på sådana kundskaps måls utgrundande, som når the rätteligen beskådas, äro mindre eller alsintet nyttige eller nödwändige widare, än för menlös sinnes ro skull. Å sät som nu sades, kan uti wetenskaper blifwa sådan ålderdom, som Verulam omtalar, hwilken når then kommit til högsta swaghet, måste änteligen stadna uti et slags Barbarie, som gör folk til intet annat dugelige, än at ewärdeligen släpas med trâldoms oket.

At uti Republiquers början krigs-rörelser warda som starkast, är ganska naturligt, emedan the måste dels wärja sig, dels angripa them, som hindra theras upkomst, här kan ej heller twiflas om, thet ju folket tå af kärlek til Frihet drifwes til sanskyldigt mod och mandom mot sina fiender, hwaruppå äro många berömliga efterdömen uti Romerska Historien, så länge the både i ord och gärning stridde för Frihet och Republiquens förswar; men enär osämjan blef så stor, at theraf upkommo inbördes krig, och i stället för the belöningar, som gåfwos efter lag för manliga gärningar, fick krigsfolket fria händer til at slå ihjäl the medborgare, som gjordes fridlöse, och til belöning fingo theras ägendom; förföll alt mer och mer sanskyldig åhåga å Frihetens hägnande, tillika med al theras berömliga disciplin. Thermed gik så wida, at Friheten fick sin döds-bane, och sjelfswåld tillika med weklighet tog så öfwerhand, at Romerska Riket i Wäster blef förstört af the Nordiska folken, och i Öster af the Parther och flera förr okända folkeslag.

Något besynnerligt synes, at Verulam ställer slögder, handtwärk och köphandel uti en Republiques aftagande, enär the fast heller pläga anses såsom en stor förmån uti al lands styrka: kunna the således icke widare hållas för tekn til en aftagande Republiques makt, än om the endast och allena framför alt annat, som tillika hjelper til Republiquens makt, drifwas, wårdas och högt anses, och theruti innan kan Verulam wäl icke fela, emedan både wett och wapn, samt mycket annat nödwändigt for-

 dras

dras til at hålla Friheten uti orubbat bestånd. Ty alla the delar eller stycken, som äro uti och höra til god landastyrelse; böra altid wara och gå uti naturlig jämnwigt, alt efter som thet almänna bästa kan befordras, til hwilket syftemål ock alla nårings-stånd böra ställas. Hwar thetta icke i akttages, kunna lätteligen blifwa sådana skadeliga förändringar, som här förut omtaltes til Frihetens förstörande. Hwad större tilfälle och starkare orsak til inbördes osämja uti menighet kan gifwas, än när så handtwärk som köphandel drifwes af omåtelig winnings lusta, at alt hwad enom tarfligt är til lifs-uppehälle och andra nödtorfter arbetas up i så högt pris, at the andre Stånden therwid lida; hwarigenom the med tiden kunna utarmas. Thetta kan så mycket lättare ske, som hwar hogen endast är på winst, utan afseende på hwad skäligt är; ther kunna blifwa både hemliga samband och uppenbara monopolier, til at slå under sig allahanda waror och tilwärkningar, them i högt pris at utprängla. Theraf kan icke annat, än följa penninge-brist och fattigdom, som sätter mången uti nöd och elände, och thet alt Republiquen til dubbel skada och en nog kraftig orsak til Frihetens fördärf. Ty när penninge-brist blir bland folk, måste nödwändigt blifwa få köpare, hwaraf sjelfwa nårings-ständen änteligen warda swaga uti nyttig rörelse och kunna med tiden afstadna. Til thet andra när fattighopen ökas, kan icke annat än årligen folkbrist tiltaga, såsom bekant är, at hwad som mäst förhindrar menniskoslägtets förökande, är dagelig nöd och elände, uti hwilket Föräldrarne såsom starkare, om the än kunna någon

tid

tid uthärda, blifwa dock barnen til spillo och måste såtta lifwet til. Hwartil kan ock komma hwad icke mindre för Frihet och folks wälmågo fördärfligast är, nemligen omätteligt ockrande, som altid plägar infinna sig hwar penningebrist får öfwerhand. Ty när nöden drifwer til at göra penninge-lån, antingen til lifsuppehälle eller til at arbeta sig fram til något närings-medel, råkar man i större nöd wid lånets betalande, genom tilkommit odrägeligt ocker, och warder således Borgenärens gäldbundne träl, och kan händа för al sin tid måste släpas med skuldens betalande, utan hopp, at kunna hjelpas til någon god närings-rörelse, hwarigenom fattigdom än mer warder almän och för Republiquen högst skadelig, om hwilket med mera Romerska Historien bär ojäfwogt witnesbörd.

Häraf kan slutas huru förenämde stånd, som Verulam omtalar, kunna sjelfwa förswaga sig, så at the icke såsom rätta grundpelare stödja och fästa naturlig Frihet och alt godt Öfwerhets-wälde, utan fast mer förfrämja theras fall och omstörtande, enär sjelfwa grunden, nemligen naturlig lag och thes oryggeliga grundsatser, i minsta mätton rifwes och undangräfwes.

Thetta är nu hwad korteligen kunnat framgifwas om Öfwerhets wälde efter naturlig lag. Om thet andra slags wäldet, som Nimrod infört genom listigt twång och wäld å menniskornas naturliga Frihet, hwaruti et laglöst oinskränkt wälde består, skola anmärkningarne blifwa thesto kortare, som af hwad förut upgifwit är kan slutas, at thet har icke någon grund uti, utan fast mer är aldeles twert emot naturlig lag; hwilket handgripeligt blir, när man betragtar the

hufwudsatser, som äro wid et sådant wäldes bestånde, hwilka ymnigt nog finnas uti Politiska skrifter, och skola til en del för efterdöme skul framgifwas.

Septalius de Ratione Status handlar härom uti femte boken, och kallar nu omtalta wälde Tyrannie, hwarmed förstås alt wälde, som strider emot naturlig lag och öfwas med olagligt twång och alsköns öfwerwäld. Han säger uti första Cap. efter Aristoteles, at en sådan Öfwerhet har sit yppersta syftemål at skaffa sig rikedomar; efter han utan sådant wärktyg icke kunde underhålla sin lifwakt, eller lefwa uti sådan yppighet och wällust, som han är hogad för. Såsom han har alsintet förtroende til menige folket, tager han från them wapn, och handterar them thet wärsta han kan. Han söker sin nytta at lefwa städse uti owänskap, och föra ewärdeligt krig mot the förnämsta af menigheten, i thet han både hemligen och uppenbarligen röfwar och fördärfwar them för then orsaken, at the ligga i wägen för hans konster och äro beqwäme til at taga wäldet ifrån honom, antingen at the sielfwe wilja komma thertil, eller at the icke kunna tåla en sådan träldom. Therföre är nödwändigt, om Tyrannen wil ramma sit eget bästa, och städse blifwa wid sit wälde, at han alt ständigt förer fiendskap mot ärligt folk, och them som äga dygd, i synnerhet mod och mandom och lärdom, hwilka alla han måste hålla för sina owänner och fiender.

Uti

XIII. IX. Cap. anföres af Aristotelis Polit. at en Tyran har tre besynnerliga hufwudsatser, som han ständigt följer. Then första är, så undertrycka sina undersåtare, at the icke kunna fatta någon ädelmodighet, utan måste altid wara til hogs och sinne nedslagne, hwarigenom han söker befästa sit wälde. Then andra hufwudsatsen är, genom hwarjehanda list hålla undersåtarne uti ständigt mißtroende inbördes. Genom sådan oenighet syftar han på sin egen säkerhet, at the icke måtte blifwa enige til at förstöra hans wälde. Then tredje hufwudsatsen är, så utmärgla sina undersåtare, at the icke kunna företaga sig något, som wore beröm wärdt. Härwid måste man stadna til at undwika widlyftighet, ty eljest upteknas uti förenämde Boks X, XI, XII, XIII, XIV, XV Cap. trolöshet, mened, fördärfweligt krigsförande, idel skrymtan uti Gudsdyrkan, med mera som ther läsas kan.

Jämföres nu föregående med naturlig lag och the hufwudsatser, som theraf ledas til Öfwerhetswälde, såsom en af Gud skickad högst oumgängelig ordning til menniskoslägtets lycksalighet; lärer icke wara swårt at finna en faselig stor åtskilnad them emellan, theruti bestående, at som all menisklig dygd och laglydnad så til Öfwerhets som menighets samfälta sälhet, genom naturlig lags grundsatser warda stadgade; blifwer alt, hwad efter Guds ordning och thereгrundad lag, bör göra både Öfwerhets och undersåtarnes lycksalighet, förqwäft och förstört, och stadnar ändteligen uti hopwis samling af alla odygder. Så kan

icke

icke blifwa annat, än almänt elände genom öfwerwåld, oenighet, inbördes hat och förföljelse, osäkerhet å lif, ära och ägendom, korteligen sagt menniskorna, som eljest af naturen äro fria, warda tå som trälar icke mer aktade än oskäliga djur, ehwar et så laglöst wälde föres. Therom witna nogsamt alla tiders Historier, hwar ock faseliga efterdömen finnas, huru menniskor af öfwerdådigt sielfswåld, blifwit så i grund fördärfwade, at the öfwat omänsklig grymhet emot sina oskyldiga undersåtare.

Men häremot kan göras inkast, at Historierna therjämte intyga, thet icke altid sådant elände timat under enwälden, ehuru stränga the warit, utan fast mer, at undersåtarne ofta therwid begådt sig wäl. Til at utreda hwad härwid sannast är, bör märkas, at efter naturlig lags grundsatser, såsom lärde mäns skrifter merendels intyga, kan alt wälde, som menniskorna påtwingas, emot sit goda ja och samtycke, icke annorlunda anses, än såsom olagligt öfwerwåld, och therföre blifwit kallat Tyrannie. Theraf äro nu tu slags Enwälden. Thet förra olideligt hårt och strängt, hwarom redan är handlat, thet andra blidare och mindre swårt. Septalius de Ratione Status Lib. V. Cap. XVI. förklarar saken tydeligen uti följande utlåtelser: Utaf the tu sätten til at wid magt hålla Tyrannie eller enwäldet, när wi härtils hafwa förklarat thet första, såsom mera brukeligt och bekant under Tyrans namn; bör man ock handla om thet andra sättet, som nästan aldeles strider mot thet förra. Ty såsom genom thet förra Tyranniet ökes och hwad satser therom

gi-

gifwas, göra et sådant wälde ganska swårt och olideligt; göres theremot andra slags Tyranniet, genom the satser hwarefter thet öfwas, blidare och mer lideligt, och et Kongl. wälde icke mycket olikt, när thetta å intet annat sät skiljer sig från Konunga-wälde, än at Konungar hafwa wälde öfwer them, som åstunda at wara theras undersåtare. Theremot består en Tyrans wälde therutinnan, at han råder öfwer them, som af twång lyda honom: men när thetta förswinner, blifwer ther Konung för Tyran. Såsom twert emot, om en Konung icke råder öfwer sina undersåtare, såsom en god Fader, utan som en sträng Herre, förwandlas hans wälde til Tyrannie.

Uti XVI. och XVII. Cap. i förenämde femte Bok, uprepas the hufwudsatser, som tjäna til at stadga Enwäldet, som kallas thet andra slags Tyrannie. Therom anförer han Platonis andra sändebref til Dions Föräldrar, hwilket innehåller, at icke något är nyttigare til at i längden wäl stadfästa et sådant Enwälde, än at småningom föra thet så, at thet aldranärmast liknar et Konungs wälde och warder måtteligt, dock så at then som icke förmår träda öfwer Tyranniska wäldets gränsor, må tycka wara alt nog, at han låts som man i akttager the grundsatser, hwilka härwid tjäna. Theßa har Septalius tagit af Aristoteles, som them med stor flit samlat, men för widlyftigt wore här at uprepa, hwarföre af them

R alle-

allenast anföres följande utdrag: At han för alting beflitar sig om, at synas som en god Husfader, god Konung och Förmyndare öfwer allas ägodelar, och icke såsom en härskande Herre och rätter ägare: håller ock uti alt medelwägen, så at the förnämsta af menigheten komma i hans dageliga omgänge, och meniga folket hålles med al mildhet uti lindrigt twång. Sluteligen at han med al flit wisar sig uti seder sålunda, at om än thet alt icke sker af dygd, thet dock må wara medelmåttigt godt och icke aldeles ondt, och om thet icke annorlunda låter sig göra, at allenast ondskan blir här medelmåttig.

Med Konunga wäldet, som här blifwit omtalt och icke kallas Tyrannie, förstås Monarchie, eller lagligt Enwälde; men som thet här icke annorlunda får eller bör tagas än efter naturlig lag, så är thet icke heller således oinskränkt, när thet efter lag, som sades, bör föras och icke efter enrådande Personers egen fria wilja, hwaraf ock följer, at ehuru någon menighet af fri wilja underkastar sig sådant Enwälde, sker thet dock naturligen med förbehåll, skönt thet icke utnämnes, at styras efter naturlig lag, hwilket om the icke åtnjuta, utan lida allahanda öfwerwäld, them til yttersta fördärf; äga the rättighet til sit skäliga förswar nytja the medel, som efter naturlig lag äro rätmätige, så framt the annars thet förmå, eller icke uttryckeligen såsom lifegne gifwit sig under någons oinskränkta wälde. Men som Septalius de Rat. Stat. uti företalet til femte Boken

beråt=

berättar, thet Aristoteles i sin tid sagt, at Monarchier, som komma i werlden, wanslägtas til Tyrannie; ty dygder, som kunna swara mot så höga wärdigheter, hwarken kunna mer finnas, eller nu för tiden belönas; ehwar the wore til finnandes; kan ock slutas, thet sådana Monarchier, som i alt efter naturlig lag fulkomligen föras, neppeligen finnas, af orsak at om någon wore uti alsköns dygd och wett et sådant wälde wuxen, är han dock en menniska och menslig swaghet underkastad, skulle ock utom theß af sielfwa menigheten han får råda öfwer, finna stort hinder, emedan then är sällan i alt laglydig, kan hända ock är motwillig, at skicka sin lefnad efter naturlig lag. Ty at Öfwerhets wäldet berömligen och oklandrat föres, kommer en stor del af laglydig menighet, såsom en Spartan swarade then som berömde the Spartaners Konungar för theras lofwärda regering: Ja undersåtarne weta at lefwa efter lag.

Uti föregående är korteligen wisat hwad Tyrannie är wid the wälden, som menigheter kunna komma under genom wäldsamt twång af någon Öfwerhet; återstår nu at wisa, huru Tyrannie ock kan få inträde, hwar Öfwerhets wäldet finnes inskränkt inom författade Grundlagar. Ofta nämde Septalius har thet tydeligen nog förestält, och theriämte kunnoga giort the grundsatser, som uti Republiquer woro, Aristocratiska eller Democratiska, i akttages antingen til Frihetens bestånd eller thes fördärf, när man ther öfwerskrider lag, och wil för egna afsigter ställa almän Frihet under otilbörligt twång. Men thet blefwe för widlyftigt, så at rum betoges för the anmärkningar,

 som

som wid föregående Historie nödwändigt följa. Icke thes mindre bör som kortast framgifwas, hwad til widare nyttig eftertanka i förenämde mål torde behöfwas. Först är til märkandes, at hwar Öfwerhets wälde efter faststälta Grundlagar är tillika Monarchiskt, Aristocratiskt och Democratiskt, ther är minsta faran af Öfwerhet med försök mot Friheten, så länge menigheten sielf är mån om Grundlagarnas efterlefnad, och alla igemen och hwar för sig enskylt äro endräktige, at skicka sig efter naturlig lag. Ty tå wore fåfängt fresta på något inbrott å lagen. Men hwar några blefwo af ärelystna, rikedom och mägtigt anhang så öfwerdådigt öfwermodige, at the sökte alla utwägar, icke allenast at sielfwe wara lagfrie, utan ock efter egit tycke göra androm öfwerwäld, ther kan lätteligen blifwa nog orsak til Frihetens undergång, antingen af inbördes split och bitterhet, eller ock af Öfwerheten sielf, om han annars thertil wore hågad. Ty the förtrykte måste nödwändigt, til at rädda sig utur et sådant mångfaldigt Tyrannie, söka hwad medel the funno sig twungne til, skedde thet än med någon Frihetens förlust.

Wid Aristocratiskt wälde, kan sådant ske mycket lättare, som the Regerande Herrar lätteligen kunna råka hos menigheten uti mißtanka för oträdighet, och uti afwund, så framt aldraminsta liknelse funnos til öfwerdådigt sielfswäld och the fattigas förakt och förtryck. Härtil hjelper ock mycket, om ibland the regerande Herrar wore någon mißhällighet och fiendskap, tå icke tilfälle försummas, at störta hwarandra, och

och then som tå mägtigast blifwer, kan lätteligen göra med allas Frihet huru honom lyster.

Uti Democratier står Friheten på ganska swaga fötter, om menige man icke äro laglydige, och therigenom wärda så almän som hwars och ens enskyldta Frihet. Men til at hålla en hel menighet under beständig laglydna, finnes wara af Historien så mycket omöjeligare, som icke alla weta hwad lag är, och om så wore, plågar mången tycka, at hans Frihet lider, om lagen i alt, ehuru skäligt thet annars wore, skulle åtlydas, i synnerhet om han genom rikedom och högre stånd, tycker sig böra wara wäldigare än andra och utöfwer al lag, så at han kan then dana och skipa efter sit eget tycke och nytta, änskönt theraf mången oskyldigt kom at lida til ära, ägendom och al timelig wälfärd; hwilket aldrig kan heta lag, men wäl swåraste olag. Hwar sådana satser få råda utöfwer lag, ther blifwer antingen största inbördes förbistring och raseri then ena mot then andra, ja korteligen, the warda hwarsandras hätskaste Tyrauner. En sådan hård lek plågar sällan aflöpa utan Frihetens förlust, hwarå gemenligen måste följa et strängt enwälde, hwadan thet ock kommer.

Om theßa föregående satser jämföras med Historien om then Romerska och the Grekiska Republiquer, lärer finnas, at merendels inga andra orsaker än the, som gifwas af öfwerdådig olydna mot lag, warit wållande til theras undergång och träldoms elände.

Man måste härwid stadna, och företaga the anmärkningar, som Alhärjars king kan gifwa anledning til, at theraf må skönjas, huru wåre gamle

förfäder betedt sig wid sin Frihets hägn; men thesförinnän bör påminnas, at hwad Sturleson berättar, at alla Inbyggare under alt Swerjges wälde wore förpliktade, at infinna sig wid Alhärjars ting, bör icke förstås om andra än Bönder, såsom han them kallar §. 13, p. 23. thet är jordägande och bosutne. Ty å then tiden war icke annat stånd, såsom ock Lagman Thorgny sielf säger p. 22, at honom tycker thet icke wara owärdeligare wara räknad bland bönder. Utom them word Jarlar med sina män, och Lagmän såsom almogens förmyndare ther tilståddes. Ibland alt annat kan Lagman Thorgnys tal mot sin Konung synas alt för hårdt. Men om man tänker efter, huru folket i fordna tider warit ganska taldjerfwa, så at the icke skrädde sina ord, utan fast mer rent ut och med största frihet förde fram sina tankar, kan icke synas sälsamt, at Lagman Thorgny så häftigt antog sig fredsslutet med Noriges Konung, såsom thet rörde hela Rikets wälfärd och almogens gagn, hwilket alt han i kraft af sit ämbete war skyldig at påyrka. Men Konungen war ock sielf härtil wållande, genom sit bitra hat mot Noriges Konung, i thet han hwarken wille höra honom nämnas, långt mindre wara hågad til fred, ehuru sådant warit försökt på åtskilligt sätt. I synnerhet kunde Konungens hårda swar, när samma sak å Alhärjars Tinget framkom, icke annat än falla allom ganska obehageligt och swårt före, enär han ingalunda wille höra talas om fred, som altid skattas för en almoges högsta gagn, såsom thet ock wärkeligen är. Theraf har ock Thorgny fådt orsak at skärpa sit tal mot Konungen, och föra honom til minnes efter-

dömen

dömen af the förra berömliga Konungar, hwilket kan wäl icke tadlas. Ty en wis Konung, som wäl tänker at styra folk och Rike, har af Historien en ganska stor hielpreda, när theraf finnes hwad som gör Riksstyrelsen god och lyckosam, och tillika hwad then skadar och i grund fördärfwar. Men at han jämförer thet alt ifrigare, än thet plägar ske i senare tider, thertil har man här förut framgifwit orsaken. Hwad mäst upretadt Thorgny til sådan taldjerfhet, war Konungens hårdhet och obryteliga enwishet, hwarigenom både alt nyttigt rådgörande och kraftig wård om Rikets wälfärd plat afstadnade, så at thes förra makt måtte förswagas och undersåtarne lida wånda, af idkelig krigsoro, för at winna hwad the förra Konungar aldrig traktat efter. Ehuru nu Konung Olof berömmes för at warit råtwis, och jämwäl af Historien finnes, at han warit arbetsam och flitig, til at höra och afgöra almogens klagomål; hade han dock för Ofwerhet en helt farlig swaghet, at han icke tålte någon skulle tala honom sielf emot, i. se p. 42. Hwad nu å et såt genom Konungens råtwisa upbygdes, thet måste nödwändigt förfalla genom enträgen enwishet, honom til alsintet beröm, men wäl til största ogagn, när Riket blef härigenom til sin förra styrka wanmägtigt. Til at förekomma hwad fara Riket förr eller senare kunde råka uti, lärer Thorgny icke funnit någon genare wäg, än alfwarsamt ställa Konungen the tu wilkoren före, som Historien omtalar. Af them såg han wäl, at Konungen hellre skulle mottaga thet första, än ställa sig i ytterska lifsnöd, såsom skedde wid Mula ting, (om hwilket man icke här widare efterrät-

kelse

kelse uti gamla Historien) i synnerhet som här syftades icke på annat, än hwad almänt dömdes wara för Riket och honom sielf aldranyttigast och hederligast, när almogen tilböd sig at följa honom, til at återwinna the om andra sidan å Östersjön bortmiste Skatländer, som kunde nog fylla hwad brist Konungen tykte förorsakas genom tredje delen af Norige, som war honom af Noriges Konung fråntagen. Historien witnar, at Thorgny råkat å bästa sättet til at få fredssluten med the Norska. Hwad Konungen härpå swarat är ganska märkwärdigt. Han säger, at han wil göra sammaledes, som alla Swea Konungar för honom hafwa gordt, neml. at låta sig råda af bönderna. Ty theraf bewises, at icke något enwälde warit hwarken i the förra, eller uti the åföljande Konungars tid, och kan thet therföre när Konung Olof kallat sig och sina förfäder, som warit Konungar, Enwälds Konungar öfwer Swea wälde p. 15, aldrig tagas för annat Enwälde, än efter lag och icke efter sjelftagen wilja och tycke, hwarom ock talas p.

Wid alt thetta är almogen at berömma, för endräkt och samhällighet uti sit almänna rådgörande til Rikets bästa. Ty här förmärktes alsingen motsägelse, utan wapnebrak och starkt gny i stället för ja skriande. Thetta kan aldrig blifwa å lika sät enhälligt, hwar man gör sig olika och mot hwarandra stridige tankar om thet almänna bästa, merendels för någon ensidig förmån, hwilket kunde här så mycket lättare yppas, som Christendomen icke öfwer alt kommit til stadga, utan troligt är, at många än wore Hedningar, och man wet hwad split och bitterhet plågar förorsakas

bland

bland them, som om Gudstjänst icke hafwa enahanda tankar, änskönt the lefwa under en och samma Öfwerhet.

Men wid omtalta Historia kan blifwa nog wigtigt frågomål, om Lagman Thorgny i alla stycker betedt sig, som en Konungens och Rikets Troman wid förenämde fredsslut, när emot Konungens wilja tredje delen af Norige, som han til Swea Rike genom segrande wapn wunnit, blef honom och Riket fråkänd? Hwad stor förmån hade icke warit til Rikets styrka, at så ansenlig del af et med Swea länder landfäst Rike, fådt förblifwa under Konungens wälde, hwarigenom thet Norska måst blifwa wanmägtigare til at ofreda Swea länder, med mera som kunde anföras? En sådan fråga kan utan närmare ompröfwande hwarken bejakas eller bestridas; ej heller bör Thorgny utan föregången ransakning frias eller fällas. Til at få grundfasta skäl så wäl med som mot honom, måste här icke dömas efter senare, utan the tiders wäsende och omständigheter, tå saken förelupit: ty en aldeles fast grundsats är, at om af Historien skal inhämtas någon sanskyllig kundskap och therå följande rätt gagn, måste man gå in med sina tankar uti the tider, om hwilka något berättas, och efter sådana omständigheter böra sakerna förstås och begripas. Man wet nogsamt, huru tider och menniskor och alla therwid warande omständigheter inom 100 år förändras; hwad kan tå icke ske på 1000 och än längre fram? Nödwändigt måste thet ena med thet andra warda sig mycket olikt, så uti enskyld lefnad, som almänna inrätningar.

Först är til märkandes en stor åtskilnad emellan senare och fordna Nordiska krigswäsendet, hwilket sistnämda til siös och lands bestod af upbodad almoge, som kallas Leding, at med egna skepp, rustning, kost och underhåll, inom wiß föresat tid, wara i härfärd, såsom ses af gamla lagar och hwad här förut sagt är p. 32. Ther kan af the Norskas Ting och thes Beslut dömas om sådana samlade krigshärars styrka och swaghet. Om nu någon gång lyckades med länders intagande, plågade the snart nog förloras therföre, at the icke å sät som nu brukas, blefwo förwarade med Fästningar och ständigt krigsfolk, hwarigenom the öfwerwundne hållas uti lydno. Jämföres nu hwad Ingegärd Konungens dotter p. 17. talar om Norige, at thet är et fattigt land och elakt at fara öfwer och landsfolket otrogit; kan nog slutas, huru liten hog Swea män hade til et krig, som skulle blifwa långt swärare, än hwad liten förmån Riket therigenom kunde tilfalla. Ty som landsfolket wore icke at lita på, blefwe wid theras affall alt stadigt krig och ofred; och thet icke utan manspillan. Sådant til at undgå, tykte the mågsämja Konungarna emellan wara nyttigare, än altid lefwa osäkre om the länders besitning, hwilka the Norske wid minsta tilfälle skulle återwinna. Theße med flera skal kunna fordom förmådt Thorgny til at göra sådana steg, som i senare tider hållas för otilbörlige, oaktadt här finnes efterdöme om Norska folkets opålitelighet uti Högstsal. Konung Carl 10:des tid, tå Trondhems Län, änskönt thet genom fredsslut lämnades under Sweriges wälde, giorde dock affall och kom igen under sit förra Herskap.

Thet-

Thetta är nu korteligen tagit af Historien, at ther af kan slutas, huru Thorgnys förhållande i förewarande frågomål skäligen bör gillas eller lastas.

Wid thetta yppar sig et annat långt wigtigare frågomål, som mycket drifwes mot och med, hwaruti mannen högst angelägit är få rediga och fasta grundsatser. Thet är om undersåtare å sät och wis, som å Allhärjars ting skedt, äga rättighet til at sätta sig mot sin Öfwerhet och så hårdeligen, som här hotades, twinga honom til at ingå alt hwad the wilja hafwa fram. Härpå kan omöjeligen swaras i gemen och strax ja eller nej, med mindre man i någon del måste mißtaga sig uti thet, som härwid bör wara sant eller osant, rät eller orät. Therföre måste alla omständigheter härwid noga förut pröfwas, alt efter som the enlige finnas med naturlig lags grundsatser.

Först är oförnekeligt, at som menniskan har en förnuftig själ, kan hon ock, om härå lägges hog och eftertanka, finna hwad naturlig lag är, thet är hwad efter naturliga skäl menniskowäsendet bäst likar och anstår, til sanskyllig och beständig wälmågo, så gemensam som enskyld. Härtil kan lämpas hwad Cicero säger Lib. III. de Offic. at hwad med alla tings wäsenteliga egenskap instämmer (thermed kan här icke annat förstås än menniskonatur) thet bör nödwändigt wara sant, och widare, at när menniskorna böra främja hwarsandras gagn, och the äro födde under then lagen, och hafwa the naturliga grundsatser, som the böra lyda och efterlefwa, blifwer til gagn allas gagn, och åter igen allas gagn tit gagn. Thetta kan förklaras af thet, som Domat införer uti 9 Cap. Traité des

Loix, hwilket korteligen så lyder: thet är thetta förnuftets ljus, som låter alla menniskor förstå the almänna reglor om råtrådighet och skälighet, och tjänar them i stället för lag; hwilket ljus har uti alla menniskors förnuft blifwit qwar midt ibland mörkret, som theras egenkärlek hos them utspridt. Således hafwa alla menniskor fasta tankar om theßa naturliga lagars sanning och högstgällande kraft, neml. at man icke bör tilfoga androm någon orätt, med mera. Ty kundskapen om theßa grundsatser kan aldrig skiljas från förnuftet, eller förnuftet är fast mer icke annat, än åhugsamhet å alla sådana grundsatser, them rätteligen at bruka. Och ehuruwäl thetta förnuftets ljus, som uptäcker theßa sanningar, äfwen för them, som icke weta theras första grundsatser, icke lyser så starkt hos hwar och en, at han rättar sin lefnad therefter, är thet dock så wärkande hos alla, at the aldraoråtrådigaste fatta nog tycke för råtrådighet, til at fördöma och hata andras oråtrådighet. Och när hwårs och ens enskylta gagn är, at alla andra i akttaga theßa naturliga lagens satser, är gemene man altid bered til at twinga til lydno them, som här finnas genstråfwoge och göra androm orätt. Theraf skönjes nogsamt, at Gud har inskrifwit uti allas hog och hjerta, förenämde slags kundskap och kärlek för råtrådighet, utom hwilket menniskliga samhället icke kunde äga bestånd. Sådan lag kallas therföre oföränderlig, thet är ewärdeligt bestående, så länge menniskio-slägtet är til, medan then är naturlig och sålunda altid och öfwer alt råtwis, så at icke någon menniskio-makt kan then antingen förändra, afskaffa, eller til intet göra. Baron

rön Pufendorff uti första Lib. Cap. VI. §. 18 de jure nat. & gent. skrifwer naturlig lag wara then, som så aldeles instämmer med menniskans förnuftiga och samwetsliga natur, at utom then samma omöjeligen kunde wara bland menniſko-slåktet någon årlig och fredelig samlefnad, och at samma lag har inwärtes hos menniskan kraftig wärkan; til at i gemen främja menniſko-slåktets wålmågo, och kallas naturlig therföre, at man kan wetan af naturens ljus, tå menniſko-natur i gemen betraktas. Widare handlas härom uti Lib. II. Cap. III, som blefwe för widlyftigt at widröra.

Enär nu menniskorna hafwa enahanda natur, så til förnuft, som hwad lag theruti finnes; följer ock häraf, at the alla böra både lefwa efter samma lag och jämwäl åtnjuta alla the förmåner, som therwid naturligen följa. At thetta är Guds alfwarliga wilja, kan så mycket mindre twiflas om, som han skapat menniskan med en förnuftig sjål, til at föra skickelig och samwistelig lefnad med andra, hwarigenom hon förnämligast skiljes från oskäliga djur, som af ingen lag weta. Äro nu alla menniskor til natur och thes lag lika; hwilket ingen kan neka, måste the nödwändigt hwar för sin del äga naturlig Frihet, at skicka sig efter samma lag, utan at therutinnan af någon hindras eller twingas, så wida the hunnit til mogen ålder, at the förmå förnufteligen styra sig sjelfwa, och lefwa uti et sådant naturliga Frihetens stånd. Om menniskorna altid kunde blifwa uti sådan menlös laglydnad, skulle icke thet aldraminsta saknas af hwad samfyllig sälhet och wälmågo, som här med lagen

syftas på, så för hela menniisko-slägtet i gemen, som för hwar och en i synnerhet.

Men thet kan nu så mycket mindre winnas, som alla menniiskor genom egna kärleken blifwit så fördärfwade, at the hällre följa hwad them mäst lyster, än hwad förnuftet wisar wara lag, utan ätanka eller medlidande öfwer hwad orätt och öfwerwåld, ja yttersta lifsnöd androm therwid måste åkomma. Om ock något återhåll härutinnan skulle märkas, sker thet merendels uti idel uträkning på eget beröm eller annan fördel, eller ock af rädhoga, at enom thet samma timma kan, som man sielf androm tilskyndar, men sällan af blot naturlig godhet och kärlek för rätwisan. Hwad swåra påfölgder sådant har för menniskor, som lefwa uti naturliga Frihetens stånd, är här förut tilkänna gifwit, och therjämte klarligen wisat, at sådana olägenheter icke annorlunda stå til at minskas, än genom styrelse af Öfwerhet, som kan hålla menniskorna, när the äro motsträfwige, uti skyldig laglydna. Hwar och en måste nödwändigt af sielfwa förnuftet finna, at han oundwikeligen måste wara under Öfwerhet, så wida han wil njuta trygghet å lif, ägendom med mera, och therföre är Öfwerhets wäldet inkommit hos menniskorna efter naturlig lag, som syftar uti alt på theras wälmågo, hwilket utan en sådan inrätning snart nog skulle förswinna. Hwad i så måtto naturlig lag stadgar, kan icke annat än instämma med Guds wilja, som gifwer menniskorna förnuftig själ, icke til theras fördärf utan wälfärd. Således blifwer Öfwerhetens skickelse af Gud sielf, hwilkem så härutinnan, som i alt annat, med oaflåtelig wördnad bör bewisas lydno.

Men

Men härwid torde någon göra inkast, och fråga huru thet kan wara enligit med naturlig lag, efter hwilken alla menniskor äga lika fri- och rättighet, at någon af them får hafwa makt til at wara andras Öfwerhet? Härpå tjänar til swar, at om menniско-slägtet synes genom Öfwerhets förordnande komma uti sin naturliga Frihet något at lida, äro the sielfwe thertil wållande, i thet lagen, som skulle wara rättesnöret til god samwetighet inbördes, icke efterlefwes, utan i mångahanda måtto plågar öfwerträdas, hwarigenom ingalunda främjes, utan fast mer förstöres alla the förmåner, som med laglydnad påsyftas. Thertil med finnes här förut p. 96 &c. nogsamt förklarat, på hwad sät naturliga Friheten icke lider, eller thet strider mot naturlig lag, at menniskorna ställas under Öfwerhet. Ty om samma Frihet tå warder minskad och inskränkt, sker thet icke uti andra mål, än sådana, hwar fulkomlig Frihets nyttjande mer skulle skada, än gagna menniско-samhället, både i gemen och enskylt. Här är jämwäl bewist, at som alla menniskor efter förnuft äro skyldige hålla naturlig lag, kan ej heller någon, som Öfwerhet blifwer, therigenom så uphöjas utöfwer menniskliga natur, at han äger makt at göra efter egit godtycko annan lag, än then naturlig är; hwilken han thesto mer förpliktas at ställa sig til efterrättelse, som han bör wara allom liksom en lefwande lag, uti goda efterdömen, therigenom at främja alla sina undersåtares bästa och icke wärsta, i ty sådant är naturliga lagens oförånderliga syftemål, och således Guds alfwarliga wilja och befalning. Hwarföre ock uti nu omrörde afseende, Öfwerhet bör af allom helig hållas,

åras

åras och wördas, samt med lydno styrkas uti alt thet, som tjänar til förenämde för hela menniско-slägtet högst nödwändiga och i alla delar til thes wälfärd nyttiga Öfwerhets laga makt och wälde.

Alt thetta lärer wäl icke kunna bestridas, men therwid kan komma uti efterfrågan, at som the alla äro menniskor, som ställas wid Öfwerhets-styret och äro menniskliga swagheter underkastade, hwarföre the icke altid kunna fulgöra sit höga och swåra Embete i alla delar, som naturlig lag kräfwer, så at om icke altid alla, dock några af thes undersåtare lida therwid mer eller mindre uti naturlig fri- och rättighet; huru man tå bör sig förhålla, utan at antingen förbryta sig mot Öfwerhet, eller wänjas til at lefwa som träl? Om en sådan fråga rätteligen skal beswaras, måste här, som ganska naturligit är, göras åtskilnad emellan sielfwa Öfwerhets wäldet och Personerna, som sitta wid thes styre. At Öfwerhets wäldet är af Gud sielf skickadt, såsom en helig lag, hwilken icke får öfwerträdas eller motbrytas, utwisar naturlig lag efter owedersägeliga förnufts slut. Therföre bör thet i alla delar heligt hällas, såsom ofta omtalt är. Härigenom warder Personerna, antingen en eller flere, hwilka alt som Regerings-sättet är, sitta wid högsta wäldets styrelse, meddeld al then Majestät, höghet och makt, som oumgängelig är, til at efter naturlig lag utföra samma wälde til sådana ändamål, som af Gud sielf förordnade äro, nemligen menniskornas skäliga och fredeliga samlefnad. Then som nu antingen hemligen eller uppenbarligen stämplar eller uphäfwer och wärkeligen sätter sig mot en sådan Öfwerhet, han sätter sig

sig up emot Guds skickelse och naturlig lag, och sådant hans brott anses efter omständigheterne såsom otrohet, förräderi, upror och wåldsamhet mot sin Öfwerhet, hwarföre han bör, som en almän fredshatare, Guds och mennisko-ordnings förstörare och uprors-stiftare, hårdeligen straffas utan alt skonsmål, skönt här skulle förebäras något mot Öfwerheten, som til någon del icke aldeles kom öfwerens med lagen. Ty skulle sådant ursakande gälla i så swåra brotmål, togo altid oroliga menniskor theraf tilfällen at förswaga och änteligen förstöra Öfwerhets-wäldet, allom til största ogagn, i synnerhet som alt hwad kunde synas wara mindre instämmande med lag, på långt bätre och makeligare sät, står så wäl til at rätta och botas, som ock til framtiden at förebyggas; än genom bullersamt upstånd mot Öfwerhet, hwilket aldrig kan ske utan mångas ofärd. Utom thet at then lidande, å sät som nu sades, kan hjelpas til sin rättighet, bör ock märkas, thet Öfwerhets-Personer, såsom menniskor, kunna icke wara så fulkomlige, at the ju understundom mißtaga sig, icke så mycket af egit, som oftare genom andras förwållande, som pläga ledsna wid almän lag. Häraf blifwer nu en oryggelig grundsats, at alt upror mot sådant Öfwerhets-wälde, som efter naturlig lag af Gud är skickat och i samma ordning förblifwer, är för honom en styggelse, för hwilket menniskorna altid böra hafwa thesto större afsky, som theraf blifwer en afgrund full med olyckor och elände, hwarutinnan the kunna störtas. Men om grundwalarne til förenämde Öfwerhets-wälde börja rubbas, skakas och undergräfwas, antingen hemligen eller uppenbarligen af

 them,

them, som wore wid högsta Öfwerhets-styrer; thet är, antingen Regerings-sättet är Monarchiskt, Aristocratiskt eller Democratiskt, tå måste häremot efter naturlig lag upwäckas och brukas al waksamhet til at afwärja hwad fördärfweligt öfwerdåd theraf kunde följa, hwilket merendels icke stadnar, förän thet utbrister uti al slags wåldsamheter och idkeligt Tyrannie.

Sådant alt måste nödwändigt hända, hwar the som makten hafwa, icke alfwarligen ställa sig naturlig lag, såsom högstrådande både öfwer Öfwerhet och menighet, til oförånderligt rättesnöre, utom hwilket alt theras göromål kan icke annat än stadna uti idel olag. Thenna är et foster af öfwerdådigt blindt högmod, som wil förhäfwa sig utöfwer al menniско-natur, och upsåteligen therigenom förqwäfwer hwad hos menniskan såsom thet aldrabästa bör aldraömmast wårdas, nemligen förnuftets ljus, så at man icke warder stockblind uti alt hwad dygdigt, ärligt och priswärdigt är efter naturlig lag. Huru stort the menniskors elände warit, som kommit under sådant Öfwerhets-wålde, som nu omtalas, witnar nogsamt alla tiders, men i synnerhet Romerska Hedna Keysare Historien; hwilket blefwe här för widlyftigt at widröra. Man bör therföre allenast framgifwa några omständigheter, som Politici hålla före, gifwa orsaker til mißnöje och upror mot Öfwerhets-wålde. Ibland them räknas 1) ändring uti Religions saker, tå folket twingas til at antaga satser, stridande mot Guds hel. ord och theraf blifwer förföljelse. Härtil kommer ock en så wårdslös blifwen Gudstjänst, at uti almänt förakt hålles al Gudsfrugtan, genom hwilket en then förnämsta al

Öf-

Öfwerhets wäldes fasta grundpelare så aldeles kan förswagas, at sielfswäld får öfwerhand, och Gud med Öfwerhet litet eller alsintet aktas: therföre hafwa ock Hedningarne warit nog måne om sin falska Gudstjänst. 2) Alt för swåra och odrägeliga pålagor och utskylder, hwarigenom folket utarmas och fattighopen ökas, som altid måste kännas wid drygesta bördan, såsom the minst hafwa at wederwäga. Tilståndet blifwer ock thesto mer tryckande, om härtil kommer hungers nöd af omänsklig dyrhet å alt hwad tarfweligast är til lifsuppehälle, och om närings-medlen utmagras genom hwarjehanda monopoliska påfunder, och sluteligen om al til the flitigas och arbetsammas, men medellösas uphjelpande, nödwändig Credit förstöres genom oskäligt ockrande, hwarigenom mången nog oskyldig skuldenär råkar uti obarmhertig medfart af sina Borgenärer. Hwad owäsende af alt sådant kan förorsakas, finnes af Romerska Historien. 3) Lagars och goda sedwänjors förändrande. Hwar Grundlag är författad och wedertagen, hwarefter wäldet bör föras och therjämte är stadgat, at ingen ny lag bör införas utan menighetens fria samtycke, ther kan icke annat än sådana nyheter förorsaka alt för skäligt mißnöje. Utom thes kan ej heller menigheten må wäl, om the öfrige lagar utan högtträngande skäl och orsaker, blifwa ofta antingen förändrade, eller onödigt wis förökte; ty therigenom måste menige man blifwa rådwill om hwad rät lag wore. Lagars mångfaldighet then ena öfwer, ja kanske mot then andra, är ock ofelbart bewis om et sjukt Öfwerhets wälde, såsom under them rätwisan til största men,

 kan

kan skylas allahanda domwillo, skönt then kanske af idel wrångwisa, så för mutor, wån- och frändskap skul, som ock i affeende på några i samsinide stående förmåner och egennyttigheter. Theraf förorsakas hwad almänt mißnöje ansenligen stärker, nemligen inbördes hat, osämja och bitterhet emellan the lagsökande, tå the arbeta mot hwarandra til ymsom fördärf; hwaraf alstras allahanda slags Partier, som blifwa lika som arfteliga i slägterna mot hwarandra uti hemlig och uppenbar owänskap och fiende-hat, hwilket alt änteligen kan utbrista, med mångens ofärd til Frihetens förlust. Af Historien finnas många efterdömen om menighets mißnöje mot Öfwerhet öfwer theras gamla sedwänjors förändrande. En del af them synes mindre betydande, men the som styrka til yppig och öfwerdådig lefnad, kunna icke annat, än wara mißhägelige för them, som älska gammal, sedig och alfwarsam hushålning. Så wida nya seder icke annorlunda, än genom någons nygirighet, utan påbud af Öfwerheten pläga införas, står mästa skulden hos them, som lätsinnigt låta sig förleda til hwad utlänskt, som för them wore skadeligt så uti klädedrägt, som mat och drick, tillika med owanlig ståt och kostsam hushålning, hwarigenom mångens egendom går til spillo.

4) Theraf blir orsak til stort mißnöje mot Öfwerhet, om antingen owärdige och ostickelige, eller utlänningar blifwa befordrade til Heders-Embeten och ställen, samt tjänste-syslor. Huru hjertfrätande förakt är i gemen, witnar nog al menniskio-natur, som är ganska omtålig, när utan skälig orsak man warder

til

til frågd och aktning förnedrad under wederlikar. Långt swårare blir alt förakt af sin Öfwerhet, medan thet synes fästa sig å något förewarande fel uti undersåtelig god frågd. Hwar sådant förakt almänt börjar wisa sig mot undersåtare, ther kan mißnöjet blifwa ganska mycket betydande, hwilket ock märkeligen ökes genom oskickeliga och owärdiga Personers befordran fram för them, som thertil kunna äga större rättighet. Ty alt sådant upwäcker almänt mißnöje, både i anseende til the lidande och til then rubning å sielfwa Öfwerhets wäldets grundpelare, som förorsakas genom nu nämda befordran. Hwad härwid kan komma under tjänlig anmärkning, finnes uti föregående p. hwarföre allenast thetta bör tilläggas såsom en ofelbar påfölgd af oskickeligt och oförfarit tjänstgörande, nemligen at theraf förorsakas mycken oreda, när the förekommande målen icke rätteligen efter alla theras sanna omständigheter uptagas och afgöras, hwilka fel när the å högre ställen komma at rättas, eller genom tydeligare lag förklaras, nödwändigt göra the förekommande målens afslutande både widlyftigt och hindersamt, esomoftast både til almänt och enskylt ogagn, hwilket aldrabäst förekommes, om hwar och en rätteligen förstår och therjämte alfwarligen wil göra hwad Embetet och sysslan tilhörer.

5) Allas undertryckande i gemen, thet är, tå Öfwerhets wäldet föres til allas ogagn och ofärd, så wid almänna rådslag och domförande, som wid alla andra göromål och inrätningar, hwilka til Öfwerhets och menighets samfälta wälmågo borde göras.

Om slika orsaker gifwer Verulam efterrättelse uti then XV. af Serm. fidel. de seditionibus & turbis.

Huruwida nu sådana orsaker til upror och mißnöje mot Öfwerhets-wäldet äro skälige eller ej, och huruwida någon menighet efter naturlig lag, kan gå uti tilbörligt nödwärn wid sådana tilfällen; blifwer högst nödwändigt at utreda. Therwid är först til märkandes, at hwarest öfwer sådana mål, som göra menigheten mißnögd mot Öfwerhets-wäldet, är förut författad och af Öfwerheten wederkänd lag, til at therefter föra sit wälde; blir ostridigt, at thet alt efter en naturliga lagens grundfasta stadga om afhandlingars fulgörande, bör i alla delar efterlefwas, så i anseende til Öfwerhet som menighet, uti alt hwad som bör göras och låtas Öfwerheten til laga styrko wid wäldets förande allom helre til fromma, än aldraminsta ogagn. Härutinnan måste alla wara enige, som handla om naturlig lag, hwarom ock Bar. Pufend. uti IIII. Lib. Cap. X. §. 3. de nat. & gent. talar sålunda: Tå wid et inskränkt Enwålde menigheten betingat sig wißa mål af Konungen, hwilkom the gifwa Cronan, kan häremot icke blifwa något giltigt skäl til at undandraga sig, at i alla delar rätta och ställa sig efter sådana grundlagar, therföre at här wille förebäras, at man them antagit af fruktan, öfwerilning, eller något tilfogadt mehn. Ty om lagarna syntes alt för hårda, hade man kunnat lämna Cronan, när intet nödtwång war til at emottagan. Och man kan icke skäligen föreställa sig, thet någon menighet wore så oförsiktig och så

litet

litet sorgfällig om sit eget gagn, at the skulle föreskrifwa sin Öfwerhet sådana wilkor, hwarigenom högsta wäldet blifwer ofullkomligt eller kraftlöst. Således kan i ofwannämde händelse en menighets mißnöje mot Öfwerheten icke blifwa oskäligt, utan fast mer rätmätigt til at yrka på Grundlagarnas efterlefwande, dock icke utöfwer the steg, som efter naturlig lag blifwa tillåtelige, hwarom widare å sit rum skal handlas.

Utom then förbindelsen, som af föreningar och afhandlingar naturligen förorsakas emellan Öfwerhet och menighet, kan ock blifwa skäligt mißnöje, om wäldet icke föres efter, utan twärt emot naturlig lag til allas förtryck och ofärd, skönt menigheten utan wilkor och Grundlagar, godwilligt begifwit sig under Öfwerhet. Ty thetta kan aldrig tagas annorlunda, fast än thet icke uttryckeligen nämnes, än med thet wilkor, som alt Öfwerhets-wälde naturligen medföljer, nemˡ. at efter naturlig Lag, låta menigheten åtnjuta alt tilhörigt hägn och beskydd, i hwilket enda afseende och icke til någon förestående träldom, menniskorna gifwa sig under Öfwerhet, om the annars icke sielfwe twert emot alt förnuft wilja wräka sig och sin wälfärd under annars wäld, at efter laglöst godtycko hållas uti oskäligt twång, hwilket måste wara så mycket mer otroligt, som hwar och en finner, at han omöjeligen kan äga någon trygghet å lif, ära och ägendom, med them som wilja lefwa utan al lag. Ty kunna icke alla bärga sig för sådana ostyriga menniskors öfwerwäld och ogärningar, tå the lefwa under Öfwerhet tilsammans, och sådant warder therföre

före straffadt, huru mycket owäsende skulle icke ske, tå the lefde i naturliga Frihetens stånd? Månne här icke öfwer alt blef krig til at nödwärja sig mot sådana menniskо-släktets fiender? Ty uti naturliga Frihetens stånd är ingen annan domare, än wapne-skifte, som måste afgöra saken. Häraf kan slutas, huru menigheter nödwändigt måste blifwa så mycket mera upmärksamme, när the som sitta wid Öfwerhets-styret, icke sjelfwa wilja lefwa efter lag, som faran af them kan både blifwa större och swårare, än af mindre slags menniskor, om man icke i tid är betänkt på tjänliga medel then samma at förekomma. Ty när så aldeles afwikes från naturliga ändamålet, som bör wara wid Öfwerhets wäldet, nemligen at sjelf lefwa efter lag, och thertil hålla menigheten; kunna the som sitta wid styret aldrig skyddas, under hwad Majestätlig höghet, wördnad och lydna, som eljest efter Guds ordning och naturlig lag them tilkommer; ty the sjelfwe slita thet dyra bandet, som förknippar Öfwerhets wäldet med undersåtares lydna, och i stället för menighetens fäder, göra sig til theras största fiender, tå the icke wilja låta them åtnjuta, utan fast mer oskäligen betaga al menniskо naturlig rättighet. Således ställa the sig uti naturligt menniskо-stånd mot menighet, och theße theremot uti laga nödwärn, hwilket icke bör kallas upror i sådan betydning, som förtjänar thet straff här förut omtalt är; ty et dylikt upstånd sker icke mot Öfwerhets wäldet, som en Guds ordning efter naturlig lag; utan fast mer, som et rätmätigt krig mot them, som icke låta them få lefwa under Öfwerhet efter then ordning Gud sjelf stickat, menniskom til wälfärd och

icke

icke til elände. Utaf alt hwad föremåles, finnes klarliga grundskäl til hwad outsläckeligt bittert hat och dödelig fiendskap, the Grekiska och Romerska Republiquaner fattat mot Tyranner, them the höllo för wara högst priswärdigt at utöda, såsom the aldraskadeligaste odjur för hela menniskoslägtet; och som theße endast hafwa nöje uti al slags olag, hwilket ock therföre kallas Tyrannie, war menigheten ganska upmärksam å thet aldraminsta, som någon utöfwer lag och emot theras sedwänjor sig förehade, antingen uti yppighet, högmod, owanlig ståtlighet, ja åfwen uti någon besynnerlig dygdeiefnad, eller Hjelte-wäsende, at icke theraf mätte blifwa tilfälle at bana sig wäg til något olagligt öfwerwäld, thet är Tyrannie. Af the Grekiska Historier befinnes, at the Athenienser gingo så aldeles wida uti sina förwarningar mot upwäxande Tyrannie, at the icke allenast straffade mången oskyldigt wis, som wäl tjänt, utan ock them, som i sin lefnad warit allom til gagn genom rätrådighet, såsom thet hände Aristides, hwilken fick förnimma af en sin medborgare, som gaf sin röst til hans landsflygtighet, ingen annan orsak, än at Aristides then han eljest icke kände, kallades af allom rätrådig.

Hwad uti föregående nämnes, angående lagawärn mot Tyranner, thet äro the, som mißbruka Öfwerhets wäldet sin menighet til fördärf, bestyrkes såsom följer af them, som thetta målet grundeligare skärskådat. Bar. Pufendorff Lib. VII. Cap. VIII. §. 6 de jure nat. & gent. skrifwer: Sålunda när här säges, at menigheten, änskönt then friwilligt gifwit sig under Enwäldig Öfwerhet, har

 dock

dock therföre icke aldeles förlorat rättighet, at fätta sig åter igen uti Frihet, eller at wara betänkt på sin wälfärd; thet kan icke annorlunda wara tillåteligt, än när then befinner sig utstäld uti yttersta nöd genom wäldsamheter, föröfwade af sin Öfwerhet. Et nödwärn, som gör menigheten aldeles fri och lös från en sådan Tyrans wälde, om thet annars wäl kan utföras, medan i samma ögnablick, som Öfwerhet ställer sig som fiende mot undersåtare, med thet samma löser han them sielf ifrån theras Trohets-Ed, och thet således, at the icke äro pliktige at gå igen under hans wälde, änskönt han skulle ändra hwad fienda-mod han emot them förehaft. Uti Barbeiracs anmärkningar wid nu nämda §. anföras skäl, styrkande til förenämda satser af Lockes tankar om almoga-styrelse med mera, som så wida rummet tillåter, skal korteligen härefter omtalas. Uti 7 §. af förenämde Cap. anförer Bar. Pufend. Grotii tankar om samma mål, hwilka röjas nogsamt af följande grundsats: Högsträdande makt at främja någons wälfärd, och högsträdande makt at efter eget tycke förderfwa, äro naturligen mot hwartannat stridande. Är således alsintet twifwelsmål om naturlig rättighet, at möta med wåld hwad öfwerwåld, som emot naturlig lag kunde försökas af them, som sitta wid Öfwerhets wäldet, utan at thermed bemälte lag warder bruten, hwarföre thet ej heller kan ansees för något eljest straffwärdigt uppror. Men ehuru nu thetta ingalunda kan bestridas, äro här dock åtskilliga omständigheter, som

böra

böra noga i akttagas, om annars wid sådana ynkeliga tilfällen alt skal ske naturlig lag likmätigt.

Bar. Pufend. uti föregående Cap. och §. talar sålunda: Men theras mening kan icke gillas, som utan närmare eftertanka påstå, at så snart en Konung förwandlar sit wälde til Tyrannie, kan han sättas af Tronen och jämwäl straffas af menigheten. Såsom Regerings-mål äro gemenligen så mörka och så djuptänkta, at the öfwergå gemene mans förmågo til at granska them, om the äro rätmätige eller nödwändige; hwarom the af sina blinda sinnes rörelser ock ofta förhindras fatta rätta förståndet; och at elsjest är merendels ganska angelägit för Rikets bästa, at hwad som syftas på med et och annat Öfwerhets förordnande och företagande, hålles hemligt. Är thet ock mycket swårt, rätteligen at noga utmärka, för hwilka görömål en Öfwerhet förtjänar at wardа ansedder såsom en Tyran, mot hwilken alt up- och motstånd af menighet är lofligt och med lag enligt. Härå anföras åtskilliga händelser til efterdöme, som blefwe för widlyftigt at omröra, i synnerhet som Lockes tankar, som nu följa, utreda härutinnan aldrabäst alt twifwelsmål.

Herr Barbeyrac säger uti ofwannämde anmärkning, när här talas om en Tyran, som menigheten lagligt kan sätta från wäldet; förstås här icke genom menighet gemena hopen, ej heller något samband emellan några uprors-män, utan then förnämsta och förnuftigaste delen af

undersåtare och af alla Stånder i Riket; widare måste Tyranniet wara så kundbart, at theröfwer icke kan yppas aldraminsta twiswelsmål. Men en Öfwerhet kan lätteligen undgå göra sig så aldeles mißtänkt och förhatelig hos sina undersåtare. Ty såsom Herr Locke säger Cap. XVIII. § II. uti Landastyrelsen: är icke omöjeligt, thet ju en Förste eller Öfwerhets Person, som icke syftar på annat, än sit folks wälmågo och theras lags wid makthållande; kan låta skönjat och görat kundbart å samma sät, som en Husfader kan almänt låta sina barn märka och förstå, thet han älskar them och har wårdnad om theras wälfärd. Kan således uti föregående mål icke kallas uproor, när menigheten sig upreser til nödwärn mot sin Öfwerhet: hwilket Sidneij bewisar Cap. III. Sect. XXXVI. Undersåtarne wore ej heller skyldige, at wänta til thes Öfwerheten får färdiga the bojor, han smider åt them, och til thes han them sat utur stånd at göra motwärn. Thet är alt nog, at alt thes företagande uppenbarligen länder til theras undertryckande, och at här lika som med flygande fanor framtågas til hela menighetens ödeläggande. Uti sådan händelse (säger Herr Locke) har man lika så wäl rättighet, at gripa til wapn, och med alfwar wara åhugsam om sin wälfärd, som the menniskor, hwilka foro til sjös och förmärkte, at Skeps-Capitainen ärnade föra them til Algier, af orsak, at the sågo honom hålla åt then sjökanten, fast än motwäder med andra nödfall twungo honom

ändra

ändra sin kosa. Ty the skulle hafwa goda skäl til at tro, at så snart sådana hinder icke lågo honom i wägen, skulle han fara ända til thet osälla landet, hwar träldomen härskar.

Af alt hwad föregår kan lätteligen slutas, hwad som gör sanskylligt mißnöje och kan jaga en menighet i wapn mot sin Öfwerhet, och at icke härunder får dragas mindre betydande orsaker, som kunna göra undersåtarne mißnögda. Ty the plåga som oftast gifwas, utan något af Öfwerheten fattadt otycke för sina undersåtare, them at skada eller fördärfwa, utan fast mer af mensklig öfwerilning, eller af brist uti tilhörig kundskap om förewarande mål. Wid sådana omständigheter bör alt sådant helre genom fogeligare än hårdare åtgärd rättas, hwilket ock instämmer med naturlig lag, så framt wid slika mißnöjens förekande icke blefwe en framhärdelig wane, som röjde icke godt hjertelag för thet meniga bästa.

Korteligen är nu anfördt, huru naturlig lag likmätigt Friheten hägnas mot al fara af Öfwerhet, men alt sådant kan omöjeligen hafwa beständig god wärkan, om icke å menighetens sida är i alla delar lika så alfwarsam laglydnad, som här åstundas, at Öfwerhets wäldet skal föras. Thetta blir en oryggelig grundsats: ty aldrig förmår någon Öfwerhet för sig sielf allena, ehuru Regerings-sättet är, Monarchiskt eller Aristocratiskt ꝛc. göra sig så lagfri, at Friheten förstöres, om icke bland undersåterna finnas the, som thertil styrka och hjelpa genom hemliga anläggningar til at förwilla menigheten uti al skälig wärd om Frihet, så at then göres för them swår och obehagelig, hwaraf

lätteligen the falla uti inbildning om större wälmågo under lagfriare Öfwerhets magt; utan at betänka hwad therå nödwändigt följer, såsom nu med tilhöriga skäl skal framtes.

Hwad godt, ärligt och hederligt kan någon wänta sig af en menniska, som wil wara uti alt lagfri, thet är efter egit tycke spela med sundt förnuft sålunda, at thetta som borde wara högstrådande, måste lyda en oförnuftigt lysten själ. Sådant sinnelag kommer af blot öfwerdådigt högmod, som wil twinga och förtrycka alla andra uti aldraminsta mennisko-rättighet, thet är mißunna them al theras wälfärd. Hwar sådana satser intaga några, och Öfwerheten utan eftertanka inläter sig med them, ther måste wißerligen sjelfwa Öfwerhets wäldet tillika med them, som therwid sitta, råka uti yttersta fara; når the som äro rätsinnade, upwäckas til alfwarsamt skäligt motwärn mot slika, så för Öfwerhets wäldet, som allas Frihet och gemensamma wälfärd högst skadeliga försök. Theraf upkommer fördärfwelig twedrägt och partier, som arbeta mot hwarandra nästan med större ifwer och bitterhet, än om them emellan wore förklarat uppenbart krig. Icke olikt synes, at the som i sådan färd hafwa Öfwerheten med sig, måste få öfwerhand; men at sådan uträkning slår merendels felt, therå finnes exempel... efterdömen uti Historien. Verulam förklarar thetta målet nog tydeligt uti XV. Sermones fidel. de sedition. & turbis. Han säger: när Förstar, såsom Machiavel rätteligen anmärker, hwilka böra ställa sig som menighetens gemensamma Fäder, slå sig til något partie, händer thet samma, som med en båt, hwilken om-

hwälfwes af alt för myckén tyngd å enthera sidan; hwarä anföres til efterdöme K. Hindrich 3 i Frankrike. Ty när Förstens myndighet blifwer likasom et bihang wid något mål, och en starkare förpliktelse theraf upreses, än sielfwa bandet, som bör fästa undersåtares lydno under Öfwerhets-wäldet; begynna Konungar at kastas ned från högsta wäldet, som the efter lag äga. Uti 49 Sermon. de faction. säges: Konungar böra förnämligast akta sig för at bekänna sig til något parti bland undersåtare, ty sådana samband inom et Rike eller Öfwerhets wälde, ländä them altid til undergång; althenstund the innebära en starkare förbindelse, än then man står uti i hånseende til högsta Öfwerhets-wäldet, och göra Konungen lika som til en af oss. Thetta som af Verulam anföres, blir en öryggelig sanning, när al Öfwerhets Majestätlighet aldrig bör tagas utöfwer lag, af hwilken thenna endast och allenast får sit första uphof och kraftiga bestånd, men icke af någon lagfri wilja. Theraf måste ock blifwa sant, at Öfwerhets-wäldet mer eller mindre, förr eller senare förswagas och änteligen förstöres, alt efter som thes makt wil uphöjas öfwer lag, hwilket ock kostat mångens lif och wälfärd. Ty när the, som i sådana olofliga försök understödja Öfwerheten, kunna icke hafwa hog för laglefnad, utan fast mer på al slags andras förtryck, för egna mot lag stridande syftemål, blifwa the, när sådana skadeliga förslag mißlyckas, esomoftast sielfwa Öfwerhetens fiender, them at förråda til lif och wälfärd. Härpå finnas nog efterdömen i Grekiska Historien, at många Öfwerhets-personer blifwit nedstörte och af daga tagne utaf them, af hwilka the sökt hjelp

och

och bistånd til wälde utöfwer och mot lag. Af alt thetta finnes nog uppenbart, huru förderfweliga sådana willo-satser äro om högre makt än lag säger; och kunna icke komma af andra, än the aldraargaste af alla besnottare; bör therföre så af Öfwerhet som menighet, häremot icke försummas idkelig upmärksamhet, såsom mot theras samfälta argaste fiender.

Än en annan angelägenhet, som fordrar icke mindre öm wärd, än hwad här nu omtaltes, så af Öfwerhet som af allom i gemen och i synnerhet, om Friheten i framtiden skal nytjas aldeles okränkt. Til thet almänna bästas förfrämjande är oumgängeligt, at wissa personer, stånd och samlag gifwas åtskilliga förmåner, fri- och rättigheter. Therwid kan ofta tilfälle yppas, at hemligen nytja alt sådant, icke til almän utan egen särskilt nyttighet, och när thetta icke straxt skönjes så thet efter lag kan rättas, plägar sådant missbruk hellre til- än aftaga, så at theraf blir en skadelig wane, som oförmärkt förwandlas til en rättighet, hwaraf änteligen kan blifwa hwad under al slags Öfwerhet är aldraförderfweligast, och på wist sät blir thet samma, som eljest kallas status in statu. At utförligen uttyda hwad härmed förstås blefwe för widlyftigt, såsom kan finnas af andra Samtalet om Dalalmogens upror p. 100 och följande. Utom alt annat inbrott, som therigenom händer å Friheten, är ock korteligen icke thet minsta, at hwar tjänste-Embeten kommit i egennyttigt missbruk, så at lag och rätt står then måstbjudande til fals; at Rikets medel, som på almänt nyttiga inrättningar anwändes, stadna uti orätta händer, hwarigenom alsingen eller alt för liten

och

och kanske icke framgent beståënde frugt inhämtas; at förmåner och friheter til handels för thet almänna bästa nyttiga drift, nytjas emot rätta ändamålet, och sluteligen när alt sådant warder så rotfast, at thet wil skyddas under namn af Frihet, ehuru oskäligt thet ock wore, emedan thenna aldrig består uti mißbruk, hwilket annars naturligen gör sådan! förebüren och oråtteligen kallad Frihet til intet; ther kan icke annat, än förr eller senare almänna Friheten råka i största fara. Ty när menigheten finner sig wara under et så fördärfweligt twång, hwarwid ock hela Rikets eller Republiquens styrka med tiden warder kraftlös, tå blifwer högst nödwändigt, at söka therå alfwarsam bot, hwilket ej kan ske, utan hårdt handatag, såsom Cicero säger: Acriores morsus sunt intermissæ libertatis quam retentæ.

Huru wåre Förfäder fordom efterlefwat til sin Frihets hägn the grundsatser, som af naturlig lag anförde äro; skal korteligen wisas. Hurudan grundlag här i Riket warit, är nogsamt förut bewist, och at Olof Skotkonung thet wäl wetat, finnes så wäl af hans tal på Alhärjars tinget p. 28, som ock af Ansgarii Lefwernes-beskrifning, såsom ses af hosföljande. När Ansgarius kommit til Konung Olof och anmält sit ärende, nemligen at åter upråtta then förfalna Cristendomen; har Konungen thet wäl uptagit, men swarat sålunda: Jag thör ingaledhes gifwa mit orlof thertil. Ej dyrfwis jak stadfästa thet tu bedis, för än jak hafwer hördt almoghens wilja therom: far sielfwer med mig på nästa thin-

get,

get, ther jak skal thinkta, och jak wil å tina wäghna tala til almogen, om tit ärende, för thy här är swa sidher i landena, at al ärende, som almenneligheen äro, the stå mer til almoghen än til Konungen.

Enär nu en sådan grundlag war om Riksstyrelsen, ägde the ock rättighet, at påyrka thes efterlefnad, hälst i et sådant almännings mål, som thetta war om krig mot the Norska. Konungen, som icke wille höra talas om fred, blef efter the tiders bruk nog alfwarsamt föreståld hwad starka skäl theremot förefunnos; therjämte betygade the enhälligt och starkt försäkrade honom om theras undersåteliga tro och lydna wid alla andra tilfällen, til at söka Rikets bästa. Men som Konungen wisat sig ganska widrig mot alla the goda råd och föreställningar, som förut blifwit honom gjorde om fred, och thetta röjde icke en Konungs sanskylliga wård om sit Rikes och undersåtares wälfärd, utan fast mer högmodigt förakt för theras lag och Frihet, kunde thet alt icke annorlunda tydas, än til fattadt hat och fiendskap mot undersåtarne, hwarföre the ock rent ut förklarade honom krig och fienda-åtgärd til sit skäliga förswar, så framt han icke godwilligt skickade sig efter theras lag.

Allom kunnigt är, at å the tider litet eller alsintet bokwett warit, så at wåre förfäder icke kunnat uti föregående högmål haft theraf någon anledning och hjelpreda. The äro therföre alt lof och äreminne wärde, som blott af rent och sundt förnuft följt the grund-

grundsatser uti naturlig lag, om hwilka wid större wettenskaps ljus i senare tider många lärde både famla och gå wilse, om icke aldeles med tankar och gärningar stråfwa twert theremot. Här blifwer än tilfälle til theras widare beröm för försiktig och fogelig åtbörd mot sin Konung, som icke wille fulgöra hwad han sjelf å Alhärjars tinget ingädt och stadfäst. Thetta kunde än mer med fulla skäl öka theras mißnöje til at utan skonsmål nytja the medel, som naturlig lag i sådana bedröfweliga händelser gifwa wid handen. Ty at i någor måtto rygga hwad å Alhärjars ting blef beslutit, war et ganska stort högmål, som ses af Freidwiders tal p. 45, hwilket han håller före wara wärre, än thet Konungen ej hölt sina ord med Noriges Konung, hwaröfwer både rika och förnäma, som ock menige almogen woro illa tilfreds. The höllo thet för största olag, såsom thet ock war uppenbart inbrott uti theras Frihet. Utom thetta gjorde ock Konungen stort felsteg thermed, at han icke war ordhållen, hwilket strider aldeles mot naturlig lag, hwars oryggeliga stadga är i gemen, så för Öfwerhet, som undersåtare, högre och lägre, at ord och afsked bör hållas, icke allenast med wänner, utan ock fiender. Sept. de Rat. stat. Lib. II. Cap. XII. säger: Hwilken är så aldeles oförfaren uti menniskolefnad, at han icke finner och förstår thet hålla ord och lofwen, är thet förnämsta wärktyg hwarigenom Öfwerhets wälden stadfästas och warda bestående, thet är, at härå grundas al theras wälfrefnad. Ty therigenom samlas och fästa hålles alla menniskosamlag, handel och wandel idkas, och emellan åtskilliga folkeslag warder inbördes wänskap, och

 om=

om[illegible] utan [illegible] Then dygd kan aldrig någon företaga sig hwad [illegible] wärdt wore &c.

En Konungs och Öfwerhets Person bör framför alla andra wara ganska mån om, at hålla ord och lofwen, utom hwilken all Öfwerhets Majestätlighet lider. Ty ofelbart är, at hwarken thet wördnad eller lydno bewises, när ingen kan tryggas sig wid sin Öfwerhets ord och lofwen. Blir therföre altid hållit för Tyranne-sed, at oskäligen rygga hwad lofwat är, hwilket ej heller plägar hafwa god utgång, såsom Septal. thet bewiser Lib. V. Cap. XII. de Rat. Stat. Konunga-styrelsens andra Balk, talar ock härom §. 3: Han skal wara stadugher och ej hwinkande i ordom och rådhgiärd sine. Han skal ej låswa thet han wil ej halda, eller han förmå ej halda, ty at thet är ock odygdh och omänska, ej halda ord och låswen sina. Ock är bättra minna låswa och tala, och bättre halda.

Således blef til allas största mißnöje freden brusten, som war almänt, så för the Swenska som Norska behagelig, och thet utan al skälig orsak. Ty at almogen så härdeligen hotat på Alhärjars ting, thertil war Konungen endast sielf wållande, som tå han wäl wiste förut hurudan lagen war, icke skickade sig therefter, innan saken blef för alfwarsam, althenstund han wäl sluta kunde, at almogen icke war at skämta med uti sådana mål, som hade olag med sig. När Konung Olof Haraldson fant sig wara bedragen uti hwad säker förhopning han skäligen kunde hafwa om sin bruds ankomst, war lycka, at icke straxt therå söttes hämd-

genom krig, hwartil the Norrske hade nog skälig orsak. Men Ragwald Jarl förekom thet genom Konung Olof Haraldsons giftermål med Astrid Swea Konungs andra Dotter, med hwilken Konung Olof Haraldson lät sig åtnöja, änskönt hon til sit möderne war långt ringare än Ingegård, som blef honom fäst å Alhärjars ting. Om Konung Olof i Swerige welat owåldugt betänka samma giftermål, war här större orsak, at tacka therföre Ragwald Jarl och Wästgöterna, som härtil hulpit, än fatta mot them wrede och onåd til theras förföljelse och utödande, hwilket än mer skulle upreta almogen, och komma them i then tankan, at här wore i alt olag och öfwerwåld at wänta af sin Konung, mot hwilken såsom theras fiende, the i sådan händelse fingo än widare rättighet, at ställa sig uti motwärn, såsom sedermera ock hände. Wid Alhärjars ting fick ju Konungen Jarlen uti händer sin Dotter Ingegårds fästning åt Konung Olof Haraldson, med fulkomlig fulmagt om thetta giftermåls ärendet, se p. 26. När nu Konungen bröt samma giftermålshandel och gaf sin utfästa Dotter åt Konung Jarisleif i Gårdarike, kan wäl icke nekas, thet Konung Olof Haraldson hade alt för skälig orsak til krig mot Swea Konung. Ragwald Jarl, som ägde fulkomlig makt om thetta giftermåls ärendet, kunde och borde tå til sådant krigs förekommande, utan alt answar nytja hwad fulmagt han fådt til thylikan giftermåls fulbordan Konung Olof Haraldson och Astrid emellan, Konungens andra Dotter, i synnerhet som thet tjänte til then å Alhärjars ting slutna fredens stadgande, wid så godt tilfälle, at Konung Olof Haraldson war nögd

 med

med Bruden, ånskönt hon war til sit möderne ringare än then honom war utfäst.

Ehuru nu härigenom blef god wäg banad til fred med the Norska, och thet til Konungens heder och egen rädning; medan han skäligen icke kunde ursaka thet å Alhärjars ting faststälta, men af honom ryggade giftermålet med Noriges Konung, och nu intet mer återstod til fulkomligt fredsslut, än hwad Konung Olof Haraldson p. 63 föreslagit til förlikning them emellan, blef dock Konung Olof i Swerige ganska förbitrad öfwer Ragwald Jarl och the män, som af Wästergötland fört Astrid ur landet til at giftas med Noriges Konung. Huru han årnat wedergälla Ragwald Jarl, kan nog slutas af hans tal til Ingegärd hans Dotter, när om giftermåls wilkoren handlades med Konung Jarisleifs Sändebud; men hon, som uti alt hwad här i Historien förekommer, wisat mycket förstånd och rätt manna-wett, fant utwäg til at frälsa Ragwald Jarl, så at Konungen icke fick tilfälle at hämna sig öfwer honom. Härwid är besynnerligt, at hon kunde förmå sin Fader til at wara ordhällen, ther likwäl han kunde icke förmås til at fulgöra hwad han å Alhärjars ting utfäst. Som han sköt al skulden på Ragwald Jarl för hwad som ther skedde, syns ock hans bitterhet mot honom måst hafwa warit större, än han kunnat så lätt blifwa wid sin lofwen om en sak, som han wiste icke förut hwarutinnan then bestod. Thetta så wäl som hennes swar til sin Fader om fogle-jagten, röjer nogsamt hwad til hennes beröm tjänar åfwen theruti, at hon icke fant nöje, som annars menniskig swaghet är, uti fåfängt skryt eller något

beröm

berömt uti annat, än thet som förtjänte sanskylligt loford. Ty thet samma, hwarigenom Konungen wille upphöja sig öfwer andra Konungars lycka, war ej annorlunda beskaffadt, än at thet kunde hända hwar och en Jägare, som hade slika foglar, om annars foglafänget warit å lika sät tilstädes. Oaktadt sådana omständigheter blef dock Konungen styrkt i thenna sin swaghet genom lismeri, hwilket icke lärer warit honom obehageligt. Ty bland hans berömda Konunga-dygder har warit thenna swagheten, som kommer merendels af alt för stor tanka om sig sjelf, och i synnerhet hos honom theraf, at han war af the förnämsta Konungars släkt, och efter urgammal sed wille hållas för en Upsala- och öfwer-Konung i Norden, mot hwilken hwarken Små Konungar, långt mindre andra fingo tala emot. En sådan hög tanka lärer warit mästa hindret wid freden, som tyktes blifwa alt för neslig för en Nordisk öfwer-Konungs Majestät. Men som alt för swag och swikelig grund är, at bygga något wälde endast och allenast på blot höghet, utan at fäjtan å lag, skulle Konung Olof therigenom ådragit sig största olycka, som enom Konung hända kunde, om icke han haft trogna råd, såsom Historien utwisar. Ty när Ragwald Jarl war utur landet, stältes Wästgöterne, som af honom alt härtils haft godt bistånd; uti yttersta willråda; theras Konung war uppå them wreder, af the Norska fruktade the för ofred, men uti sådan rådwillo, wille the icke falla af från sin Öfwerhet, hwartil yttersta nöden eljest syntes twinga them; innan the hos Konungen sökte nåd och hjelp, hwilket ärende Lagman Emund sig åtog. Hwad Sturleson om

om honom skrifwer, at han war små-falsker och icke pålitelig, thet bewiste han rundeligen i sielfwa gärningen, i thy han dref sit ärende långt högre och widare, än almogens syftemål war emot sin Konung. Icke swårt war för honom, at upreta the nog förut mißnögda sinnen, til alfwarsam åtgärd mot Konungen, når här förefans uppenbar och framhärdelig olag. Märkeligt är, hwad Konunga-styrelsens första Balk omtalar: Än withur Kunuge, han skal swa skipa sin ord och åthäfue, at han hafui sannelika fullan god hwilia, och ej falsan af wndidanum sinum, Ok thet får han gärna af ty, at han wär thöm för allan orät, ock halde thöm i frid och frelse, Ok giui almoge änghin ämpne, til at tala illa om han, älle äthäfue, Thy at hans Gud giuer opta sit thol thertil, at almoghe förderwar, och säte af alle äro och walde, Kunung älla Höfdinga sin, firi hans onda lefnadh och odygdelika gärninga. Ok thy är Kunglig ära och tarf, at haua fullan och sannan kärlek af undidänom sinom.

När Lagman Emund hade haft framgång hos sina wänner med anlägning mot Konungen, war hans påfund ganska ilslugt at fånga honom sielf med thes dom öfwer the twå ädelborna måns träta, hwarmed lätteligen märkas kunde, at inga andra therunder förstodos, än Konungarna, som hade ofrid med hwarandra. Djupsinnigt nog har han förut betänkt, huru Konungen måste blifwa illa til mods och aldeles rådsjuk, när han sielf kände sig saker til then olag, som upreft almogen til Råfsta ting. At uträkningen icke

slog

slog felt, intygar nogsamt Historien. The sagor, som gordes tillika med beskrifningen om the Personer, som föregafs wara träta emellan; rörde så starkt Konungens samwete, at han wäl märkte hwarpå thet syftade. Häröfwer blef han bekymrad, och nödgade sina Rådsherrar, at för honom utreda gåtan, hwilket the ock redeligen gjorde, utan at dölja för honom antingen rätta betydelsen, eller hwad stor fara å färde war. Thetta satte Konungen i så stor wanråda, at han, som tilförne icke tålte någon tala sig emot, såsom en then mäktigaste öfwer-Konung i Norden, tillät icke allenast sina Rådsherrar rent uttyda saken, som nog rörde hans Konunga höghet; utan bad ock them om hjelp genom så goda råd, at han måtte behålla Konungariket och sit Fädernes arf. Thetta blir en sann spegel för alla i gemen, så höga som låga, hwilka utan förut tagit förnuftigt betänkande, så aldeles hogfästa sig wid hwad them lyster, at the förakta alla goda råd, och blinda af högmodigt tycke om sig sielfwa och sina åtbörder, ihla til sit fördärf. Wäl är en stor Hjelte-dygd, at efter moget betänkande och therå grundad förnuftig föresats, framhärda uti hwad godt och rätt berömwärdt man förehafwer, ty ehwad hinder och swårigheter enom i så måtto möta, the pläga merendels genom hjertfast framhärdande öfwerwinnas; men at enwisas framhärdeligen uti thet, som til alla omständigheter går mot sundt förnuft, är alsingen dygd, tager ej heller god ända. Ty när den fara och fördärf, som häraf nödwändigt måste följa, änteligen öpnar ögon, blifwer man dubbelt slagen til mod och

hjerta, så i hänseende til olyckan man råkar uti, som til et aggande samwete. för thet man wid alt sådant warit öfwerdådigt enwis. Sålunda gick thet ock med Konung Olof. När nu the tre bröder förnummo thenna hans wånda, tillika med thet förtroende han satte til them om goda råd til at hjelpas; hafwa the ock sig til ewärdeligt loford, wisat al trohet och undersåtelig kärlek thermed, at the redeligen gjorde honom biständ, dock utan at styrka honom til något oråd, thet är taga del i hans fel; ej heller at förehafwa något mot Rikets urgamla lag, Friheten til förfång. Konungens förhållande mot lag ogillade the, dock utan at fatta hat och fiende-mod mot Personen, hwilken i alt annat, än hwad freden med Norige widkommer, finnes hafwa warit en lofwärd Konung. Som theras upsåt war ärligt och wälmenande, icke til någon theras enskylta, utan til hela Rikets fördel och allas wälfärd, blefwo ock theras anslag wäl utförde, och thet med bästa manna-wett och mod. Therigenom wart straxt thet tilämnade uproret stillat, tillika med alla ynkeliga händelser, som therwid pläga yppas, aldeles afwände. Konunga wäldet blef wid sin urgamla Stam, som af allom warit altid ärad och wördad; Freden återstäld och så befäst, at them nu mera icke kunde oroas; och Konung Olof återwan genom god Riks-styrelse, hwad undersåteligt förtroende han tilförne af almogen ägt, såsom widare af Historien kan inhämtas.

Större förmåner af mogna och trogna råd, hwarom nu taltes, lärer näppeligen kunna skaffas än en gång, och större almogens fägnad har wäl eji

kun-

kunnat wara; än tå the kommit i hugneligt lugn efter så stora farligheter, som Riket almänt hotades med; Ty om Edmund Lagman fådt sina förslag å gång, hade hela Rikets wälfärd råkat uti största fara. Man wet hwad swåra påfölgder thet har med sig, at rubba Konunga wäldet ifrån thes af uråldriga tider uti allas wördnad rotfasta Stam, och underkasta sig mångfaldiga swåra äfwentyrligheter, som Konungs wäljandet medfölja, hälst efter Edmund Lagmans förslag, at wälja then som bäst thertil wore fallen, antingen han wore af Höfdinga ätt eller ej. At finna en sådan Person, wore icke så aldeles lätgjord sak; och om thet än wore möjeligt, blefwe dock omöjeligt at insamla sådana röster utan almogens söndrande, kanske i nog många Partier, i thet hwar för sig wille hafwa then han mäst tykte om, och torde hända wore thertil minst skickelig. Alla tiders Historier intyga, hwad jämmerliga krig och långwariga olyckor wid sådana tilfällen upkommit. Theßutan war aldeles mot Swériges lag, såsom fins af Konung Christoffers lag, at när Konung är wäljande, skulle thertil tagas af Konunga Söner. Thet strider ock mot alt folks Politique, at rubba then Konunga arfsrätt, som wedertagen och stadfäst är, emedan thet altid hålles för en stor lyksalighet uti et Rike, at hafwa godt fång til Konungs efterträdare. Således blir icke olikt, at Edmund Lagman wid alt thetta icke så mycket hast almänt Rikets gagn, som särskilta förmåner til sit ögnamärke, om icke annat, at få fiska i grumlogt watn. Han som en slug man märkte wäl, i hwad obehageligt omdöme hans wida utseende förslag kunde råka hos almogen, therföre upfärgar han them, såsom folk mäst plägar, med en spådom, som skulle synas komma af djupt inseende uti tilkommande tider, såsom til bewis om sin nitiska wård om Rikets bästa. Huruwida then blifwit sannad eller ej, utwisar Historien aldrabäst. Åtminstone kan icke med skäl sägas sådant wara händt, tå Amund Jacobsson täflade om Riket med sin frände, såsom omtäles uti Swenska Historiens Första Del p. 665. Ty när theße följa uti Enwigs kamp mot hwarandra, och gamla Kongliga

 ättten

ätten utgådt, togs Stenkil Jarl Konung Amund Jacobs Måg, som theßutan war thenna sin Swärfaders Syßling, och således närmaste Blodsförwant, til Konung. Hwar och en finner wäl, at Edmund Lagmans spådom här icke kan få rum, emedan Sweriges almoge icke gådt från gamla Konunga-ätten, utan waldt then, som med then samma war närmast skyld, hwilket förmodeligen ej skedt, om Konunga ätten blifwit i Riket så förhatelig, at Riks-styrelsen efter almänt samtycke skulle för bätre lycka skull komma therifrån uti en annan ätt.

Föregående anmärkning blir här så mycket nödwändigare, som therigenom styrkes, hwad ewärdeligt loford Swea och Göta Män oklandrat böra äga, så wäl för al trogen undersåtelig wördnad för theras Konunga-ätt, som ock för theras stadighet uti undersåtelig tro för Konungarna. Föregående Historia om Konung Olof, tjänar härom til ojäfwogt witnesmål. Ty ehuru han nog uppenbarligen wisat liten hog å theras lag, hafwa the dock med al sogelighet och tålamod skickat sig uti en sådan öm sak, at om the therföre ej böra berömmas, böra the ej heller lastas, för thet the ådaga lagt loswärdt efterdöme om hwad lag förmår, enär olag wil taga öfwerhand.

Uti föregående anmärkningar finnas wäl sanskyldiga grundsatser, hwarå naturlig Frihet och thes lag tillika med Öfwerhets wälden sig grunda. Men om alt sådant skulle lämnas utan förnuftigt begrundande, skulle thet dock icke mycket gagna, enär inga rena och owedersägeliga slutsatser uti alla härwid warande omständigheter utstakas til efterfölgd. Sker thetta med alfwar, lärer hwar och en öfwertygas om thenna sanningen, at högsta sälhet, som här å jorden kan önskas, blifwer gemensam så för Öfwerhet, som undersåtare, hwar naturlig Frihet efter lag får nytjas. Men theremot warder ock största uselhet och elände, hwar så Öfwerhets-wäldet, som undersåtare-lefnad får öfwerdådigt föras, utan affeende på alt hwad efter sundt förnuft uti naturlig lag finnes stadgat. Ty tå utgår al förnuftig god samlefnad, och i thes ställe upkommer alt hwad omänskligt är, både i stort och smått, allom i gemen och hwarjom och enom i synnerhet til yttersta fördärf, hwarutur sällan någon rädning kan förwäntas.